

2004ko uraren 24a
LXVII. urtea
1.963 zenbakia
3,20 euro

Bilboko euskara zaharraren azken mohikanoak

ARGIA

EGUNGO banaketaren SORRERA

Gernikako Estatutuak 25 urte

**KONTXU
ODRIOZOLA:**
"Zinemaldia
espainolista
hutsa da"

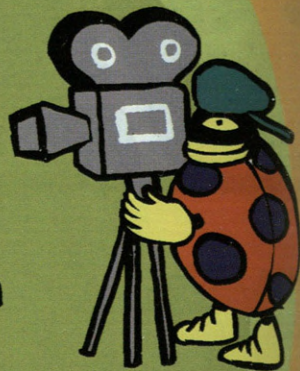
**HERRI ANTZERKIARI
BURUZKO
MAHAI-INGURUA**
Daniel Landart,
Alaitz Olaizola
eta Patri Urkizu

01963

mantangorri_{rekin}

8 DVD
euskaraz

Zinema etxean

urriaren **23**tik aurrera
asteburuetan BERRIAREKIN

1. Ipar Haizearen Erronka
2. Annaanna
3. Martina eta xagutxoak
4. Baloia
5. Ipar Haizearen Itzulera
6. Rudy Txerritxoa
7. Yolanda eta Arrosa Beltzaren Sekretua
8. Gezi Urdina

+ 2,90 €

Babeslea:

Euskaldunok behar dugun

berria

asteko gaia

- Gernikako Estatutuaren 25.urteurrena. 4
JOSU CHUECA

pertsonaia

- Kontxu Odriozola: "Zinemaldia espainolista hutsa da". AMETS ARZALLUS 14

gaiak

- Irantzu Mendia Balkanetako gatazkan emakumeak duen rolari buruz. M. GONZALEZ 20

iritziaren leihoa

- Gora Pro Nobis: ASISKO URMENTA 22
• Zirriborroen estetikaz. AURELIA ARKOTXA 23
• Amaiaren aita. ROSA MARTIN SABARIS 24
• Luparekin: Kalitatea, moztarro berria. ELIXABETE GARMENDIA 26
• Txandan: Laxaro. JOXERRA GARZIA 26
• Hiruko txikian: Aditua oso. J.M. OSTOLAZA 27
• Bi neurketa ezberdin. ARANTZA URKAREGI 28

erdiko kaiera

- Herri antzerkia atzo eta gaur. M. ASURMENDI 29
• Ezpalak: KATIXA GARATE 36
• Argitalpenak: Jon Aiastuiri galdezka. PILAR IPARRAGIRRE 38
• Denbora-pasak 40
• Nagoen lekutik: Korsika, gazta eta gaztainak. JOSU IZTUETA 42
• Ihesi: Aturri II. Urezko gurpilak. MUSKILDA TELLABIDE / ASIER AGIRRESAROBÉ 44
• Makina bat kontu. J. AGIRRE, J. AIZPURUA 48
• Sukaldean: Arroz paella. HASIER ETXEBERRIA/DAVID DE JORGE 50

termometroa

- Bilboko jatorrizko hizkera. UNAI BREA 51
• Bero-beroa 54
• Net hurbil: Pobreen borroka eder telebistan... beranduegi denean. PELLO ZUBIRIA 56

azkena

- Xoxoaren kantua harresiaren orpoan. KOLDO IZAGIRRE 58

Luparekin

Paula Kasares

26

Nagoen Lekutik

Josu Iztueta

42

1979ko urriaren 25ean bozkatu zen Gernikako Estatutua, duela mende laurden, beraz. Denboran atzera jauzi egin eta marko berri horretara iristeko egin zen bide gora-

beheratsua aztertu dugu, garai hartan protagonista izan ziren testigantzen laguntzaz. 4

Gernikako Estatutuak 25 urte

Kontxu Odriozola

Nortasuna makillajerik gabe

Hizketarako graziak eta bere bizitasunak egiten du erakargarri Marialuisa Goenkalei. Elkarrizketak ere ez du garrik falta. Poz eta ilusioak eta herri honen miseriak transmititu ditu Kontxuk. Bizitzan antzerkiaren alde egin duen apustua, titiritero izaera zer den, egungo emakumeek hautsi beharreko gidoia, Zinemaldiaren kritika... 14

DANI BLANCO

Mahai-ingurua

Antzerkia: irri eta malkoak

Herri antzerkia, antzerki amateur eta profesionala. Antzerkiak, antzerkiak edo komediak... Daniel Landart, Patri Urkizu eta Alaitz Olai-zolak aztertu dute atzoko eta gaurko herri teatroa, elkar-ritzeta luze eta oparoan. 29

Jabetza: Komunikazio Biziagoa, S.A.L. Lehendakaria: Joxe Mari Irazusta. Zuzendaria: Xabier Letona. Zuzendaritzaren albokoa: Pello Zubiria. Idazkaritza Teknikoa: Ixabel Bereziartua. Produkzioa: Berdaitz Goia. Erredakzioa: Mikel Asurmendi, Estibx Eizaguirre, Katixa Garate, Nagore Irazustabarrena, Onintza Irureta, Izaskun Jauregi. Argazkilaria: Dani Blanco. Sustapena: Kike Amonaritz. Harpidetza: Aratz Aranburu. Argitalpenak: Bego Zuza. Bezeroen harrera: Olatz Korta. Publizitatea: Inigo Txinburreta, Aloña Sorraluze. Administrazioa: Marijo Aiertza, Mari Karmen Loarte. HELBIDEAK: Gipuzkoa: Industrialdea, 15. 20160 Lasarte-Oria. Tel: 943 371545. Faxak: 943 373403 (erredakzioa), 943 361048 (komertziala). Lapurdi, Nafarroa Beherea eta Zuberoa: Xalbardin baita. 64122 Urruña. Tel: 559 476000. Faxes: 559 476001. Nafarroa: Gazteluko Plaza 44, 3 eskuina. 31001 Iruñea. Tel: 948 222285. POSTA ELEKTRONIKOA. Erredakzioa: kazeta@argia.com. Komertziala: komertzial@argia.com. Interneten: www.argia.com. Lege gordailua: NA 80-1963. ISSN: 0213-909X. Batzorde parekidea: 72562 E. Inprimategia: Antza S.A.L. Informatika: Adur Software Productions. S.Koop. Elk. Urtebeteko harpidetza: Hego Euskal Herria: 118 euro. Iparraldeko Herria: 143 euro. Espainia: 118 euro. Beste atzerriak: 150 euro. Airez: 235 euro. Komunikazio Biziagoa S.A.L. Ametzagaitza Taldeko parteidea da.

Azala: Antza.

• ASTERO GAIA •

Euskaraz urria deitzen dugun hilabetea ez da batere urria izan gertaera historikoei dagokienez. Izan ere mundu mailan ezagunak diren Urriko iraultzak –SESBkoa zein Asturiaskoa– aparte lagata, gure gertuko historian ere gauza dezente suertatu dira izena eta izana historikoaren arteko desoreka hori nabarmentzeko. Hori frogatzeko abiapuntutzat har dezakegu 2003ko urriaren 25a. Egun horretan eta ez kasualitatez, Euskadiko Erkidegoaren Estatutu Politikoaren proposamena aurkeztu zuen Ibarretxe lehendakariak Gasteizko Parlamentuan. Data horrek gogoratzen zigun, beste urriaren 25 batean, 1979koan alegia, gaurko Autonomia Estatutua bozkatu zela. Eta hori gertatu zen beste urriaren 25 batean, 1839koan hain zuzen ere, Madrilgo Gorteetan, euskal foruak, Espainiako batasun konstituzionalaren baitan, lehen aldiz, lege batek kokatu zituelako.

JOSU CHUECA

AIPATURIKO FORUEN baieztapen hori arras bitxia izan zen, ordutik aurrera foruen ingurura helduko ziren legeak abolizioa edo murrizketa gauzatzera jo zutelako. 1841ean, Foru nafarren lege aldaketa izan zen lehendabizikoa. Bide horretatik hurrengo katemaila, 1876ko uztailaren 21ekoa izan zen. Horren bitartez, Bizkaia, Gipuzkoa eta Arabako eskubide foralak deuseztatuta suertatu ziren. Bi urte beranduago, martxan jarritako Kontzertu Ekonomikoei lurralde horiek Nafarroako Komenio ekonomikoak finkatzen zuen egoerara hurbiltzen bazituen ere, orduan gorpuztu ziren foruzaletasunak eta euskal abertzaletasunak 1839ko statusera bueltatzea zuten helmuga. Hori lortzeko, XX. mendean zehar, euskal kontzientzia politikoak hiru ekimen esanguratsu abiarazi zituen, 1917-1919 bitartean, 1931-1936ko urteetan eta hirugarren aldiz, 1975-1979ko abagunean. Lehendabizikoa, foruen zama hizkeran zein "Berreskurapen forala" bezalako helburuan handia bazen ere, beste bietan, Autonomia Estatuaren binomioak eraberritu zuen euskal nortasunaren eskubideen defentsa. II. Errepublikaren urteetan, oso bide malakartsua izan zuen Autonomia helburu horrek. Ez bat, eta ez bi, lau proiektu desberdin baizik, –Lizarrakoa, Gestoretakoa, 1933an bozkatu zena eta 1936koa– idatzi zituzten Estatutua errealitate bihurtu arte. Tartean, bigarren proiektutik aitzina, Nafarroa Estatututik at gelditu zen, eta 1936koa onartu zutelarik, gerra zela medio, Araba eta Gipuzkoa ia-ia beraien osotasunean, frankisten menpe zeuden. Bestaldetik, frankistek errotik ebaki zuten autonomiaren haritza. Bilboratu eta bost egunetara, Gipuzkoako eta Bizkaiko kon-

GERNIKA
ESTATUTUA
ORATZU

HERRI BAI
EUSKADIK EZITS
EUSKADI NOL
ABSTEND

25

Gernikak . urte

NAVARROA
EUSKAL ESTATUTOAREN ALDE

NAVARRA
POR EL ESTATUTO YASCO

eia

KAS
BURRUKA AURRERA DOA
IRABAZI EGINGO DUGU!
La lucha continúa ¡VENCEREMOS!

ABSTENTZIOA

jauntxoen estatutuari
ezkerrak
botorik ez

abstentzioa

EMK
MOVIMIENTO COMUNISTA de EUSKAD

Estatutuaren irrena

tzertu ekonomikoak bertan behera utzi zituzten eskualde traidoretzat jo zituztelako.

Diktaduratik erregimen aurreautonomikora

Diktadorea hil zenean, hirugarren aldiz euskal lurraldeek aukera bikaina izan zuten Estatuarekiko izan nahi zituzten harremanak erabakitzeaz gain, beraien arteko lokarria, herri gisa eratzeko. Hori dela eta, 1975eko abenduaz geroztik, Autonomia Estatutuaren nahia kaleratu zuten hainbat alderdik. Dena den, 1931-1936ko abagunearekin bazegoen desberdintasunik: Errepublikako urtetan nazionalisten eta euskaltzaleen errebindikazioak izan zirenak, zabaldua zeuden esparru

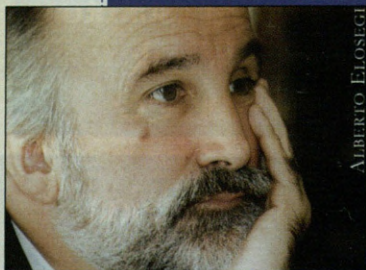
politiko aurrerakoi orotara. Abertzaletasunaren baitako hainbat sektorek autonomiaz haruntzago joatea aldarrikatzen zuten bitartean, alderdi ezkertiar guztiek federalismoaren eta autodeterminazioaren aldeko aldarrikapenak haizeratzen zituzten, biltzarretan eta manifestu ugaritan. Euskal Herriaren onartzea oinarritzat hartuta, alderdi eta erakunde guztiek bide politikoak eskaintzen zituzten askatasunaren ildoak sakontzeko. Autonomia, autodeterminazioa, independentzia, gainontzeko herri iberiarrekin federazioa... ziren orduan plazaratzen ziren nazionalitate bati zegozkion egitasmoak. 1977ko udaberrian, esate baterako, Euskal Erakunde Herritarrak "Euskal Herriaren burujabetza nazionalaren onespina" aldarrikatzen zuen lege, Euskadiko Alderdi Sozialistak -PSEk bere estraineko biltzarrean- "Euskadiren autodeterminazio eskubide eta Estatu federalaren eraketa" oihuztatu zuen. Programak programa eta aldarrikapenak aldarrikapen, 1977ko ekainaren 15ean izandako hauteskundearen emaitzek Autonomia Estatutuaren errebindikazio

gunera eramane zituzten amets abertzaleak. Izan ere, EAJk, PSEk, ESEIk eta PCEk Senatutako sinatutako "Autonomiaren aldeko Hitzarmena" gauzatu, urte horretako ekainaren 19an, Euskal Parlamentariaren Asanblada eratu zuten Gernikako Juntetxean. Horrela frankistak bilboratu ziren egunaren 40. urtemuga zehatzean, beraz, autonomiaren aldeko proiektua abiatzen ari zen. Aipaturiko Parlamentariaren Asanbladak Euskal Herriko Aurreautonomiaren Lege Proiektua, 1977ko irailaren 19an onartu ondoren, negoziatioak hasi zituen Madrilgo Gobernuarekin. Aurreautonomikoak bereganatu behar zituen eskuduntzez gain, lurraldetasunaren arazoak egundoko garrantzia hartu zuen 1977ko azken egunotan, Iruñeko kaleetan, manifestazio kontrajarrien bitartez azaleratu zen gai horren inguruan Nafarroan zegoen zatiketa. Alderdi gehienak, gainontzeko euskal lurraldeekin bat egiteko prest zeuden arren, ucedista nafarrak, Madrilén zituzten gobernu kideak baliatu ziren, esate baterako, beraien lurraldea euskal barruti unibertsita-

Iñaki Esnaola, abokatua

Diatriba handira heldu gara: gehiengoak dira balio dutenak

Hego Euskal Herrian, 25 urte dira estatutudunak eta zerbait gutxiengo amezoramentudunak. Balantzea batera edo bestera egingo da, nondik begiratzen den.

ALBERTO ELOSEGI

Estatutua, ez dezagun ahantzi, tresna politikoa da, boterea duenak baliatzen duena; estatuak, kasu honetan. Politikoki organizatzeko, estatutua balio du, baldin funtzionamenduan jartzen duen estatuak sinesten badu hura existitzea positiboa dela, eta, horrez gainera, bere burua mantentzeko eta garatzeko balio badio.

Estatutua, 1980an, Espainiako II. Errepublikan existitu zenaren jarraipena besterik ez zen izan, eta, ondorioz, 1936-07-18 heldu zenean existitzen zen bera. Gure belaunaldiak, beharbada, sinetsi izan du benetan eman dezakeen baino joko politiko handiagoa ematen duela, zeren ezagutu baitzuen Eusko Jaurlaritzak gerrako urteetan funtzionatzen. Dena dela, gogoan izan behar da urte haiek apartekoak izan zirela eta Agirre lehendakariaren gobernuak kasu askotan jokatu zuela salbuespenetik; alegia, ez estatututik. Hau, estatutua, gaurko PSOEren homonimoek ekarri zuten, pretenditzen baitzuten, orduan eta orain, Espainiako estatua "autonomikoki" organizatzea, boterea deszentralizatzea eta eredu horretaz baliatzea, zeren modelo hori bera egokiago baitatorkie eta hobea baita, estatu nazioen Espainia, XIX. mendeaz geroztik hain indarrean dagoena, garatzeko.

Ez da, eta ez da izan, euskal herritarren eta estatuaren arteko estatutua; ez zuen izaterik, ezen, horretarako, euskal herritarrek botere politikoa behar zuten, eta ez dute izan. Guk, bakar-bakarrik, botoa eman ahal izan genuen, eta baziren 40 urte "bere txarrean onena" bezala eskaini ziguten hura egiten ez genuela; orduko hartan, bai, non EAJri formula baliozko eta bakarra iruditu baitzi-

tzaion, "Francoren heriotzatik ateratzeko".

Ordea, orain, akordio hark ez duela balio diote; gairaditua dagoela dagoeneko, eta fase hura bukatu zela ezen, bitartean, eta gainera, estatutua urardotuz joan delako: LOAPAK, auzitegien ekin-tzak, eta abar. Eta, orain, EAJk, beti EAJk, fase hori gairaditu egin behar dela dio, eta, horretarako, diatriba handira heltzen gara. Berririo ulertuko du berriz ere bizi egin behar dela trantsizioko beste periodo bat, eta, zuzenean, PSOErekin eta PPrekin, ituna egingo du zuzenean, edota herriko indar abertzale gainerakoak hartuko ditu kontuan, eta akordio baten bila hasiko da, denok Madril jo dezagun, botere politikoz negoziatzeko posizioan.

Horregatik, hizpide estatutua hobetzea bakarrik den bitartean, kontu bihurria... Erabakitzeko lanak Espainiako Parlamentuari bakarrik dagozkion bitartean, kontu bihurria... Izan ere, ez da aldatzen estatua antolatzeko eredua, eta Madrilidik gure autonomiako kompetentzien gehitzea da erdietsi ahaliko dena.

Estatutu hori hornitzen ez bada -behin-behineko gutxienez-, halako erako botere politiko batez, euskal herritarrek gaitasuna izan dezaten dagozkien gai orori buruz erabakiak hartzeko; are Espainiatik bereizteko, beren ekintza politikorako lurraldea aldatzekoa... beti arituko gara behin-behineko estatutuez hitz egiten, zeren demokrata bezala aurkezten direnek, baina hemen gutxiengo direnek, segituko dute gure herria ordenatzen.

Horregatik, 80ko estatutua Espainiako II. Errepublikakoaren jarraipena izan zen, eta haren jomuga zen eta da Espainia autonomikoa. Baldin, aldatzeko beste ahalegin honetan, euskal herritarrok ez baditugu geure helburuak zentratzen, eta, kontsentsu bat bilatzen eta aurkitzen ez badugu, planteatzeko bidea izan dezagun organizatzeko era politiko gisa estatutua gairaditzea, gureak egin du. 80. urtean, frankismotik ateratzen ari ginen, baina aitzakia horrek ez du balio gaur egun. 2005eko Europarekin, balio duten formula bakarrik gehiengoak dira. Aurki ditzagun, zeren, bestela, beste 25 urte ospatuko ditugu narraskeria honekin.

riotik kanpo uzteko. Era berean, 1978ko urtarrilean, Euskal Aurreautonomikoa abiatu zenean, bi baldintza ezarri zizkieten nafarrei erregimen horretan sartzeko: lehenik, oraindik erabaki gabe zegoen "erakunde foral ego-kiak" onetsi behar izan zuten. Bigarrenik, hori gertatuz gero, herri nafarrak, erreferendumen bitartez berretsi behar-ko zuten erabaki hura. Euskal lurraldetasuna oztopatu nahian, UCDk ezarri zituen bi urrats horiek, EEkoentzat, EAJkoentzat eta PSEkoent-
 ztat, nahita nahiez onartu behar zituzten baldintzak ziren. Zentristen ikuspegitik lurraldetasunari heltzeko hesiak zirenak, besteek euska-rritatz jotzen zituzten helburu hori erdiesteko.

Espainiako Konstituzioa, autodeterminazio-aren eta ezkerren galbidea

Bikoiztasun politiko horrek isla zuzena izan zuen Espainiako Konstituzioan. Izan ere,

laugarren xedapen iragankorrean, Nafarroak beste euskal lurraldeekin bat egiteko gaitu behar zituen baldintzak, Aurreautonomiko-aren dekretuan zeuden berberak ziren. UCDren hainbat sektoreen gogokoa ez izan arren, hainbeste goretzi duten Espainiako

kulturagenda

Urriaren 18tik 31ra

Ganbara

Urriaren 27tik urtarrilaren 8ra.

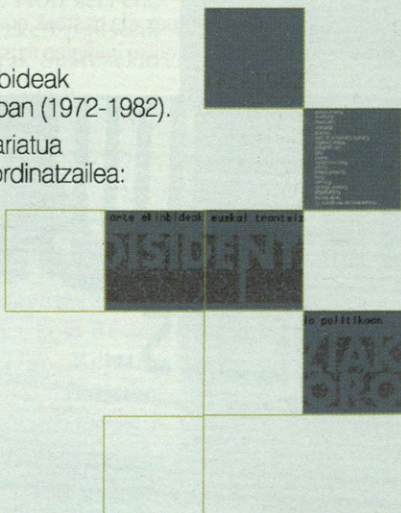
Erakusketa.

Disidentziak oro.

Poetikak eta arte ekinbideak euskal trantsizio politikoan (1972-1982).

Erakusketaren komisariatua eta argitalpenaren koordinatzailea:

Fernando Golvano.

arteleku

www.arteleku.net

Urriak 18-23.

MID_E Donostia. Nazioarteko Erakusketa Euskaditik. Moda Independentea, Irudi Elektronikoa eta Dj-Musika Sorkuntza. Antolatzailea: **YOX Kolektiboa**.

Informazio gehiago: **www.mid-e.com**

Urriak 18-21. Lantegiak MID_E

Lekua: Arteleku

Koordinatzaileak:

Ángel Fernández (Moda Independentea),
 Lucía Onzain (Irudi Elektronikoa),
 Raquel de la Torre (Dj-Musika Sorkuntza).

Urriak 21-22-23. Jardunaldi ezberdinak.

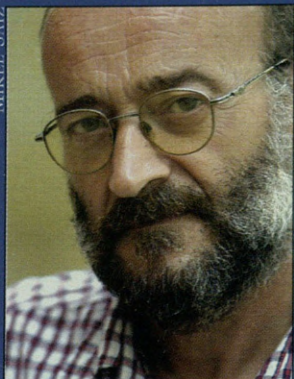
Lekuak:

Arteleku,
 Koldo Mitxelena Kulturunea,
 Gipuzkoako Foru Aldundia,
 Bataplan,
 Okendo Kultur Etxea.

Bixente Serrano Izko, Nafarroako EEko idazkari nagusi ohia 37-33

MIKEL SAIZ

1979ko apirila. Foru-hauteskundeetako emaitzak: 70 eserlekuetatik, 33 lortu zituzten UCD eta UPNk, Nafarroa EAetik baztertu nahi zutela ordu-
ra arte argi errana zuten bakarrek. Bertze 36 parlamentariok, edo euskal komunitate autonomo batua nahi zuten (Amaiurko batzuk, EAJ, EE, UNAI), edo zaila zuten kontrako botoa (Amaiurko bertzeak, EK, HB), edo zehaztu gabe zuten oraindik kontrako jarrera (PSN). Uda partean, kanpaina bati ekin zion UNAIk, "37-33" goiburuko hura, Konstituzioko Laugarren Xedapen Iragankorra martxan jartze aldera. Garai hartako nire homonimoak, nafar EEko idazkari nagusia zen hark, ez zituen zenbakiak hain garbi ikusten. Aukera hura

inoiz ere serio ikertu gabe, oporretara joan zen irailean, Macarelletan hedabide guztiez goxo-goxo ahaztera. Urrian, Iruñean bueltan, sorpresa: gaur bide horri inolaz ere ekinen ez lioketen nafar alderdikide batzuek hautsak harrotuak zituzten, Batzorde Exekutibo nazionala bera ere konbentzitzeraino, Laugarren Xedapen ditxosozkoaz baliatzeko. Helburuak: PSN korden kontra jartzea, HB bortxatzea Gernikako Estatutuaren inguruko haren kontraeranak agerraraziz, Estatutuaren bidea posible zela adieraztea, nafar gizartearen euskaltzetasunari bultzada ematea...

Mikro-historiaren ikerleentzat baizik interesik ez duen detailea da, baina nire homonimoak ez zuen batere gustuko izan ekimen hura. Alta, erabakita zegoen. Baita ETA-k (p-m) ere, iraileko bere *Hautsin*, bazekien nafar EEko idazkariak ez zekiena. Begirada bat 1979ko sakelako agendari: urriak 7, igandea, bilera, nire izenkidea eta ekimenaren bi alderdikide bultzatzaille. Honako hau utzi zuen idatzia: "Igande arratsalde: X eta Y: asteartea 9, goizeko 10etan: EE-PTE-HB. Baiezko botoa emanen zutela. PSOE konbentzitu behar genuke. Are, beharrezkoa izanen balitz, laguntza emanen ligukete PSOE konbentzitzen". Interpretazioa: X eta Y-k segurtatu ziotela Bixenteri 9rako hitzartu bileran alde agertuko zirela UNAI eta HB. Nire izenkidea fido ez PSNrekin, baina aurrera joan behar. Urrian bertan, artikulua luze bat argitaratu zuen EEko *Arnasa* 2.ean, ekimena justifikatzen. Irakurrita, hermeneuta zorrotz batek ikusi zukeen garrantzia handiegia eman ziela kontrako argumentuei horrelako azalpen batek: susmagarria. Lerro artean, egileak bere burua konbentzitu behar zuelako susmoa: mereziko ote luke aste batzuetako protagonismoa, mozioa galtzearen truke?

Urriaren 11n aurkeztu zen ekimena eta 25ean Parlamentuak bertan behera utzi. Baina, txarrena, isolatuago gelditu zen EE: zubiak apurtu zituen Amaiurko batzuekin eta argumentu gehiago eman HBri, honen kontraeranak gora behera, prozesu autonomikoari aurre egiteko. Ez bazen hordagoa izan EErena, hamarreko gehiegi jarri zuen enbidoan.

demokraziaren testurik gorenean, Hegoaldeko euskal lurraldeen arteko batasuna burutzeko bidexka hor gelditu zen izkiriatuta behin betiko. Dena den eztabaida konstituzionalak beste ondorio larri batzuk ekarri zituen. Espainiako ezkerrek zokoratu egin zituzten ordurarte izandako federalismoaren aldeko jarrerak baita autodeterminazioaren aldekoak ere. 1978ko Aberri Egunean, euskal hiriburuetan "Konstituzioan Autodeterminazioa" zioten pankarten atzean PSOEkoak zein PCEko buruzagiak kaleratu baziren ere, Madrilgo Gorteetan eskubide horren aurka bozkatu zuten. Konstituzioaren 2. artikulua, "Espainiako Nazioaren batasun disolbaczina" rekin batera "nazionalitate eta erregioentzat autonomia" bermatzen duena, izanen zen ordutik aurrera beraien ortzemuga politikoa. Deszentralizazio gisako autonomiak onartzeko prest zeuden, baina haruntzago joan zitezkeen herri eskubideak inolaz ere ez. Hori dela medio, Konstituzioaren gainetiko eztabaidetan, hutsaren hurrengoa izan zen abertzaleek eskuratu zuten uzta. Emaitzarik eza bistan dugu: ez zuten lortu ezta emendakin bat ere onartua izatea, ez kongresuan ezta senatuan ere. Ez da harritzekoa, geroxeago Erreferenduma burutu zenean, Konstituzioak Euskal Herrian jaso zuen sustengu pobre bezain eskasa: Gipuzkoan eta Bizkaian erroldaren erditik oso beherakoa, Nafarroan eta Araban ozta-ozta erditik pixka bat gorakoa.

Lehia ez ohikoa suertatu zen. Hauteskundetako baina askoz luzeagoa. 1979ko uda osoan erakunde eta taldeak mitinetan aritu ziren. Kanpainaren azken txanpan Donostiako belodromo batzuek eta besteek erabili zuten eskuineko orrian goiko irudietan ikusten den legea.

1979ko Autonomia Estatuturantz

Hala eta guztiz ere, Konstituzioa bozkatu zenerako, Autonomia Estatutuaren testua idatzia zuen Euskal Parlamentariaren asanbladatik sortutako batzorde batek. Horretan Arzalluz, Cuerda, Garaikoe-txea eta Guevararekin batera, Agiriano, Soltxaga, Benegas, baita Viana, Onaindia, Banderes eta Monreal ere aritu ziren. Elkarte, erakunde eta alderdi anitzen zirriborroak jasota, azkenean nazionalistek prestatuturiko aurreproiektua, ardatz izan zuten behin behinako testua, Gernikako Estatutua deiturikoa atontzeko. Hori madrileratu zutenetik Parlamentuan eztabaidatu zuten arte, bi hauteskunde esanguratsu suertatu ziren: bigarren hauteskunde orokorrak, 1979ko martxoaren 3koak, eta lehen udal hauteskundeak. Bietan talde abertzaleen gorakada oso nabarmena izan zen. EAJk eta sortu berria zen HBk euskal abertzale-tasunaren gehiengo politikoa adierazi zuten orokorretan. Udal hauteskundeei dagokienez, Bilbon, Donostian eta Gasteizen EAJ lehen alderdia zen bitartean, Iruñean HB, UCDtik gertu, bigarren indar politikoa zen. Emaizta horien ondorioz, Eusko Kontseilu Nagusian, Carlos Garaikoe-txeak Ramon Rubial sozialista ordezkatu zuen. Hori zela eta, Estatutuaren azken pausoak politikari nafarrak Suarezekin batera gidatuko zituen.

1979ko udaldia erabakiorra izan zen Autonomia Estatutua gauzatzeko. Uda horren bezperetan, Gasteizen, 1931ko ekainean Lizarrako udal asanbladaren antzekoa burutu zuten zinegotzi, alkate eta parlamentari askok. Bestetik, ekainaren 27an, Bilbon, buruzagi historiko hainbaten laguntzaz, belaunaldi berriko politikariek hasiera eman zioten Gernikako Estatutuaren aldeko kanpainari. Madrilen, bitartean, Suarez eta Garaiko-

etxea Espainiako gobernuaren eta euskal indar autonomizaleen arteko sokatira negoziatzailearen lehen jokariak ziren. UCDren taldean, Oliart, Perez Llorca, Garcia Añoveros, baita Ibañez Freire ere, aritzen ziren bitartean, euskal taldean, Arzalluz, Unzueta eta atzetik baina gertu, Benegas, Onaindia... autonomiaren aldeko jarrera sutsuekin, animatzen saiatzen ziren. Joko espartutik kanpo, ETA(pm) erakundea "Estatutuarekin Presoak Kalera!" burutzen ari zen kanpainaren baitan, Gabriel Cisneros bahitu nahian porrot egin zuen, baina ez Chamartingo eta Atochako geltokietan jarritako lehergailuekin.

Aitzitik Estatutuarekiko oso kritikoak azaldu ziren beste euskal talde batzuk, hala nola, HB, LKI, EMK, LAIA Ez... aurkako jarrerari eusteko bi argudio nagusi plaza-ratu zituzten: bat, eratze prozedurari zegokiona, Konstituziotik eta Moncloatik zetorren estatutua zenez gero, onartezina zen. Bigarrenak lurraldetasunaren arazoari hel-tzen zion. HBren arabera euskal lurraldetasuna bere osotasunean ez zegoen bermatuta estatutu horrekin. Are eta gehiago ezin zen onartu Baskongadetako eraikin instituzionala altxatzea baldin eta Nafarroa eta Baskongaden artean Moncloako Estatutuaren planoen edo "Foru Hobekuntzako" bitartez horma berri bat sortzen bazen. Beraiek Hego Euskadi osoko "eraikin instituzionala" batera altxatzea aldarrikatzen zuten, HBk bultzatzen zuen "Euskal Herriko Biltzar Naziona-

Estatutuaren 25. urteurrena

la" indartuko zuen Nazio Autonomia Estatu-
tuaren bitartez hain zuzen ere.

Herri Batasunak EHBN delako hori gauzatu nahi izan zuenerako, oso aurreratuta zegoen Estatutuaren aldeko eta kontrako kanpaina. Izan ere hiru egun besterik ez ziren gelditzen urriaren 25ean burutu behar zen erreferenduma egiteko. Lehia ez ohikoa suertatu zen. Hauteskundetakoa baino askoz luzeagoa, hain zuzen ere. 1979ko uda osoan erakunde eta taldeak mitinetan aritu ziren Gernikako Estatu-
tuaren alde. Mitin bateratuez gain, alderdi bakoitzak bere jite berezia eman zion aldeko propagandari. EAJk Estatutuaren ahalmen mirakulutsutzat jotzen zuen –"Bai, Hitz batekin jaso dezakegu Euskadi"–. EEK aldiz, lanabes moduan beste hainbat helburu politiko –"Nafarroa Euskadin Estatutu honekin"– eskuratzeko aurkezten zuen. UCDk linbo politikoaren asepsian galduta, "Euskal Herriarekiko maitasunez" baieztu botoa eskatzen zuen. Abstentzioa aldarrikatu zutenen artean, lelo desberdinak kaleratu ziren. EMK-koek "Burgesiaren Estatutuari Ezkerreko boturik

Ikuspegi abertzaletik, 1979ko
Estatutuak jatorrian zituen
akatsak –lurraldetasun
ez osotua, Espainiako
agintek euskal eskuduntzak
eta subiranotasuna
mugatzeara – eta geroxeago,
LOAPA eta antzeko legeek
ekarri zituzten murrizketak,
konpondu beharrean,
areagotu egin dira

10.000 jarraitzaile bildu zituzten. Baietzaren aldekoek, aldiz, EAJ, PSE, ESEI, PCE eta EKAKoek, bat eginda, 12.000 inguru bertaratu zituzten leku berean. Erreferendumaren emaitzek proportzio horri jarraitu zioten, erreferendumaren egunean. Parte hartzea errolaren %60koa izan zen. Abstentzioa, beraz, %40koa. Bozkatu zutenetik, baieztuak % 90a iritsi ziren. Estatutua onarturik gelditu zen unetik, ohikoa denez, emaitzen irakurketak ez ziren batere homogeneousak izan. Carlos Garaikoetxeak emaitzak jakin bezain laster "Estatutuak notarekin azterketa gainditu egin zuela" zioen bitartean, Txomin Ziluagak "lokatzezko oinekin jaiotzen ari zela" zioen. 1979ko urriaren 25eko gau hartatik, mende laurden bat bete berria denean, Euskal Autonomia Erkidegoak egindako bideak, buztinezkoak baino sendoagoak zituela bistan utzi du. Dena den ikuspegi abertzale batetik, 1979ko Estatutuak jatorrian zituen akatsak –lurraldetasun ez osotua, Espainiako agintek euskal eskuduntzak eta subiranotasuna mugatzeara – eta geroxeago, LOAPA eta antzeko legeek ekarri zituzten murrizketak, konpondu beharrean, areagotu egin dira. Ez da harritze-

ez" zioten bitartean, HBkoek "Euskadik ez du etsiko" aldarrikatu zuten.

Mitinen neurria aparta izaten hasi zen. Donostiako belodromoa batzuek eta besteek erabili zuten kanpainaren azken txanpan. Abstentzioaren aldekoek, HBk egindako mitinean

koa, beraz, Autonomien Estatu delakoaren baitan politikoki hazi eta hezi egin direnek beste Estatutu, arautegi, lege, azken finean, beste esparru politiko gaurkotuagoa, irekia-
goa, eskatzea. Noizko? Agian, hurrengo urri-
aren 25 batetarako. ■

Carlos Garaikoetxea

«Uste dut urrunen iritsi gintezkeen lekura iritsi ginela»

Lehendabiziko hauteskundeetan Unión Autonomista Navarra-ko zerrendaburua izan zinen. Zergatik joan zineten bakarrik Nafarroan koalizioan?

Pentsatzen genuelako Nafarroan metatu behar zela abertzaleen indarra, ez barreiatu botoak koalizio edo alderdi desberdinen bitartez. Agian akatsa izan zen pentsatzea koalizioek beti indartzen gaituztela. Batzutan 2 gehi 2 ez dute 4 egiten. Koalizioaren bat osatzen duten alderdietako alde bateko eta besteko muturrek ez baitiote elkarri botoa eman nahi. Gaur egun hori oso kontuan izaten da horrelako elkartzasunak egite-rakoan, EA eta EAJren artekoan, esate baterako. Horrek ez du esan nahi abertzaleen arteko elkar-kidetza ezinezkoa denik, baina koalizioak osatze-ko ikertu behar dugu ea galtzen dena irabazten dena baino gehiago ote den. Orduan ez genuen zalantzarik izan, egia esan, ez genuen horrelako eztabaidetan sartu nahi. Nafarroak abertzaleta-sunaren ikuspegitik eskaintzen zuen alderik ahu-lena zela medio, indarrak batzea eskatzen zigun. Ez zuen emaitza oso onik eman. Kalean nazio-nalismoa oso aktiboa zelako, euskaraz gero eta gehiago egiten zelako, abertzaletasuna zegoen baino indartsuagotzat jotzen genuen.

Dena den Senaturako, Euskadi mailan, koalizioan joan zineten. Horren sustenguan Autonomiaren Aldeko Hitzarmena sinatuta...

Bai eta garrantzi oso handikoa izan zen, nahiz eta orduan kritika larriak jaso, sozialis-tekin elkarrekin senatura joateko egindako paktua. Ez zen bakarrik Hauteskunde Koali-zioa, zeren horren bitartez Hegoaldeko Eus-kadiren lurralde batasunaren aldeko jarrera sozialista indartu zen. Eta horrek Euskal Estatutuaren aldeko kanpaina bateratuak ekarri zituen. Are eta gehiago, alderdi sozia-listak, lehen hauteskundeak burutu eta gero, D'Hondt legea zela medio, ikusi zuenean Nafarroan eskuma garaile atera zela, jarraitu zuen parte hartzen Euskal Parlamentarien Asanbladan. Horretan lehendakaria Manuel Irujo zen, baina idazkaria Gabriel Urralburu genuen. Eta horrek nirekin batera Euskal Estatutuaren aldeko kanpaina egin zuen Nafarroan zehar. Ordurako Nafarroa erregi-men aurreautonomikotik kanpo zegoen, baina sozialistak gurekin genituen. Nik beti esan dut, nahiz eta zenbait sektore abertzalek koalizio hori gogorki kritikatu, lurralde bata-

sunera izan den hurbilketa errealista bakarra izan zela.

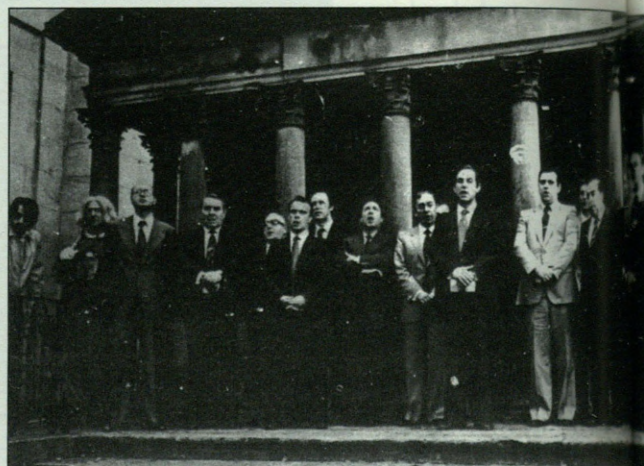
Nafarroako sozialistak, gogoz parte hartu zuten ekimen horietan edo alderdiak aginduta?

Beste garai batzuk ziren eta orduan, esaten den bezala, "lo vasco vendía": euskalduna, euskaltzalea izatea oso ongi ikusita zegoen. Euskaltasuna aurrerakoitasunaren seinale zen. Juan Iglesias, PSEko lehendakari eta erbestean zegoen Eusko Jaurlaritzaren partaidea, nik negar egiten ikusi nuen, sozialista nafarren zatiketaren berri izan zuen unean. Nafarroa eta gainerako euskal herrialdeen arteko sinbiosian alderdi sozialista barneratuta zegoen. Baina lehendabiziko hauteskundeetatik aurrera hasi ziren pentsatzen ez zela hain errentagarria jarrera horri eustea. Haurtuta askoz beranduago burutu bazuten ere, orduan hainbat esparrutan hasi ziren gauzak birpentsatzen. Gogoan dut, behin Aizpunek mehatxu gisa erran zidala: "Itxaron, laster etorriko da gure ofentsiba". Horrekin aurre egin nahi zion kaleetan euskaltasunaren eta nazionalismoaren aldeko giro horri. Uste dut eraso horrek eragina izan zuela PSOEn baitan zeuden sektore beldurtiengan. Horiek

"Askatze
bidean dauden
herri guztiek
honako arazo
hau dute
aurrean:
pragmatismoa-
ren marra non
jarri"

1978ko hasieran, kaleratu zituzten Aurreautonomikoaren dekretuetan, berriro lurraldetasuna izan zen auzirik zailena ezta?

Egia esateko, UCD, hor azaldu ziren erabakiak zirela eta, zatitu zen. Horrek frogatzen du UCDkoek ez zituztela maite. Hortik abiatu zen UPN alderdia eta orduan eztabaidatzen ari zen Konstituzioan baita aurreautonomikoan ere, hori izan zen era gogorrenez eztabaidatu zen gaia. 4. xedapen iragankorra ordutako dugu. Azkenean onartu behar izan zuten Nafarroan burutu behar zen erreferendumean, gehiengoa nahikoa izanzen zela eta errepika zitekeela beste legislatura batean. Batzuentzat, hori guztia izugarritzko amore ematea zen baina, UCDren haustura ekarri zuen. Egun, batzuk hasi dira kezkatzen entzun dutelako Nafarroak eta gainontzeko euskal lurraldeek bat egiteko dugun lanabes konstituzional hori desager daitekeela. Xedapen hori negoziatu genuenok neurri batean kontsola gaitezke, zeren errealitate nafarra ez genuen oso aldekoa eta boluntarismoa oso ongi dago, baina politikan zaila dena ez da zer egin beharra dagoen esatea, hori bera nola lortzen den baizik.

hasi ziren kontuan hartzen errentagarriagoa izan zitekeela diskurtso navarrista, euskal nazionalismoaren aurkakoa hain zuzen ere. Hori bultzatzeko, beranduago, hainbat buruzagi sozialista, Arbeloa eta enparauek, haurtuta bultzatu zuten. Oroitzen naiz, hori gauzatzear zegoelarik, Benegasek deitu zidala hala edo nolako irtenbidea bilatzeko. Nik konfederazioaren ideia luzatu nion, eta hor ibili ziren PSEko buruzagiak nafarren zatiketa saihestu nahian, baina alferrik. Rubialek berak, sentimendu abertzalerik ez izan arren, Eusko Kontseilu Nagusiaren lehendakaritza utzi zuenean, Nafarroa aipatu zuen, minez eta bihotzez, euskal lurralde guztien arteko anaitasuna goraiatzeko. Baina azken finean, oportunismo politikoa eta hauteskunde kalkulak nagusitu ziren.

Goian Ramon
Rubial eta Carlos
Garaikoetxea;
eta Eusko
Kontseilu
Nagusiaren 18
kideak.

Baina Konstituzioko xedapen hori sekula ez zen martxan jarri...

Zegoen UCDrekin lortu zena lortzea oso zaila izan zen. Gainera Nafarroan gauzak zeuden bezala, hori zen egin behar zena, bagenekielako Estatuko ezkerrekin gehiengoa genuela. Horrek esan nahi du bideragarria zela. Baina zori historiko eskasa izan dugu. Estraineiko hauteskundeetan, D'Hondt legea indarrean egonen ez balitz, proportziozko botoekin ordezkaritza izango genukeen Aurreautonomiko delakoan. Baina D'Hondt legeak gehiengoa eskuindarrei eman zien. Gero, 4. xedapen horren arabera, alderdi sozialistarekin batera gehiengoa genuen Parlamentuan. Oroitzen naiz ordutako grafitietaz, "37-33" zenbakiak, gure garaipena iragartzen zuten horietaz. Baina orduan PSOEk bizkarra eman zigun. Historiak

horrelako jokaldi maltzurak egiten dizkigu, baina hori izan da Hego Euskadiko lurraldetasunaren arazora izan den hurbilketa errealista bakarra. Negoziazioa oso latza izan zen eta alderdi garrantzitsuenak hor buru-belarri sartu ginen, Nafarroako ikuspegiak alde batetik edo bestetik defenditzeko. Gero jarrerak eta erabakiek alderdi horietan eragin eta ondorio desberdinak izan zituzten. UCDn harlauza izanen balitz erori zen eta alderdia puskatu zen; PSOEk, aldakortasunaren bertute edo akatsa duelako, ez zuen ondorio handirik jasan eta EAJren kasuan, indarrez eta meritu handiz lortutako bide politikotzat jo zuten.

Baina EAJren baitan, zerbait gehiago sakondu zenezaketen ezta? 1932-1933ko egoerara bueltatzea ez zen bide hori?

Bai, eztabaida hori ardura politikoak genituenon artean egin genuen. Ikusten ari ginelako Aurreautonomia banatuta eta gero Estatutu aldendua gorpuzten ari zela. Oso gogoan genuen Nafarroarik gabeko autonomia egiten ari ginela baina bestetik, zer egin behar genuen. Dena geldiarazi? Gainontzeko Euskal Herria geldiarazi? Zegoen kinka larrian egonda? Orduan pentsatu genuen, "Etxea" ahal genuen

**"Gaur
iragartzen
dituzten
erreforma
konstituzionale-
kin batera, gure
aurka doan
erreformaren
bat sar
dezakete"**

tokitik bederen sostengatu behar genuela. Geunden egoeran beste mende laurden bat jarraituz gero, euskara hilik edukiko genuke, ogasunezko espoliazioa egiten ziguten, krisian zegoen industria, ordenu publikoaren egoera larria zen. Hori guztia ikusita, noski, gaur gertatzen den legez, ezin genuen gelditu, nahiz eta erritmo desberdina izan. Horri lotuta, orduan eta orain esaten duguna hauxe da: edozein esparru politiko prestatzerakoan, egon beharko luke aukera euskal lurraldeek bat egiteko. Eta kontuz! Zeren, gaur egun, iragartzen dituzten erreforma konstituzionalekin batera, gure aurka doan erreformaren bat sar dezakete.

Autonomia Estatutuaren negoziazioaz zer diozu?

Jakina denez, negoziazioa EAJk eta UCDk burutu genuen. Horretarako batzorde tekniko-

politiko bat osatu genuen eta noiz behinka Benegas eta Onaindia jakinaren gainean jartzen genituen. Horiak beti, bereziki Onaindiak, bere adostasuna adierazi ziguten, batzuetan guk genituen jarreraren azpitik joz. Batzorde horretatik aparte, Suarezek eta biok landu genituen gai zailenak. Eta benetan, zail-zaila izan zen. Entzutekoak ziren, Ibañez Freirek edo Otero Novasek zituzten kontzeptuak. Hor Suarez, PCEn legalizazioan egin zuen bezala, bere alderdikideak baino aurrerago zihoan. Agian bere iragan politikoaz erredimitu nahian... Beste batekin, Calvo Sotelo beldurtiarekin, esate baterako, Estatutuak ez zuen aurrera egingo. Estatutuaren mugak primeran ezagutzen genituen baita ongi definitu gabeko arloak ere. Irakurketa murritzalea izan zeza keten, baina era berean, borondate politikoa izanez gero, zabal zitezkeenak ziren. 25 urte beranduago, beste testuinguru bat dugu eta abileziarekin jokatu behar dugulakoan nago. Estatutua, alde batetik desbaloizatzen badute eta orduan sinatu zen oinarritzko konpromisoa ez bada betetzen, arrazoi gehiago ditugu ordukoak birplanteatzeko, gaur egiten ari den legez.

Estatutuari buruzko eztabaidetaz zer duzu gogoan?

Ezezko jarrera, gaur egun datorkigun sektore

**Carlos
Garaikoetxeak
eta Adolfo
Suarezek
Estatutuko azken
pausoak gidatu
zituzten.
Eskuinean Carlos
Garaikoetxea
lehendakaria
aukeratzeko
botoa ematen.**

berdinetik zetorrela. Oso mingarria zen baina garai hartan, boluntarismoa beteta, guk nahi genituzkeen goi mailako helburuetara, hots, lurralde batasunera, autodeterminazio eskubidera eta independentziara joatea ezinezkoa zen. Nik uste dut urrunen iritsi gitezkeen lekura iritsi ginela. Kontuan izan aurrez aurre genuela Estatuko betiko mentalitate jakobinoa, ezkerreko sektoretan ere oso errotuta zegoena, eta gertu, zain, indar erreakzionario dezente. Zoritarrez ez genuen erabaki, behar bezala, lurraldetasunaren auzian. Hori konponduta egonez gero, autogobernuaren mailak ekinez gaudituko genituzke. Ez zen posible izan eta jarraitu beharko dugu lurra lantzen, egun batean uzta hartzeko... baina orduan. Askatze bidean dauden herri guztiek honako arazo hau dute aurrean: pragmatismoaren marra non jarri. ■

• Kontxu Odriozola

«Zinemaldia esp

Kontxu Odriozola

inolista hutsa da»

• PERTSONAIA •

Kontxu txiki-txikitan sartu zen kalabazan. Aita marrazkilari ona baitzuen. Herriko antzerki talderako atrezzoak prestatzera joaten zen, eta Kontxu txikia berekin. Aitaren esku finetik helduta ikasi zuen antzerkirako bidea. Eta oraindik ez zaio etxera itzultzeko gogorik egin. Malkoen eta algaren arteko Erromako zubian, gustura dabil Euskal Herriko plazan.

AMETS ARZALLUS

Argazkiak: Dani Blanco

Nortasun agiria

Azpeitian jaio zen 1945eko San Fermin egunean. Herriko eskolan hasi, Miserikordiakoan segi, eta gero urtetan andereño izan baldin bazen ere, bere benetako eskola Antzertikoa izan zen, 80. hamarkadan. Geroztik, amateur bezala lehenik *–Troiarrak, Arlekino, Seis personajes en busca de autor, Bernarda de Alba...* eta profesional bezala gero *–Herio dantza, Aspirina para dos, Pipin eta Ama begira zazu*– hamaika antzerkitan hartu du parte. Baita sariak irabazi ere, Hotel Erzilia antzerki saria, eta Argia saria. Zineman ere lan batzuk egin arren *–Albaniarren Konkista, Gerra karlistaren kronika, Hamaseigarrenean aidanez*– telebistak egin du ezagun. Telebistak, eta batez ere *Goenkalek*. Bi mila atal bete berritan aho bazarrik gabe segitzen du Maria Luisak hizketan, aho bazarrik gabe Kontxu Odriozolak.

Zorionez jendeak telebista asko ikusten du...

Bai, dudarik ez. Guk ikusleak behar ditugu, zenbat eta gehiago hobe. Behintzat niri kalean esaten didatenagatik, garbi dago jendeak ikusten duela: "Noiz hasi behar duzue? Noiz hasten da *Goenkale*? Zer gertatuko zaizu?" Guri komeni zaigu gu gauden arte jendeak telebista ikustea, eta nagusiak esaten duen bezala audientziak igo behar dira. Hala ere gure ardura bakarrik ez da, gu agertzen gara baina.

Zoritxarrez gazteek telebista asko ikusten dute. Irudimen gutxikoak datoz.

Esaten da miseria dagoenean burua gehiago lantzen dela. Gu kalean hazitakoak gara, kalean izaten genituen gure antzerki eta jolas guztiak. Orain haurrek ordu pila bat etxean egiten dituzte, zaindari batekin, eta telebistaren aurrean. Eta telebistak irudimena mozten du. Baina hori bai, gaurko gazteetan badauzkagu matematiko asko, tekniko asko, tituluak... Tituluak dauzkagu, sobran! Irudimena ez dakit.

Haurra zinela telebistarik ez eta zure jolasik gustukoena irudimenarekin jolastea omen zen. Nola jolasten da irudimenarekin?

Nik liburuak jaten nituen, marrazkiak, asteen bizpahiru aldiz dotrinara joaten ginenean han erakusten zizkiguten testamentu zaharreko laminak ere bai... Irakurritz lehen-go aroetako istorioetan sartzen nintzen, ipuinen mundu horretan, eta niretzat ez zegoen beste mundurik. Jakinminaren indarra zen hori, eta orduan paper guztiek balio zidaten. Nire amak esaten zuen bezala nire gaitz bat zen hori. Udan baserrira joaten nintzenean oporrak pasatzera, Arantzazuko egutegiaren orriak gordeta edukitzen zituzten nik irakurritz. Horrela ardiak zaintzera joaten nintzenean paperak buruz ikastera iristen nintzen. Bestalde, nire lehengusu batzuen etxean *Fotogramas* aldizkaria jasotzen zuten. Nik egunak pasatzen nituen harekin, eta hamar hamaika urterako bane-kien zer produkzio egiten ari ziren non, zein aktore zebiltzan, zein zuzendari zen... Artxibo bat neukan buruan.

Bertsoa

DOINUA:
ZER DA GAUR DONOSTIAN

Antzerkian bazera
gidoiaren jabe,
esaldi batek ezin
egin dizu alde.
Bizitza maiz omen da
obra baten pare
eta gidoiaz oso
seguru bazaude.
esaldi bat ez utzi
inoiz esan gabe.

Aitor Mendiluze

Ipuinen mundura zergatik sartzen zinen, bizi zinen mundutik alde egin nahi zenuen? Ihes egin nahia ere bazegoen, bai. Nire haurtzaroa ez baitzen batere gozoa izan. Etxeak, kaleko giroak, eskolak, frankismo garaia... denak garraztu zidan pixka bat. Gainera hizkuntzan bikoiztasun horrekin bizi ginen. Ikasketak erdaraz, gure bizimodu normala euskaraz, zinera joan erdaraz, antzerkia euskaraz, bi mundutan biziko bagina bezala zen. Nik uste dut hori aberasgarria izan zela, baina une batzutan sufritu ere egin genuen. Funtsean garai hartako produktu bat nintzen.

Eta garai hartako askori bezala hizkuntzaren bikoiztasun hura gaingidatzeko euskararen

Emakumeok agintea galdu dugu

"Maria Luisak pentsatu eta esan egiten du, emakume askok ezin duena, lotuta dagoelako bizimoduagatik, itxurakeriagatik. Gauza batzuetan aurrera egin dugula egia da, oso garesti ordainduta, baina bestela garai batetik emakumeok agintea galdu dugula uste dut. Berdintasuna, berriz, hitzez bai, baina nik ez dut ikusten lortu denik, ezta gutxiagorik ere. Bazter guztietatik presionatzen gaituzte, aluzinanteak dira emakumeei eskaparateetan erakusten dizkiguten oinetakoak, ibili behar ditugunak! Nik gaztetan epokarik txoroenetan ere ibiliko ez nituenak! Derrigortuta gaude hirurogei kilotik beherakoak izatera, sandalia horiek erabiltzera eta gainera beti barrez egotera. Ezinezko gauzak jartzen dizkigute normalak balira bezala. Mundua beldurgarria jartzen ari da emakumeentzat".

aldeko sugarra piztu zitzaizun barrenean.

Gaspe bihurtu ginenean izugarritzko eginbe-har bat sentitu genuen. Bagenuen zergatik borroka egina, tamalez gaur egun ikusten ez dudana. Euskarazko kulturagatik dena utzi genuen. Baina gero iritsi zen normalizazio garaia eta izugarritzko zaplamokoa izan da guretzat. Gauzak legalizatu direnean ikustea zuk nahi bezain azkar ez direla aldatu, gogorra da. Antzerkian adibidez, ikusten dut ez dagoela hemen antzerki politika garbi eta aurrerakoirik. Ez dago eta kito. Nik uste nuen urte hauetarako gauzak pixka bat normalizatuta egongo zirela, baina ez. Ez daukagu ez unibertsitatetik, ez daukagu aktoreentzat lanik... Momentu hauetan antzerkia eta zinema hemen nola dauden ikustea negargarria da.

Noren ardura da hori aurrera ateratzea, artis-tena, politikoena...?

Batik bat instituzioetatik lagundu behar litzateke. Zerbait gaizki dagoenean politiko-ki lagundu egin behar zaio, beste gauza askori laguntzen zaien bezala. Gauza batzuetarako ahoa betetzen zaie kultura aipatzean, baina gero ez dute egiten, orduan zertan gelditzen gara? Lagundu behar zaio eta kito.

Eta diru gutxirekin ezin al daiteke film on bat egin?

Dirurik ez dagoenean irudimena gehiago erabiltzen da. Zinema pobrea orain ere badago eta posible da, baina noski, idatzi egin behar da, gidoi on bat behar du. Begira, Espainian Zanbranok *Solas* filma diru askorik xahutu gabe egin zuen eta zoragarria da. Edo joan aberri pobre horietara, kubatarrengana esaterako, eta begiratu zer egiten den.

Itzul gaitezen zure bizitzaren filmera. Donostian haur hezkuntzako irakasle zinen, hiru haurren ama, soldata ona, finkoa, hogeita hamasei urte... Zer egingo eta Antzerti antzerki eskola zabaldu zenean dena utzi eta hara sartu. Hori gidoitik kanpora ez al zegoen?

Bai noski, eta Antzerti sortzea izugarritzko erregalu bezala hartu banuen ere, bere arazoak sortu zizkidan. Soldata ona utzi, eta han joan nintzen antzerkia ikastera beka ziztrin-ziztrin baten truke. Pentsa ezazu serio joango nintzen edo ez. Batzuentzat agian Antzertikoa denbora pasa eta *jiji jaja* ibiltzea zen bezala, gazteagoak zirelako, nire planteamendua beste bat zen. Eta askotan amorrua ematen dit ikusten ditudanean nire kolegak elkarrizketetan zera esaten: "ba ni hemen sartu nintzen ezer pentsatu gabe,

Norbere herrian profeta

"Herrian egin zidaten omenaldia da bizitzan gertatu zaidan gauzarik ederrena. Ikustea hainbeste jende han, herrian maitatua naizela sentitzea... Nolabait espero nuen, inguruan usaindu egiten duzulako, baina jende pila hura ikustea sekulako izan zen. Izan ere gauza bat da omenaldia egitea, baina ni joan izan naiz beste omenaldi batzuetara jende gutxi-gutxi bildu izan dena. Nirean, baina, txoratuta gelditu nintzen herriarekin. Txikitan Azpeitiri askotan esan nion "herri txikia inpernu handia" eta jarraitzen du hala izaten, baina nik Azpeiti, nahiz eta Donostian bizi, asko maite dut".

pentsatuz ba hau jolaste bat dela, denbora pasa bat...". Pentsatzen dut "bai, *mekatxis la mar*, hirezat izango den! Beste batzuentzat ez, ei".

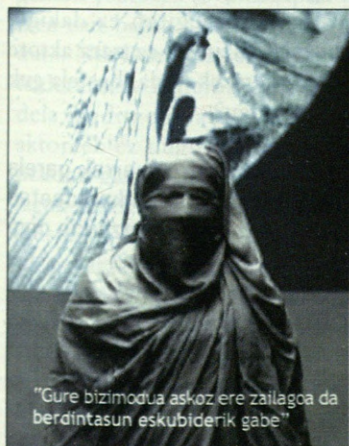
Antzertiko lehen ikasgaia: Aktorearen sekretua bizitzan izan dituen irri, negar, momentu emozional guztiak jaso, eta gero horiek behar denean ateratzea da. Erramintak kaxatan ongi sailkatuak daukazu?

Hori teknika bat da. Gertatzen zaizun dena jan egin behar duzu, buruan gorde, eta behar denean "tak", gogoratu, gogoratu nola izan zen, zergatik, zer gertatu zen... Baina denek ez ditugu teknika berdinak erabiltzen, hori ere egia da. Dena den, nik pentsatzen dut aktorea kutxa huts bat dela eta zuzendariak nahi duen horrekin bete behar duela. Badira zuzendari batzuk esaten dutenak "ez ezer ere egin, zaren bezalakoa izan

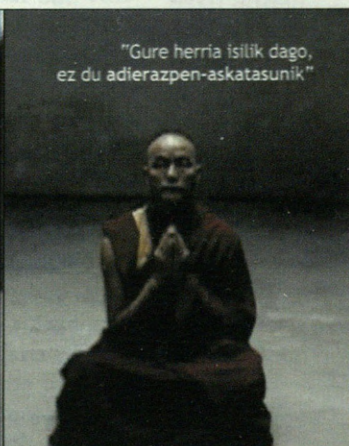
eta kito". Niretzat aktore izatea ez da hori. Askoz ere sakonagoa eta bilatuagoa da.

Agian pentsatuko zenuen Euskal Herrian antzerkitik bizitzerik badagoela...

Guk bagenekien bihar edo etzi euskarazko telebista sortuko zela, baina ezin jakin han lanik izango ote genuen. Eta nire lagun askok ez zuten izan. Bestela, antzerkitik bizi? Lehen nekez eta gaur ere berdintsu. Gehiago esango dizut, lehengo aldean zailduta dagoela uste dut. Antzerkia ongi egotera hemen aktore talde handi batentzat lana egon behar luke, eta ez dago. Astebukaeretan aktore pila bat etxean baldin badago gauzak ondo ez daudelako da. Beraz, pentsatu zuenak hemen antzerkitik bizi zitekeela aspaldi alde egin zuen. Antzerkitik ogia atera nahi duenak hemen ezin du, hemen ez dago hortik bizitzerik, euskaraz

"Gure bizimodua askoz ere zailagoa da berdintasun eskubiderik gabe"

"Gure herria isilik dago, ez du adierazpen-askatasunik"

Errespetatu ditzagun pertsona eta herri guztien eskubideak, eta erabil dezagun

gure hizkuntzan bizitzeko eskubidea

Bizkaiko Foru Aldundia
Kultura Batza
Deputación Foral de Bizkaia
Departamento de Cultura

gure artean euskaraz

Kontxu Odriozola

behintzat. Erdaraz bai, orain ere izugarri saltzen dute hemengo erdarazko antzerki taldeek. Euskarazko zirkuitua, aldiz, oso txikia da. Gainera antzerkia berez garestia da, eta ikusteko ohitura galtzen ari da. Eta hori ez baldin bada nolabait bultzatzen...

Zuk benetan antzerkitik bizi nahi zenuen?

Jakina.

Orduan zergatik itxaron zenuten langabezian egon arte zeuen kasa zeuen obra bat *-Ama Begira Zazu-* sortzen hasteko?

Irudimenari ere beharrak tiratzen dio. Guk beti esaten genuen holako gauza batek funtzionatu behar zuela, behin ere ez zen egin eta. Beti kanpoko autoreak itzuli eta gure umorea ez zen gauza bat antzeztan aritzen ginen. Baina horrek ez dauka zer ikusirik hemen sortutakoa izan eta hemen go pertsonaiei barre egitearekin. Orduan Elena Irureta eta biok lan gabe geundenean saiakera bat egin genuen. Eta funtzionatu egin zuen, orain *Kutsidazu Bidea* Ixabelek bezala.

Garbi dago biek ala biek arrakasta handia izan dutela. Euskal umorea existitzen da beraz?

Noski, nik ez dut dudarik behin ere egin. Zer gara bagul? Guk geure arteko kontuetan barre egiten dugu, lasai asko gainera! Ni ez nagoena ados da kanpotar batek esatea "euskaldun hauek oso serioak dira, ez dute piperrik!". Nik ez dakit hori nondik asmatu duten, gu gara besteak bezalakoxeak. Barre egin behar denean barre, negar egin behar denean negar, eta argi hitz egin behar denean behar bada besteak baino argiago hitz egiten dugu. Guk nahi ez duguna da beste bat etorri kanpotik eta guri barre egitea, eta gu beldurak egotea besteeri barre egiteko. Dudarik ez guk gure umorea daukagula, eta ez nolanahikoa gainera, oso final!

Gure arazoa da, euskaldunoi negargura daukagunean, edo barregurea berdin, antze-

man egiten zaigula aurpegian. Faltsuak ezin dugu izan. Antzerkirik egiten ez dakigu, beste askok bezala. Bizitzan ez gara aktore onak. Tira, hori eskertzekoa da, bestela guk nondik bizi behar dugu?

Euskaldunak bizitzan aktore txarrak garela esan duzu. Badira bada komunikabideetan egunero beren egi eta gezur antzerkia ongi asko egiten dutenak...

Egia, badauzkagu bai aktore onak, jada ohitura hartua dutenak, egunero egunkarietako lehen orrialdeetan azaltzen direnak. Beren haserre eta beren gorabehera, badakigu egun batean batek hau esan badu hurrengok besteak hura erantzungo duela. Politika

munduan mugitzen dira batik bat.

Agian horiengatik joan behar izaten dugu antzokira irriaren bila. Eta agian horiengatik komediak arrakasta itzela du Euskal Herrian. Aipatu ditugu, *Ama Begira Zazu* eta *Kutsida-zu Bidea Ixabel*. Baina dramarik ez da egon euskaraz arrakasta lortu duenik. Zergatik?

Ez da izan ez, eta ez dakit, bada, zergatik. Guk badakigu gure buruari barre egiten, baina negar egiten ba ote dakigu? Jakin behar genuke bada. Tragikoa jorratzekotan izan behar luke autore zaharrak hartu, ikusi merezi duen, ea zerbait dagoen, eta muntaia bat osatu. Niri izugarri gustatuko litzaidake horrelako batean parte hartzea, baina hori badirudi ez dakit zer eskatzea dela. Eta nik uste zor diogula herriari eta gazteei gure autore zahar hauetako bat hartu eta zerbait egitea. Arazoa da tragikoak ez duela saltzen. Beraz, norbaitek subentzionatuta edo egin beharko litzateke. Esango dute berriz ere "andre horrek zer eskatzen du, dena subentzioa?"

Politikoak aipatu dituzenez, politikoek ekitaldietara joateko gonbidapen gehiago bidali izan dizute Zinemaldikoek baino. Gehiago interesatzen zaie zu han ikustea Zinemaldiko-
ei baino?

Ez dakit zergatik, egia esan. Behar bada konturatzan dira nik mingaina oso erraz ibiltzen dudala eta hori igual ez zaie komeni. Nik uste daukadan adinarekin nahiko askatasun beharko nukeela hitz egiteko eta pentsatzen dudana esateko. Bestela, zertarako ibili. Ni gustura ez baldin banago esan egiten dut. Lehen joan izan nintzen Zinemaldira, behin Maria Kristinara koktel batera ere bai. Baina gero kendu ziguten bigarren gonbidapena, senarrarena, ordu txar-txar batean Diputaziora joan beharra jarri ziguten, eta pentsatu nuen "gurekin lotsatu egiten dira edo zer? Gero Madriletik eta bazter guztietatik etorri eta hiru eta lau pertsonari dena ordaintzeko prest, zer da hau?" Hala utzi genion joateari. Gonbidapen bat beti etortzen zait baina hain urrutiko gauza ikusten dut... Nik behintzat ez dut euskalduna kontsideratzen. Zinemaldia espainolista hutsa dela iruditzen zait, argi eta garbi. Euskal aktoreek ez dugu hor ezer pintatzen, azkeneoak gara. Lehengoan esan zidan aktore lagun batek: "Kontxu, Zinemaldiko film bat ikustera joan nahi dut baina ez dago sarrerarik guretzat!" "Jakina -nik- gu baino askoz ere lehenago daude zinegotzien amaginarrebak eta ez dakit zein...". Gu baino lehenago-ko jende asko eta asko dago hor.

Orduan Zinemaldiak zer mesede egiten dio euskal zinemari?

Titiritera

"Titiritera izena gure amak eta asko erabiltzen zuten. Garai bateko komedianteak ziren, herriz herri, antzerkian, kantuan, pailazoarena egiten, trapezistarena egiten eta ibiltzen ziren. Zirkomoduko bat zen. Hura ikustera joatea zen izan nezakeen opari handienetako bat, eta amak beti esaten zidan: 'titiriterak ikustera al zoaz? Bai, zu ere beraiek bezalakoa zara eta egun batean beraiekin joango bazina hobe'".

Antzerki berri bat

"Kanpingagsekoak etorri zitzaizkidan antzerki baten euskarazko bertsioa egin nahi zutela esanez. Ezetz lepoa jarri du izena. Jose Ramon Soroiz eta biak ariko gara, orain hasi gara entsaiatzen. Gidoiak esku artean dauzkagu eta oraintxe ari naiz ikasten jo eta ke. Antzerkia ez baita telebista, beste mimo batekin prestatu behar da. Telebistan esaldi bat ahazten baldin bazaizu moztu eta ez da ezer pasatzen, antzerkian ahazten bazaizu, akabo".

Horrela dagoen bitartean ez dakit, hain eskasa ikusten dut dena.

Laguntzak laguntza eta oztopoak oztopo, orain arte euskal zinemarik ez dagoela esan izan da. Orain zerbait pizten hasi ote den...

Aupa Etxebeste orain ari dira egiten, *Kutsida-zu Bidea Ixabel* ere telebistara eramango dute. Bada zerbait, gutxi da hala ere. Lehen ere saiakerak egin izan dira baina nik ez dut kontatzen balio izan digutenik. Oraingo hauek ikusi egin behar nola aterako diren. Izan ere film bat misterio bat da, eta promozionatzen eta saltzen ere jakin egin behar da.

Hobe orduan telebistara itzultzea. Edo telebistan ere badago zer kritikatu?

Telebista mundua ez da kanpotik ematen duen bezain polita. Kanpotik ikusten dena gauza bat da, eta barrutik ikusten dena beste bat. Guri esaten digute mimatuta gauden aktoreak garena, baina horrelakorik ezer ez! Guk presioarekin egiten dugu lana, beste askok bezala. Ordu asko sartu behar ditugu, bai telebistan bertan, eta bai etxean. Eta beti zintzilik gaude, kanpora edo barrura. Garai batetik izugarri aldatu da hori. Nik ez nuen pentsatuko horrelakorik izango zenik ere, gaurko erraztasuna egongo zenik jendea kalera botatzeko eta berria hartzeko... ez nuen sinistuko honetara iritsiko ginenik. Ezer ez bazina bezala tratatzen zaituzte. Inguruneak pentsarazten dizu ez zarela ezer, eta beti horren kontra egin behar duzu. Zeure buruari zerorrek esan behar diozu, "baina ni ona nauk, ni ona nauk". Inguruneak ez dizu laguntzen horretan. Egunero-egunero oposizio lanean nekatu ere egiten zara. Askotan esan izan dut neure kasa: "Ai ama, zer nekatuta nagoen, beti demostratzen, beti demostratzen..." Hori da langabeziak ekarri duena.

Orain hamar urte, ARGIAko zure azken elkarriketako titularra: "Euskal Herrian aktoreak ez ditugu maite".

Berdin pentsatzen jarraitzen dut. Batetik, Madrilen, bitarteko gehiagorekin, baina aktoreak hemen baino askoz ere hobeto zaintzen eta errespetatzen dituzte. Konturatzan dira ez zarela makina bat. Bestetik, hemen ofizio hau ez da sekula ofizio kontsideratu izan. Alferren kontu bat edo buruz motzak direnen kontu bat da. Hemen izan behar da indarra, tekniko ona, tornillero ona... Baina lan artistikoa? Oso ezaguna ez baldin bazara eta mundu guztian agertu ez baldin bazara, ez zara ezer. Baina zer egingo dugu, hori pentsatzen duenak halaxe jarraitu dezala, eta guk gurea egingo dugu, xume-xume, ahal den bezala. ■

Irantzu Mendia

EHUko doktoregai Irantzu Mendia (Gasteiz, 1976) Balkanetako gerraondoko bakearen eraikitze prozesua aztertzen ari da. Esloveniak estatu independentearen estatusa lortu eta gero, Kroaziak bide beretik jo zuen. Serbia Yugoslavia-ohiaren desintegrazioaren aurka azaldu zen eta bai Kroaziari bai Bosnia-Herzegovinari eraso egin zien. Bosnian hiru etnia bizi ziren: serbiarrak, musulmandarrak eta kroatak. Orduan, Bosnia-Herzegovinako serbiarrek musulmandar eta kroaten aurka jo zuten. Bosnia-Herzegovinako gerra hasi zen, 1992an. Horra hor genero ikuspegitik baino sumatu ezin daitekeen infernua: 20.000 eta 50.000 emakume bortxatu, prostituzio behartua eta abar. Gerra amaitzean, beste etniari eraso horiek eragin dizkion bikotekide, aita edo neba etxera bueltatu da. Emakumezkoen elkarteek jendarteko egitura birsortzeko duten potentzialtasuna ikertu nahi du Mendiak. Unesco-etxeak antolatutako Gizarteak berreraikitzen izeneko jardunaldietan parte hartu du Bilbon.

«Emakumezkoen aldarriak aberriaren kontrakoak izango balira bezala hartzen dira»

Gerrek zenbaitetan andrazkoari bere rol tradizionalarekin apurtzeko aukera ematen omen diote, esparru pribatutik irteteko prozesua ahalbidertzen dutelako. Balkanetako gerratean horrela suertatu zen?

Emakumezko batzuk gerran sartu ziren, baina ez dator bat Salvadorreko iraultzak 80ko hamarkadan zabaldu zuen errealitatearekin, adibidez. Rol tradizionalaren aldatzeko bidea andrazkoek sortu zituzten elkartei dagokie, gehienbat, horietako batzuk biktimei laguntza eman ez ezik, emakumezkoak kontzientziatzen ere jardun dutelako. Yugoslavia herrialde komunista izandakoa zen eta emakumezkoak esparru publikoan ere murgiltzen ziren, bai hezkuntza, bai etxeko lanari dagokionez. Aitortu behar da, baina, esparru pribatuan aginte nagusia gizonezkoak egikaritzen zuela. Bosnia-Herzegovinako gerran, emakumeek sortutako elkarteek gerraondoko gizarte zibilaren oinarria osatu zuten eta jendarteko harremanak berreraikitzea, neurri handi batean, andrazkoak gidatzen ari dira.

MARIA
GONZALEZ
Argazkiak:
Dani Blanco

euren etxea utzi behar izan zuten. Hainbat profil aurki daitezke, bizitako egoerari lotuta. Kanpura —desplazatu gisa— jo behar izan zuena dugu adibide bat: behin etxera bueltatu eta gero, bere etxearen gaineko jabetza eskubidearekin arazoak ditu, are gehiago, andrazkoa izateagatik. Beste bat senideak galdu dituen emakumea izan daiteke, derrigorrez familia burua bihurtu dena. Gerraondoko herrialdeak pobrezia handian bizi dira, dena eraikitzeke dagoelako eta langabezia tasa altuak eragiten dizkie, batez ere, andrazkoei. Emakumezkoek ondoriorik larrienak pairatu ohi dituzte. Prostituzioak, esaterako, hedapen ikaragarria du. Egoera ekonomikoak horretara behartutako andrak asko dira. Emakumezkoen trafikoa erabat antolatuta dago Balkanetan, guda amaitu eta ia hamar urtera. Nazioarteko merkataritza sareak eratu dituzte. Greziako olinpiadak zirela-eta, Balkanetako hainbat emakume eramantzen dituzte Atenasera.

Zergatik ematen da prostituzio fenomenoaren hedapen hori?

Militarismoan eta gizarte patriarkala sostengatzen duen sistema ideologikoan ditu oinarriak.

Nola bizi izan dute gerraondoa?

Balkanetako gerran bi milioi inguru lagunek

"Emakumezkoen trafikoa erabat antolatuta dago Balkanetan, guda amaitu eta ia hamar urtera. Nazioarteko merkataritza sareak eratu dituzte. Greziako olinpiadak zirela-eta, Balkanetako hainbat emakume eraman dituzte Atenasera"

Soldaduek non, prostituzioa han. Balkanetako gerran, NBEko kasko urdinen inguruko salaketak ugaritu ziren. Guda garaian loratzen da prostituzioa. Afrikan, esaterako, umezurtz geratu diren hainbat neskato desagertu direla salatu da. Inork ere ez daki non dauden, egotekotan. Chiapasen ere, Mexikoko soldaduek lurraldea hartu eta, komunitate indigenetan alkoholismoa eta putetxeak izugarri ugaritu ziren.

Eraikitze prozesuak gerraurreko status quo-ra eraman ditu emakumezkoak ala beste errealitate bat sortzeko aukera izan dute?

Gerran bizitakoa ahaztu eta rol tradizionalerako bidea errazten da, guda ahalbait lasterren ahazteko aitzakiapean. Bosniaren kasuan, genero ikuspegia baztertu duten hiru arrazoi aurki ditzakegu. Lehenik, kultura militarista lurralde osora hedatu da. Oraindik ere, armak zirkulazioan daude herrialdean. Bigarren, nazionalismoaren diskurtsoak interes nazionala lehenetsi ohi du. Emakumezkoen aldarriak aberriaren kontrakoak izango balira bezala hartzen dira. Alde horretatik, ikusteke dago Saharar herriak zer norabide hartuko duen. Andrazkoek lortutako botere kotak mantenduko ote dituzte? Bosnian ezin izan dute eta horren muin, hirugarren arrazoia, fundamentalismo erlijiosoa dugu. Garbiketa etnikoa zela-eta, bortxatutako hainbat emakume derrigorrez haurdun geratu ziren, eta buruzagi erlijiosoen abortua onartu zuten hainbatetan. Normaltasunera itzulita, hau da, gerra zuzenik ez dagoen garaian, horrelakorik ukatu ez ezik, jendarterako oposizioa ere zabaldu da. Gerraurrean eta gerratean ezaguna zen genero indarkeria mantendu eta intentsifikatu da. Bikote arteko erasoak, bortxaketak, behartutako prostituzioa eta emakumeen merkataritza ugaltu dira.

Zer dela-eta tratatu txarren kasuen ugaritzea?

"Albistegiendoko sindromea" edo "CNN sindromea" izenekoa zabaldu zen Balkanetan. Albistegiek horren berri eman eta segituan, bikote arteko erasoak ugaltzen ziren. Nazioari eraso egin izana, gerra eta horrelako albisteek erasoen zenbateko izugarriak pizten zituzten. Emakumezkoen aurkako indarkeria zilegiztat jotzen duen sisteman ematen da, andrazkoen kontrako bortxakeria kulturak onartuta dago.

Yugoslaviako gerran ere andrazkoaren gorputza arma moduan erabili zen.

Garbiketa etnikoaren helburupean, emakumezkoen bortxaketa masiboa estrategia militar gisara erabili zen, baina Yugoslaviako guda ez zen horretan aitzindari izan. Bosniako gudan (1992tik 1995era) soldaduek bortxatutako 20.000-50.000 emakumeren testigantza lortu ahal izan da —badira horren berri eman ez

Balkanetako emakumeak gerraondoan

dutenak—. Ruandan, 1994an, bost bider gehiago izan zirela uste da. Yugoslaviako gerrak prentsan izan zuen isladak, beharbada, nazioarteko komunitatearen arreta bereganatu zuen. Emakumezkoen elkarteek bortxaketa guda krimen moduan har zezaten borrokatu zuten.

Gerra krimetzat hartu bazen, gerraondoak emakumezkoen egoera kontuan hartu zuen?

Ez, gerraondoak ez zuen genero ikuspeirik aintzat hartu. Emakumeek ez zuten parte hartu bake hitzarmenetan eta bakea negoziatu zuten gizonaek ez zuten andreen egoera kontuan izan. Genero indarkeriari ere ez zioten erreparatu, gerran hildakoak eta gero, orain andrazkoek populazio gehiena osatu arren. Emakumezkoek osatutako taldeek baino ez zituzten indarkeria sexualaren ondorioak konpontzeko baliabideak. Gaur egun, ez dakigu zenbat emakume bortxatu zituzten soldaduek, hainbatek ez duelako nahi izan horren berri eman. Estigma soziala dakarrela kontuan hartu behar da eta, euren komunitatean, harremanak normalizatzeko zailtasunak izaten dituzte orain. Bake prozesuan genero ikuspegi hori garatu ezenez, ez zitzaion konponbiderik eman, ez eta bortxaketa masiboen hedatutako sexu bidezko gaixotasunei ere, HIESa batik bat. Are gehiago, gerran laguntzen jardun zuten taldeak baztertu zituzten negoziazioek, horien artean, emakumezkoen elkarteak.

Zer lehenetsi dute andrazkoen elkarteek gerraondoan, orduan?

Gizarteko harremanak osatzeko eginkizuna betetzen dute emakumezkoek, ohikotasunera bueltatzeko. Askatasun ekonomikoa berreskuratzea dute lehen helburu. Lanbide proiektuak abiatzen dituzte, mikrokredituak ematen dituzte. Bigarren, genero indarkeria salatzen dute, emakumeen trafikoa ere bai. Azkenik, aberria goraitpatzen duten diskurtsoak aintzat hartu ez eta beste komunitateetako andreakin harremanetan jarri dira. Etnia guztietako emakumeak biktimak izan direlakoan daude, gerra euren izenean egin ez delako kontzientzia dute. Beste emakume askok, baina, normaltasunera bueltatzeko presioen aurrean etsi dute. Ez dute hausnartu gerratean izandako generoen arteko harremanen berrikuspenaz, ez dute horren kontzientziarik. Adibidez, bortxaketei dagokien, sarritan ez dizkiete genero ezberdintasunetan oinarritutako egiturei egozten. Ez dute euren artean loturarik ikusten. Gaixotasun patologikoak, alkoholismoa, drogak eta horrelakoak aipatzen dituzte arrazoi gisara. Etsaia- ren indarkeria izan delakoan daude. Euren komunitate eta herriko gizonaek —euren heroiek, senideek, neba-arrebek, bikote kideek— jardura bera burutu dutela ohar daitezen lan egin behar dute talde feministek. ■

GENERO BORTIZKERIAREN AURKAKO
LEGE BERRIAREN ERABERA;

— NOLA BALIA < JAURLARITZA > BERBA,
HITANOZ ERI GARELA:

TO, GOIZEAN
JAURLAPITXAN
EGON NAUK...

NO! BADA, NI ERE
JAURLATXIRLAN
EGONA NAUN!

© SK + JON KAISER

Aurelia Arkotxa

IDAZLEA

Zirriborroen estetikaz

J oan den irailaren 20tik 24ra, Normandiako Ardennes-etako Abadian, Frantzia, ikastaro bat antolatua zuten duela hogeita hamar urte "kritika genetiko" sortu zutenek. "Eskola tematikoa" arras baliagarria izan zaie joan direnei. Kritikari genetikoak obren genesian enfokatzen du bere interesa, erran nahi baita, usaian gordean geldituko den sortze-mugimenduan. Nolabait errateko "garbi" eta "txukun" ez den guztia, editorearentzako on ez dena, kritikari genetikoarentzat dokumentu preziatua da.

Hastapenean XIX. eta XX. mendeetako eskuizkribuen ikerketarako muntatua zen lantresna honek urteetan zehar sekulako zabalkundea lortu du. Lehenik, geografikoki, Frantziatik Europako bertze herri batzuetara heldu da —Alemania, Italia, Errusia— eta Amerikara —Brasil, berrikita AEBetara— gero. Bigarrenik, historikoki antzinaraino joan da, antigoaleko testu zaharrak ere kontuan hartuz. Hirugarrenik, kritika-eremuak zabalduz, arte ederrak, arkitektura, musika, zinema, filosofia, zientzia gogorrak, bere aztergai egiten dituela.

Ulertu behar da sortzea ez dela gehiagoko perfekzioari buruzko bide bat bezala ikusia, baizik eta bidaia baten gisan: heltzen zara norabait baina bertze norabait joan zintezkeen, ezker hartu duzu, baina bazen zuzen zihoan bidea, eskuin zihoana ere, baita trebeska zihoana ere. Bertze bide horiek, idazlea noizbait tentatu duten bide horiek argi eta garbi zikin ontzia kolkoraino betetzen duten zirriborroetan ikus daitezke.

Kritikari genetikoak Sherlock Holmes-en lehengusu edo lehengusina da, zirriborroetan diren erreto, hatz guztiez interesatzen dena. Harentzat borratze edo ezabatzeak, oharkabea paper bazterretan egiten diren marrak, bi lerroen artean diren gehitzeak, marrak, gurutze batez markatuak diren pasarteak eta abar, denak dira sorkuntza-aren ispilu. Argi da idazlearen zikin ontzia liburu argitaratua bezain begietan duela, baita idazleak bota ez dituen zirriborroak ere. Papera bera interes handikoa izanen da.

Kodifikatzaileak material horren azterketa egingen du. Claire Bustarret ikerlariak dioen bezala, azterbide horren funtsa kodearen zien-

GAIZKA IROZ

tziaren printzipioak XVIII. mendetik hona agertzen diren idazteko mota modernoek aplikatzea izanen da. Lehenik, laneko den eskuizkribua mintzarazi, ontsa begiratzuz, bai begi hutsez, bai tresna berezi batzuei esker. Horrek erran nahi du anitzetan kolezio publiko edo pribatuera joan beharko dela objektua materialki ikusteko, haztatzeko, neurtzeko. Idazleak bere gibelean material asko utz baitezake: eskuizkribu, makina-izkribu, karnet, kaier, fitxero... Ustekabeko anitz informazio aurki daitezke azterketa sistematiko honetan biltzen diren okurrentziei esker. Paperaren analisiak, adibidez, anitz agertzen du. Ur-markek, papermotek —ikusi behar da ea larria, xehea, garratza, leuna ote den— XIX. mendeko data gabea den testu baten sortzea argi dezakete. Paperaren fabrikatze indizeak eta erabiltze indizeak elkartuz ikusten ahalko da idazleak nola erabili duen materiala. Lehen urrats hori eman ondoan, testua bera bere barietateekin hartuko da.

Michel Contat-ek Sartre-ren *Les Séquestrés d'Altona* antzerkia aztertzean agertzen du zer intzidentzia duen, adibidez, egoera sozialak idazle baten izkiriarte prozeduratan. 1958an, Sartre kezkatzen duen arazoa: biolentzia politikoa. Sartrek azpiz Aljeriako Gerlako sarraskiak ditu salatu nahi. Azterketa genetikoak, Sartrek zentsurarekin daraman dialektika agerrarazten du, baina ez hori bakarrik, zeren eta eskuizkribuen azterketa agertuko dute ere ezberdintasun handia badela publikatu zen testua eta antzezlariek errepresentatu zuten testuaren artean. Anitz eszena kenduak izan baitziren antzezteko momentuan. Bertze puntu bat usaian kritikariek kontuan hartzen ez dutena: testuaren egiterakoan gertatzen diren akzidente edo istripuak. Daniel Ferrer-ek aztertzen duen eremu honetan genesia arrastatzen edo inartosten duten elementu guztiak biltzen dira. Akzidente biografiko edo politiko handiak, zein akzidente grafiko tipienak. Eskuizkribuaren azterketak agertzen du akzidentea eta sorkuntza ezin bereiziak direla.

Azterketa genetikoak gure garaiekin ontsa doan azterbidea: mugimendua, efimerotasuna, galtzea, ezabatzea, bukatua ez dena kontuan hartzen dituen begirada. ■

« Ulertu behar da sortzea ez

dela gehiagoko perfekzioari

buruzko bide bat bezala

ikusia, baizik eta bidaia baten

gisan: heltzen zara norabait

baina bertze norabait joan

zintezkeen, ezker hartu duzu,

baina bazen zuzen zihoan

bidea, eskuin zihoana ere,

baita trebeska zihoana ere

Rosa Martín Salazaris

EHUKO IRAKASLEA ETA IKUS-ENTZUNEZKOETAN ADITUA

Amaiaren aita

Amaiaren aita tipo jatorra eta kemen-tsua izan da beti. Duela 25 urte mugida anitzetan ibili zen. Egia da orduko zurrumbiloan geldirik egotea zaila zena, baina berak beste askok baino ekimen gehiagotan hartu zuen parte. Adierazpen askatasuna, errealtatearen lekuko izatea, egia zabaltzea, komunikabideak herriaren hobebharrez erabiltzea..., honelakoak ziren Amaiaren aita gaztetan mugiarazi zituzten errekinak. Horregatik sartu zen burubelarri kazetaritza ikasketak Euskal Herriko Unibertsitatara ekartzeko asmotan jardun zuen taldean. Leioan ikasten hasi eta berehala sortu zitzaion ETBn lan egiteko aukera, aukera ezin hobea kamara operadore gisa aritzeko, guzti-guztion telebistan, gure telebistan. Ikasketak utzi, kamara lepoan hartu eta ordurarte beste inon ez ikusitako irudiak grabatu zituen berak. Deustuko zubian Euskalduna ontzioletako langileen borroka, esaterako. Amaiaren aitari aitzindariaren papera egokitu zaio maiz.

Igaro dira urteak. Amaiaren aita ETBko enpresa-batzordekidea izan da sarritan. Berari eta bera bezalako beste lauri esker, adibidez, antzinakotasunaren plusa kobratzen du hainbat langilek. Edo jaiegundetako plusa. Edo gauekoa. Eta aparteko orduak egitekotan, urreak beste balio dute, berari esker.

Igaro dira urteak. Agian berak ikasketak amaitzeke utzi zituelako sentitu zen hain harro Amaiaren aita, alabak Ikusentzunezko Komunikazioa ikasi nahi zuela esan zionean. Zeharo pozik, Leioako Fakultatean Amaia kamara lepoan hartuta gora eta behe- ra ikusi zuen lehenengoan. Nahiz eta irudiak ez ziren oso onak izan. Eta udan telebista lokal batean kamara operadore modura hartu zutenean, Amaiaren aita programazio guztia grabatu zuen. Amaiak zentimorik kobratu ez zuen arren. Eta azkenean, ETBn praktiketan hasi zenean, hiru hilabetetarako bakarrik bazen ere, aitarik harropoztuen a izan zen Amaiarena.

Igaro dira urteak. Amaiak ikasketak amaitu zituen, eta horrekin batera, praktiketan jarduteko aukera desagertu zen; inguruko telebista lokaletan ikasle gazteagoak sartu ziren. Aurtengo uda Decathlon-eko kutxetan eman du eskaintza berezien barra-kodeez inguratuta.

INIGO AZKONA

Komunikabide guztietara bidali du curriculum. *Eroski*-ren erantzunaren zai dago, gabonetako kanpainarako jende asko hartuko dutela esan diote.

Ernegatuta dabil azkenaldian Amaiaren aita. Gaur goizean Pertsonal Buruaren bulegora igo da alabak zenbat balio duen esatera. Baina mahaiaz bestaldeko tipoak ez du lotsarik, eta zera esan dio, errazago topatuko duela lana produktora batetan. Amaiaren aita eskarmentu handiko langilea da, eta ondo daki, horrelako tokietan ez dagoela ordutegirik, soldata berearen laurdena dela, eta jaiegunak eta gauak badirela, baina plusik ez.

Eta atsekabetuta jaitsi da platora. Egunero bezala

Esta es mi gente grabatzera. Eta bere amorrua mamurtzen jarraitu duen bitartean, lehen gonbidatua sartu da. Horrenbeste irudi hunkigarri igaro da Amaiaren aitaren objetiboaren aurrean... eta batek ere ez du orain bisorean ageri zaionak beste kolpatu. Hantxe ageri zaio Amaia, besaulki gorrian eserita

Eta atsekabetuta jaitsi da platora. Egunero bezala *Esta es mi gente* grabatzera. Eta bere amorrua mamurtzen jarraitu duen bitartean, lehen gonbidatua sartu da. Horrenbeste irudi hunkigarri igaro da Amaiaren aitaren objetiboaren aurrean... eta batek ere ez du orain bisorean ageri zaionak beste kolpatu. Hantxe ageri zaio Amaia, besaulki gorrian eserita. Oso urrutitik zetorren ahotsa entzun du orduan. Gaurko saioaren izenburua *Quiero tener mi propia vida* dela, eta lehen gonbidatuak sorpresa eman nahi diola bere aitari, eta bapatean, ondoan egon den operadore berri horrek kamara biratu eta bera azaldu da platan zehar sakabanatuta dauden pantailetan. Amaiaren aita, lur eta zur, biluzik, babesik gabe, oinutsik, begirada non jarri ez daukala, mugitu ezinik, ahituta. Aste honetako saio guztietan agertuko da bere aurpegi lelotua.

Orainaren haziak atzo erein genituelako. Etorkizuna gaur ari garelako eraikitzen. ■

euskarazko kazetaritzaren I.kongresua

2004ko azaroaren 9tik 12ra |
euskalduna jauregian |
bilbo | www.ehu.es/kongresua

Erakunde eta babesleak:

Babesleak:

Laguntzaileak:

ELIZABETE GARMENDIA

KAZETARIA

Kalitatea, mozorro berria

Jaiotetxean lo egiten dudanean, ohe eder batean etzateko zoria izaten dut. Brokan-te batek gustura hartuko lukeen ohea, aberats berriren bati zahar-distira txertatzeko etxean. Laurogei urtetik gora ditu oheak, ez dauka beste akatsik. Lo gozotik esnatzean, beti gogoratzen naiz ohearen egileaz: osaba Guillermo, aitaitaren anaia ebanista. Bere ofizioan ona zela diote, eta hala erakusten dute utzi zizkigun mahai, aulki, armairu eta gainera-ko altzariek. Gauzak ondo egitearen eskolako zen, zalantzarik gabe.

Kalbinista samarra izaki, lan kontuetan gauzak ondo egitearen zentzua oso sartuta eduki du gure gizarteak. Gauzak ondo egiteak, norberagandik, gutxi-asko, zerbait behintzat jartzea eskatzen du, baita maitasuna ere. Jose Castillo sukaldariak etengabe errepikatzen zuen erreze-ta: kozinaketan "maitasunez" aritu behar dela. Batzuetan, garesti pagatzen da eginkizunak ondo burutu nahia; hori gertatu zitzaion, kon-tatzen dute, Irundik Madrilerako trenbidea egi-ten ari zirenean, Aizkorripeko lanak zuzendu zituen ingeniariari; tunelik luzeena zulatzen ari zirela, alde bata eta besteak ez zutela elkar topo egiten ikustean, bere buruaz beste egin zuen. Hurrengo egunean iritsi omen ziren bi aldeak bat egitera. ISO, EFQM eta horrelako

ALBERTO ELSOEGI

ziurtagiririk gabe lan egiten zuten orduan, baina mende eta erdi geroago trenak tunel hartatik pasatzen segitzen du, amandreen sukaldea ondare kultural bihurtu da eta osaba Guillermoren oheak amets politik eragiten ditu. Orain, ez dago modan gauzak ondo egin behar direla sinestea; orain, *kalitatea* da hitz magikoa. Eta kalitatea partitzeko nazioarteko enpresak daude, Genevan, Bruselan eta hor nonbait dauzkaten egoitzak.

Elhuyarrek sarean daukan *zientzia.net* aldiz-karian aurkitu ditut argibideak, Garazi Andone-gik sinatutako artikuluan: "Kalitatearen kon-tzeptu hori berria da. Hasieran kalitatea produktuen kontrolarekin lotzen zen (...) eta produktu akastunak bezeroarengana ez iritea zen garrantzitsuen". Hori hasieran, eta hurre-na: "Produktu akastunak ez egiteko eta produk-zioa segurtatzeko egin beharreko urratsak defi-nitzen ziren kalitatean. Azkenik, hirugarren pausoa eman eta erabateko kalitatearen kon-tzeptura iritsi gara".

Hezkuntza Sailak Lanbide Heziketako ikas-tetxeetan martxan jarri nahi duen SAREka kali-tate-ereduaren harira dator *zientzia.net*-eko arti-kulua. Hortaz, banoa SAREkara, beti ere sarean, eta topatzen dut esplikazioa: "Kalitate-sistema azken batean, dokumentu-sistema da;

Kalbinista samarra

izaki, lan

kontuetan gauzak

ondo egitearen

zentzua oso sartuta

eduki du gure

gizarteak

JOXERRA GARZIA

Laxaro

Laxaro Azkunerri Herri Irratiko bere lana utzi arazi diotela jakin nuen egun bereko *Berrian* elka-rizketa egiten zioten irrati horretako zuzen-dari berriari. Herri Irratia Euskal Herriko irrati alternatiboa izatea nahi zuela zioen zuzendariak, 40 urterik gabeko gazte gorbata-dunak. Ez nuen lehendik ezagutzen, baina ezagutzen dut "gestore" klase hori, audientzia ez eta diru kontuez soilik arduratzen diren "profesional" aseptiko ustekoak. Oker ulertu ez banion, EITBrekiko izan nahi luke alternatiboa, eta horrenbestez "euskal" irratiaren sailekotzat jotzen zuen berea, nahiz eta irrati horrek euskara diskurtsoan baka-rrik hartzen duen aintzat, jardunean gero eta zokoratua-go agertzen delarik. Eta orain, Laxaro sotora bidalita, euskara ez da noski lehen baino txukunago geratuko Herri Irratiaren barruan.

1993an, Otermin, Amatiño, Zarraoa eta konpainia ezinago nobleak ni bota eta Hitzet-ik Hortzera eskaini ziotenean, uko egin zion

Laxarok aukera berarentzat eroso horri, Herri Irratia kinka larrian zegoela-eta. Ederra ordaina, leialtasun horren truk orain eman diotena. Baina gizalegeak aginduko lukeena alde batera utzita ere, nago enpresarialki ere sekulako hanka sartzea egin dutela Laxaro baztertuta. Ez ditut eza-gutzen Herri Irratiaren azken audientzia datuak; are gutxi-ago enpresaren diru kontuak. Baina irrati hori "saneatu" nahi duten horiek jakin behar lukete Laxaro kentzean seku-lako kaltea egin diotela Herri Irratiaren marka-irudiari ere, euskal kutsuan eta sinesgarritasunean. Irrati alternatiboa izan nahi hori are erdaldunago izatean badatza, jakin beza-te estrategia horrek entzuleak eman baino kendu gehiago egingo diela seguruena. Bat behintzat galdu dute, eta ez dut uste euskaltzaleen artean bakarria izango naizenik. ■

gauzak nola egiten diren ezartzen duen dokumentu-multzoa". ISO-9.000 arauan oinarritutako kalitate-sistema aukeratu du Hezkuntza Sailak, eta EFQM ereduarekin ebaluatu ahal izango da.

Aipu gehiago jaso nezakeen, baina ez dut arriskuan jarri nahi honaino iritsitako irakurle kopurua. Euskaraz oso txukun adierazita baldin badago ere, diskurtsoa ez da plazer denboran irakurtzeko aproposena. Gure lantegian jasan izan dut genero horretako literatura eta masoka-

rena egi-
nez bakarrik irentsi
ahal izan dut.

Arantxa Iturbek Berrian (*Azke-
na*, 2003-11-30) emandako definizioa erra-
zago ulertzen da: "Eta zer da kalitatea? Zuk lan
egiten duzun toki horretan, lan nola egiten
duzun kontuan izan gabe edo zure lanak izan
dezakeen emaitza alde batera utzita, lan nola egin
beharko zenukeen dioten paper batzuk betetzea,
haiek erakustea, eta beste gorbatahun bat gal-
dezka etortzen zaizunean zuk nola lan egiten
duzun kontatu beharrean paperean zer jarri
duzun kontatzea".

Gauzak ondo egiteak, norberagandik,
gutxi-asko, zerbait behintzat jartzea
eskatzten du, baita maitasuna ere.

Jose Castillo sukaldariak etengabe
errepikatzen zuen errezeta: kozinaketan
"maitasunez" aritu behar dela

Ulertu ez ezik, Iturberen definizioa frogatze-
ko aukera izan dut, azken batean enpresa bereko
prozesuaz ari baikara. Gertatzen da, adibidez,
lan bilerak aipaturiko paper horietan sinadurak
biltzeko hitzordu soil bihurtzen direla; edo
lanean aurkitu duzun akats horren intzidentzia
bete eta azkar batean jasotzea erantzuna dago-
kionarengandik, bestela ordenagailuak *kantatu*
egiten baitio; akatsa? bere hartan geratzen da

normalean, eta gainera justifika-
tuta. *Zero paper* sistemaren
bidez egiten da bide hori,
dena intranetean, era bir-
tuean, baina Larraren
"vuelva usted mañana"ko
espirituaz. Burokrazia-
rekin nahikoa ez eta tek-
nokrazia etorri zaiola
laguntzera.

Kulturaren arloan
diharduen adiskide
bati entzun nion
aurrekoan: "Orain
dena kontsultoriei
enkargatzen zaie
eta... -ahotsa apal-
duz- ez dakite ezer".
Erresuminez baino gehia-
go etsipenez bota zuen hori.

Eta ikusi nituen bat-batean
"1.1.2., 1.1.3., 1.1.4., ..." ataletan
ordenatutako txostenak, bigarren orria lehenen-
goaren kopia gehi esaldi berri bat, hirugarrena
bigarrenaren kopia gehi beste esaldi bat... eta
horrela karpeta nahiko lodia eta batez ere hutsa-
laren hutsalez aspergarria osatu arte. Kalitatea-
ren ziurtagiriak eskuratzeko hautagai lehiako-
rrak, seguru. ■

HIRUKO TXIKIAN

Joxe Mari Ostolaza

Aditua oso

Espainiako polizia oro atxilotu abertzaleak galdekatze
orduan. Hastapen-hastapenetik bahituak badaki, jakin,
zer datorkion, geroxeago kotxean sarrarazi orduko
nanotu egingo zaion ustea. Izan ere, kaputxa jartzeaz
bat izanen baitu benetan polizi hauen sistemaren berri.
Zura bezain naturala duten egurtzean, pertsona txiki-
tzean baitatza urtetan depuratua duten galdekatze estrategia, haien
atzaparretan dagoenak direnak, ez direnak eta izan litezkeenak
libratzera behartzen dutena. Hauekin inor ez da nahi ez duenaz
hitz egitetik, eta esan nahi lukeenaz betekada izatetik libratzen.
Epailearen aitzinean ere zail du barnea bete duen izua libratzea,
hain da hedatua bazter horietan tortura salatzea taktika duela,
ETAren agindua. Bitartean, politiko polizialek sozializatua dute
epaia, gaizkile lanjerosa denaren juzkua, hedabideak txintxo aire-
ratuko dutena. Industria konpletua. Eta, hala ere, libre utziko
balute, inork ez dio ezer berdinduko, holakorik berdin ezina dela
jakitun sobra ere. Momentuz, Frantziakoak ez dira hauek bezain
aditu, tartean eta tarteka bide hori ibili nahiko luketenak ezagutzen
badira ere haien lerrotan. Eta atxilotuek ez dute nonbait tortura
sala dezaten ETAren agindurik. Polizia oro ez da berdina, eta
Ertzaintza ere hain espainola ez balitz beretzat hobe. ■

Arantza Urkaregi

BILBOKO HERRIA AURRERA PLATAFORMAKO KIDEA

Bi neurkera ezberdin

Galindo jeneral ohia kalean ikusteak legea aplikatzeko bi era ezberdin daudela nabarmendu du. Eusko Jaurlaritza sostengatzen duten hiru alderdi politikoak bat etorri dira lehenengo eta bigarren mailako presoak daudela salatzearekin.

Baina ez dute gauza bera egin Maixabel Lasak euskal presoen familiei egindako eskaerarekin. Presoak hurbiltzeko bidean, "beren senideek oker jokatu dutela" onartzeko eskatu die Biktimen Arretarako zuzendaria. Legeak adierazten duen presoek beren senideekiko hurbil egon beharraren aplikazioa Presondegien Zuzendaritzari eskatu ordez, presoek senideei zuzentzen die eskaera, presoek sakabanaketa leporatu nahian. Presoen senideak ez al dira gatazkaren biktimak ere?

Bitartean, Maixabel Lasak defendatzen dituen biktimak buru belarri daude presoak UPV/EHUn berriro ikasten egotea ahalbideratuko duen hitzarmena oztopatzen. Eskatu al die beraiei, hitzarmenaren alde agertzea? Argi eta garbi sufrimendurako bi neurri ezberdin erabiltzen ari dira.

Arlo instituzionalean ere sumatzen dut bi neurkera ezberdin. Ikasturte politikoaren hasieran kristoren oihartzuna hartu dute zenbait zinegotzik jasotako eskutitzek. Mehatxu egin omen dute.

Nik dakidanez, eskutitz horiek jaso dituzten zinegotziak, azken udal hauteskundeetan baliogabetzat hartutako bozei dagozkienak dira eta beraien dimisioa eskatzen zaie. Eskutitza pertsonala da eta egiten den interpelazio —ez mehatxua— zuzenak ez du inoren gustukoa izan behar. Horrelako eskutitza jasoko banu, ziur nago ez nintzatekeela eroso sentituko eta nire buruari galdetuko nion zergatik jaso dudan horrelako eskutitza.

Eta erantzuna argia da: laster urtebete t'erdi beteko da Udala eta Batzar Nagusiak ezkerreko eta abertzaleak garenon ordezkaritzarik gabe osatu zirenetik. Baina baliogabeturiko milaka eta milaka bozei zegozkien ordezkarien lekua beste batzuek hartu zuten

ALBERTO ELOSEGI

—salbuespenak albuespen—, herritarren borondateari muzin eginez.

Hilabete hauek guztietan zehar, Udalak eta Foru Aldundiak gobernatzen dituzten alderdiek, ezer gertatuko ez balitz bezala jokatu dute, egoera guztiz demokratikoa izango balitz moduan. Bilboko Udala horren eredu: EAJ, EA eta EB alderdiek osaturiko Udala Gobernuak muzin egin die Herria Aurrera Plataformak bere udal jardura bermatzeko egindako proposamen guztiei. Ez dute tutik ere egin beraiek hitzez salatzen duten egoera antidemokratiko hori konpontzeko. Berdin da dagokigun ordezkaritza eskatzea edota Batzordeetan eta Udaltzatzen parte-hartzea eskatzea: ahobateko ezetza jaso dugu behin eta berriro, bai Alderdien Legearen egielen aldetik, bai bere kontra omen dauden EAJ, EA eta EB hirukotearen aldetik. Eta Azkuna jaunak esaten dionari erreparatzen badiogu, beraiek legea aplikatzen dute, eta kitto. Alderdien Legea, noski!

Ibarretxe Lehendakariak, Berdintasun-Legearen aurkezpenean, "hitzetatik ekintzetara pasatzeko garaia" dela esan berri du. Baina ez bakarrik gizon eta emakumeon arteko berdintasunari dagokiolarik. Aukera politiko guztien parte-hartzea bideratzeko neurriak hartzeko garaia da, Alderdien Legearen aurkako hitzetatik Alderdien Legea gainditzeko urratsak emateko garaia.

Baina horrek, herritarren borondateari muzin eginez hartutako zinegotzien dimisioa eskatzen du, Udalak herritarren bozen isla izan daitezen. Dimisioa pertsonala den heinean sortutako egoera ez da eroso, baina laster izango dugu antzeko adibide bat: Berdintasun-Legea onartzen bada, datozen hauteskunde autonomikoetako zerrendek parekideak —seinaka, bederen— izan beharko dituzte. Gizon askok beren eserlekuak utzi beharko dituzte, emakumeek bete ditzaten eta alderdi ezberdinetan liskarrak sortuko direla konbentziturako nago, baina ez dut uste gizon horiek mehatxatuta sentituko direnik. Ala bai? ■

Ibarretxe Lehendakariak,
Berdintasun-Legearen
aurkezpenean, "hitzetatik
ekintzetara pasatzeko garaia" dela
esan berri du. Baina ez bakarrik
gizon eta emakumeon arteko
berdintasunari dagokiolarik.
Aukera politiko guztien
parte-hartzea bideratzeko
neurriak hartzeko garaia da,
Alderdien Legearen aurkako
hitzetatik Alderdien Legea
gainditzeko urratsak emateko
garaia

Nagoen tokitik

Korsika, gazta
eta gaztainak

❑ Ezpalak
❑ Argitalpenak
❑ Sukaldea

❑ Denbora-pasak
❑ Ihesi
❑ Makina bat kontu

Ihesi

Aturri II, Lapurdi iparraldea
bizikletaz

ARGIA

erdiko kaiera

kultura eta aisia

Mahai-ingurua

Alaitz Olaizola • Patri Urkizu • Daniel Landart

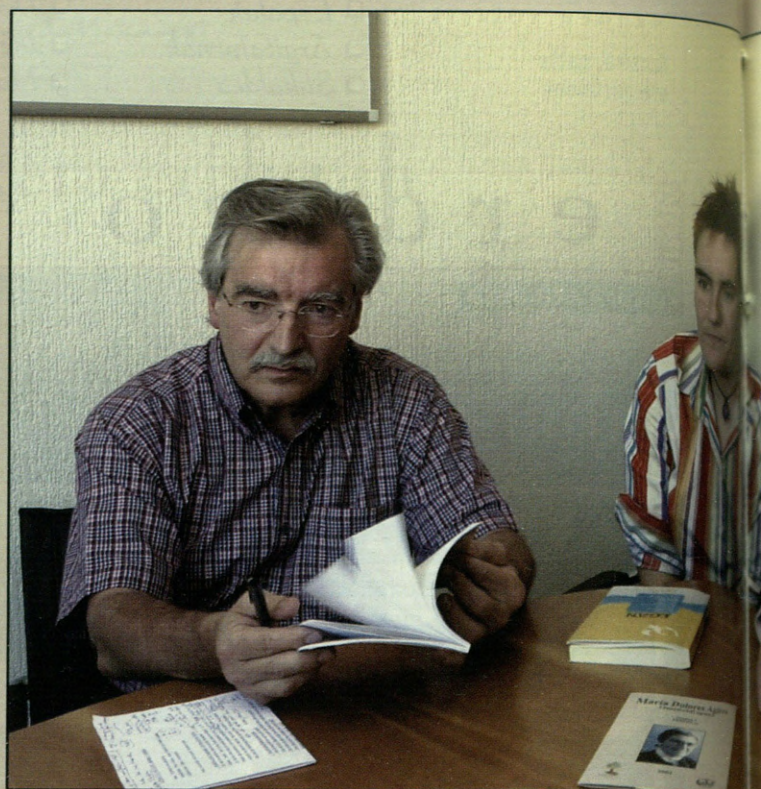
Herri antzerkia atzo eta gaur

Donostiako Nazioarteko Zinemaldiaren ostean bildu gara Patri Urkizu, Daniel Landart eta Alaitz Olaizola idazleekin, Donostian bertan. Zinemaldiaren garaian, zinemaz eta honen oinarria den interpretazioaz hitz egiten da. Interpretazioaren jatorrian antzezpena omen dago. Antzerkia baina -arte

teatrala- interpretazioaren esparru txiro gisa ikusia da, antzertia -pieza teatrala- berriz, literaturaren genero baztertu gisara. Horrela ote? Antzertia eta literatura gaia hizpide hartuta ekin diogu gure jardunari hiru solaskideekin, antzokietako ateak honezkero zabal-zabalik dauden negu garaia atarian. ➤

➔ Patri Urkizu, Daniel Landart eta Alaitz Olaizolak, hurrenez hurren, antzerkiaz teorizatu eta antzerki testuak idatzi dituzte. Gutxitan edo askotan, hirurek antzerkiak jokatu edo interpretatu dituzte ere bai. Antzerkiaz eta literaturaz hizketan hasi dugu solasaldia, eta finean, gure solaskideek herri antzerkiaren mundua paratu digute mahaiaren gainean. Atzoko eta gaurko euskal antzerkigintzaren "irriak eta negarrak" ekarri dituzte eszenatoki gainera.

MIKEL ASURMENDI
Argazkiak: Dani Blanco

Irri eta negar egiteko beharrean

Hasteko eta behin, zuk Patri, teatroari buruzko zure saioetan "antzerki" edo "antzerki" hitzak erabili dituzu. Azalduko ahal zeniguke hitz horien gaineko gorabehera?

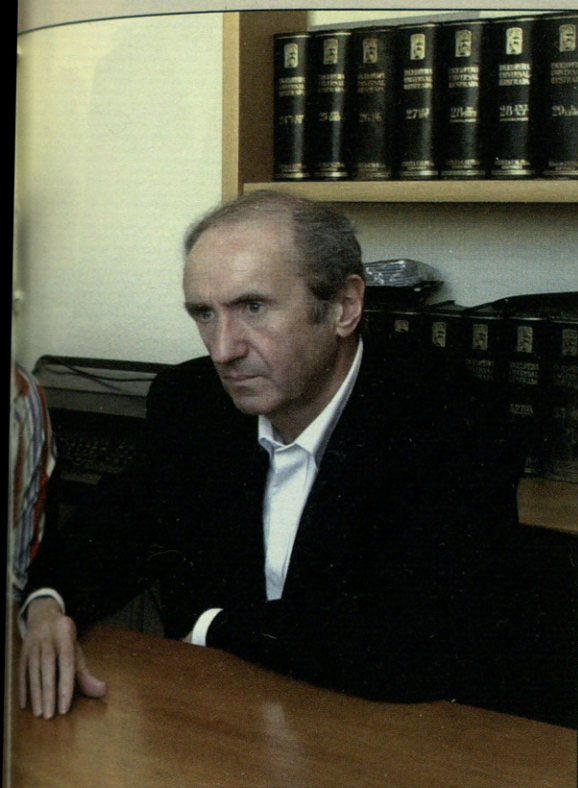
Patri Urkizu. Piarres Larzabalek horrela esan ohi zuen: "Hegoaldean antzerki hitza esatean zer arraioa esaten duzue? Antzaraki -hegazi-, oiloki edo jakiren bat esaten ote duzue?". Jateko zer-bait ulertzen zuten Iparraldean. Iparraldean antzezlanak komedia edo teatro hitzekin ulertzen baitzituzten. Nik antzerkia *pièce de théâtre* edo *pieza teatral* bezala definitzen dut eta antzerkia *arte teatral* bezala. Hau da, teatroa egiteko era ezberdinak bereizi nahi izan ditut. Baina, badirudi kasu gutxi egin didatela. Dena den, hitzen bereizketa egitea ondo bada ere, inportanteena da antzerki ona eta ongi jokatu izan dadila.

Zer izan da herri antzerkia zuetako bakoitzarentzat? Daniel Landarten kasuan, Iparraldean.
Daniel Landart. Antzerkia aipatzean ez ditut pas-

toralak kontuan hartuko, nahiz horiek antzerki munduan ere sartu nitzakeen. Iparraldean 1920an hasi zen antzerkia egituratzen. Jean Barbier eta Leon Leon, *Berriarte*, idazleak aitzindariak izan ziren, bana bertze zazpi obra idatzi zituzten. Nik 1965. urte inguruan ezagutu nuen antzerki hitza. Ordura arte ikusgarriak, ikuskizunak edo komedia hitzak erabiltzen genituen. 1970era arte idazle guztiak, bat edo beste salbu, denak apaizak ziren. Gaiak eta antzezteko moldeak apaizen esku ziren, dotrina zabaltzeko moldea zen, nolabait. 1970eko hamarkadan, antzerki obretan gizarte gaiak, ideologiak eta abertzaletasuna islatzen hasi ziren. 1980tik 2000ra antzerki asko idatzi eta jokatu zen, gehienak kritikoak eta erdi jostatzeko eginak.

Zure kasua zein da Alaitz?

Alaitz Olaizola. Ni atzo jaioa naiz mundu honetara, niretzat gaia oso berria da. Duela hama-

Ezkerretik eskuinera: Patri Urkizu, Alaitz Olaizola eta Daniel Landart idazleak eta antzerkigileak. Atzoko eta gaurko antzerkiaren mundua ezagutzeaz gain, antzerkia barne-barnetik bizi eta maite dutela erakutsi digute solasaldian.

Iparraldeko taldeen bilakaera Daniel Landarten ikuspegitik

Duela berrogeita hamar urte hamabi bat talde ziren. Herri bateko talde batek obra bi aldiz jokatzen zuen; orotara, hogeita lau saio eskaintzen ziren. Xirixti-Mirixti eta Borda-zuri taldeak, amateurak izan arren profesionalen gisara hasi ziren. Emanaldiak herriz herri ematen hasi ziren, *Xirixti-Mirixti gerrenean plat* obra hogeita lau aldiz jokatu zuten. Orduan taldeak murriztuz joan ziren baina emanaldiak emendatuz. Gaur egun berriz, Armendaritze eta Banka herriko taldeak lehenagoko moldean ari dira, antzerkia prestatu, bi aldiz eman eta kito. Egia da, gauza handiak eginak dira Eusko Jaurlaritzaren Antzerti eskolaren bitartez, Azpeitiko Antzerki Jaialdia eta Deban egiten den euskarazko festibalaren bitartez, Iparraldean Galarrotsak ere ziren. Ez dut pesimista izan nahi, baina ia-ia ez dago talde amateurrik.

bost urte hasi nintzen antzerkiarekin harremanetan. Gaur egun euskaraz idazten duen idazlerik ia-ia ez dela esaten da. Ni egoera baieztatzen duen salbuespen gutxienetakoa naiz. Egia da ez dela ia-ia idazten. Ni behar bati erantzuten dion antzerki idazle naiz une honetan. Duela hamabost urte, Azpeitian, Antzerki Topaketetan, talde gehiago, bizitasun gehiago, festa eta emanaldi gehiago izaten zen. Orduetik gaurrera beherakada nabarmena ikusi dugu, egoera eraman ezina da. Batzuk idazten saiatzen gara, beste batzuk antolatzen, baina antzerkia goitik behera etorri da.

P. Urkizu. Egungo egoera aztertzeke beharrezkoa da atzokoari begirada botatzea. Egoera honetara iritsi baino lehen teatro mota ezberdinak izan dira euskal antzertian. Alde batetik, herri teatroa: maskaradak, astolasterrak eta pastoralak. Bestetik, XIX. mendean 1878 urte inguruan hasi zen Teatro Berria, eta hau hiru eskola ezberdinekin, besteen artean: donostiarra, bizkaitarra eta lapurtarra. Eta Errepublika garaitik ona teatro modernoa, 1936ko Gerra Zibila eta ondoko hutsunea salbu.

Antzerkia genero txikia ote da euskal literaturan, beste generoen aldean? Euskal literatura txiki honetan teatroa genero txikiagoa al da oraindik?

P. Urkizu. Aldian aldiko egoerak ezin dira oro-korki azaldu, ongi azpimarratu behar dira: noiz, non, nola eta zer egin den. 1936ko Gerra-

"Antzerki batek osagai horiek behar ditu neurri batean, dramatikoa, negar pixka bat, baina irriak luze izan behar du. Gaur egun, gure artean irria luzea da, agian luzeegia eta zalantzazkoa, eta ziria labur. Nire ustez teatroak alde etiko bat beharko luke, ez nuke esango moralista kutsuz aspergarria, baina bai hiritarrak hezteko moduan egina"

Patri Urkizu

ren aurrean adibidez, antzertiak indar handia zeukan, helburuak bilatzen eta funtzio batzuk betetzen zituen: euskara mantentzea, abertzaletasuna piztea, ohiturak agertzea edo salatzea. Antzerki gehiago idazten zen poesia edota nobela baino, dudarik gabe. Gaur egun, berriz, narrazioa puri-purian eta modan dago. Antzerkiari garai eskasak heldu zaizkio. Adibidez *Berria* egunerokoan (2004-X-3) udazkenerako 49 obra ezberdin iragartzen dira, poesia, narrazioa, saiakera, bertsoak eta berrargitalpenen artean eta alerik ere ez teatroan. Baina krisian zegoen jadanik gerra aurrean, zinea lehenik eta telebista geroago antzerkiari lehiakide ohikoak suertatu baitzitzaizkion. Baina, dena den, telebista, ongi zuzendua badago lagungarri izan daiteke antzertiak bizirik jarrai dezan.

Zein da antzerkiaren egoera gaur egun?

Daniel Landart. Duela berrogeita hamar urteko egoera gogoraturik, aldaketa handiak izan dira. Iparraldean orduan taldeak herrietan aritzen ziren, baina obra bat urtean bi aldiz ematen zuten eta kito. Denbora-pasako ekintza moduko bat zen. Antzerkia, bereziki, Eusko Jaurlaritzak Antzerti eskola sortu zuenaldetik bizi nahi zutenak eta egun, hala edo nola bizi direnak obra bera euskaraz nahiz erdaraz emanez. Iparraldean, aldiz, nahikari hori gauza berria izan zen, ordura arte ezagutzen ez zen ibilbidea. Egun, Iparraldean taldeak amateurak dira. Halaber, antzezle profesional batzuek, talde frantses profesionaletan lan egiten dute,

Antzerti eskola Patri Urkizuren ikuspegitik

Oso esperientzia interesgarria izan zen eskola hura, aldizkari bat argitaratu zen bertan, %50 euskaraz eta %50 gaztelaniaz. Hilabetearen behin testu bat euskaraz publikatzen zen gutxienez, urtean hamabi bat antzerki. Gaur egun *Artez* aldizkariak portzentaje hori baino gutxiago betetzen du. Orduan, alde horretatik atzera goaz. Badirudi, Antzertiren ideia berriz ere buruan darabiltzateela batzuek. Ikus-entzunezko gaia lantzen duten ikastetxe batzuk bilduz gero Antzerti eskola antola liteke. Baina hori agintariak eta politikoei erabaki beharko lukete, gu langile xumeak gara, gure azterketak, liburuxak eta ideiak ekarri behar ditugu. Antzerti tailer ugari sakabanatuak izan arren gure lurraldean, antzertiaren egoera larria ikusirik, Antzerti bezalako eskola edo hobeago bat ireki beharko litzateke gazte zaletuei zerbitzu hori emateko, zerbitzu on bat. Eskolatik hasita haurrek ikasi behar dute euskaraz ongi hitz egiten, ideiak ondo espresatzen, eta horretarako antzertia bitarteko hezitzailea eta literaturarako bide bikaina da.

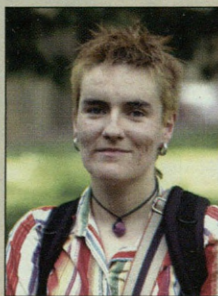
Txomin Hegik, konparazione, eta euskararen adar bat sortu dute, frantsesaren babespean.

Zu Alaitz, Lakrikun taldean ari zara. Zer behar du antzerkiak literatur genero gisa, ondoren jokatu izan dadin?

Alaitz Olaizola. Antzerki munduan ari garenok idatz lana taula gainean antzezteko prestatzen dugu, garaian garaikoa. Hori da guri eskatzen zaiguna. Normalki testuari tankera ematen diogu, eta idazten duguna taula gainean emateko modukoa izaten da. Nik, hala ere, antzerti idatziak argitaratzeko izan behar direla uste dut, testua jasota geratzen delako. Idazlearen tzat oso garrantzizkoa da. Baina, nik antzeztua izateko idazten dut. Idazten dudana momentutik horri begira ari naiz. Irakurri bezain pronto zuzenean antzezteko modukoa izan behar du nire gusturako.

D. Landart. Ados nago Alaitzekin.

P. Urkizu. Prentsan eta hedabideetan zenbait antzerkigile kexu agertu ohi dira beren lanak ez direlako ikuskizun bilakatzen. Orduan, agian, idazle horrek idatzi duen antzerkia antzerki talde batek ez du behar bezala ulertu izan jokatua izateko. Adibidez, zuzendari batek zernahi gauza egin dezake: testu klasikoak edo nobelak hartu eta antzerkirako moldatu. Garcia Marquez-en *100 años de soledad* eleberria antzerki gisara moldatua ikusi dut. Genero aldaketak

"Antzerki munduan ari garenok idatz lana taula gainean antzezteko prestatzen dugu, garaian garaikoa. Hori da guri eskatzen zaiguna. Normalki tankera ematen diogu, eta idazten duguna taula gainean emateko modukoa izaten da. Nik, hala ere, antzerti idatziak argitaratzeko izan behar direla uste dut, jasota geratzen delako"

Alaitz Olaizola

oso erraz egin daitezke. Pastoral zaharrak, asko eta asko, zaldun eleberriak baino ez dira, Erdi Aroko eleberriak teatro bilakatuak. Orduan, antzerki idatzi batean berehala antzematen da taulan jokatzeke eginga den edo ez. Hala ere, egokitzailearen lana funtsezkoa da. Antzerkiaren atzean jende askoren lana dago, idazlearen lehena ohi delarik.

Funtzio kritikoa galdu omen da. Ados?

P. Urkizu. Egile zaharrek honela esaten zuten latinez: "*Corrige ridendo mores*". Alegia "irri eginenez zuzen itzak ohiturak". "Negarrak labor irri luze" zioen Antonio Labainek, mezua nolabait aldatuz eta bereganatuz. Antzerki batek osagai horiek behar ditu neurri batean, dramatikoak, negar pixka bat, baina irriak luze izan behar du. Gaur egun, gure artean irria luzea da, agian luzeegia eta zalantzakoa, eta ziria labur. Nire ustez teatroak alde etiko bat beharko luke, ez nuke esango moralista kutsuz aspergarria, baina bai hiritarrak hezteko moduan eginga. Agian, gehiegizkoa da hau eskatzea.

D. Landart. Ados naiz. Piarres Larbazalen lehen antzertiak *Irri eta nigar* izenburua du. Bere obra osoan bi gaiak erabili zituen. Hots, jendea momentu on bat pasatzera doa antzerkira, eta atsegingarri den zerbait eman behar zaio. Denbora berean zerbait ikasi behar du. Euskal historiako pertsona handiak eraman izan dira antzer-

Herri antzerkia atzo eta gaur

erdiko kaiera

Jarrai antzerki taldearen garai haiek

"Ramon Saizarbitoria eleberrigileak kontatzen du, behin, Jarrai taldea, beren ospe eta guzti Donostiatik Azkoitira joan zela. Bertako antzokian jokatzeko ari zirelarik, emakume batek, "zein hizkuntzan ari dira, ingelesez edo?", galdetu omen zuen. Orduan, badirudi azkoitiar emakumearen hizkera eta Jarraik egiten zuen batuaren artean leize bat zegoela. Dena den, gaur egun ikusleen eta antzestaldearen arteko euskara ezagutze mailak gero eta hurbilago daude".

Patri Urkizu

duzu ondo zer egin nahi duzun. Ez baitakizu norekin topo egingo duzun. Eta zure liburua eskuratzen duen jende gutxi horrekin berdin. Idazleak helburu hezitzailea izan behar du, baina ez handia ere, ez baita erraz egitea. Pintzelada batzuk eman behar ditugu obran zehar.

kira Iparraldean, Etxahun edo Bereterretxe, konparazione. Obra horietan bazen irria, baina baita ere samina eta negarra. Irria eta negarraren muga beti hertsia da, hala ere. Ez da dramatikoegia izan behar, eta aldi berean, irriarekin kontuz ibili behar da. Kultura orokorraren heina edo maila goratu denez gero, idazle batentzat zaila da gauza serioa eta entretenigarria egitea. Oso zaila da ondo idaztea.

Zaila al da Alaitz?

A. Olaizola. Ni biekkin ados naiz, oro har. Danielek esan duen bezala idazlearentzat zaila da irria ondo adieraztea. Irri merkea al da ipintzen ari garena edo naizena? Ondo landutakoa al da? Ikusleek zer uste izango dute? Une honek eta toki horretan pasarte honek balioko al du irri egiteko? Ikusleria beti ez da berdina eta bera. Garaiak aldatu badira ere, ez da berdinean herri eta hirietan jokatzea. Antzerkia egiten dugunean ez dugu beti asmatzen, publikoak ez du beti uste dugun bezala erantzuten. Orduan, asmatzea da konputua. Azken finean, jakin behar

gabriel aresti euskaltegia

euskara ikastaroak

- maila guztiak (1, 2, 3, 4 ... EGA)
- goizez eta arratsaldean (2 eta 4 orduko ikastaroak)

ikastaroak

- bizkaiera
- sakontzen
- itzulpengintza
- yoga
- aerobio
- bertso eskola
- masaje
- euskal dantza

kurkuluxetan umegunea

- magia
- pailazoak
- antzerkia
- haurrentzako yoga
- musika eskola
- aktibitateak

zerbitzuak

- frontoia
- sauna
- masajeak

tailerrak

- internet
- konboa
- oroterapia
- irratia
- serigrafia
- kantagintza
- ludoteka
- zinema
- argazkigintza
- jostungintza
- ...

94 423 75 91
san bizente 2-4, pisua 48001 bilbo
bulegoa@zenbatgara.org

zenbat
gara
elkartea

2004ko urtarrilen 24a

ARGIA

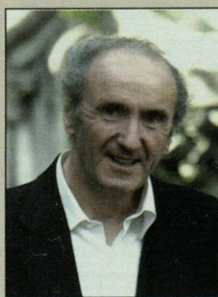
33

Herri antzerkiaren egoera Alaitz Olaizolaren ikuspegitik

Antxieta taldeak hogeitaz luze bete eta desagertu ondoren, Lakrikun taldeak Antxieta segida hartu zuen. Lakrikunek betetzen du herri antzerkiaren zeregina Azpeitian. Gure taldeak hamar urte daramatza, baina esango nuke ez dagoelako ez azpiegiturarik ez laguntzarik. Ez dut esango etsituta gaudela, baina ezin dut ukatu egoera larria dela. Duela bost bat urte, gure taldeak, amateurra izanik ere, hamazazpi emanaldi eman zituen urte betean, gaur egun, obra berriekin, ez gara zortzi emanaldi eskaintzera iristen. Eta arazoa ez da honezkerorik beste herrietan ez gaituztela ulertzen. Gaur egun, gure taldeak ez du Azpeitiko hizkera erabiltzen, Azpeitian ez bada, txistoren bat edo egiteko, guk badakigu gure euskalkia noiz erabili eta noiz ez.

Egungo idazleak eta aktoreak garai batean –60ko hamarkadan– aldarrikatu zen sormen kolektiboaren seme-alabak omen dira. Zer izan da sormen kolektiboa Daniel Landarten esperimentzian?

D. Landart. Sormen kolektiboaren ideia idazle bakoitzak sentitzen eta bizitzen ditu. Nik hori 60ko hamarkadan bizi izan nuen, hamar bat antzerti obra idatzi baitut eta eman ere. Baina zer erran nahi du antzerkia kolektiboki emateak? Guk –jokalariek, idazleak eta taldekide guztiok– zer gai eman eta nola tratatu hautatzen genuen. Bilerak egiten genituen, bakoitzak ematen zuen bere iritzia, baina ez zen kolektiboki idazten. Batek idazten du. Bakarkako lana da. Eta nahiz irudi duen errazago dela, zure lana antzezuko dutenek zurekin mintzatzen dutelako, antzezle guztiak ez dira maila berekoak, ez ideia eta sentimendu berekoak. Orduan, lan bat idaztea lau aldiz gehiago kostatzen zaizu. Egia da, jokalariek sentitzen dutela idazleok sortu dugun obra, baina ez da ilusio gehiegirik egin behar. Hiru edo lau aldiz landu nuen esperientzia edo lan molde hori, pozik. Baina ez nuke gehiago eginen. Idaztea idazlearen lana da, bakardadean. Horregatik ez du erran nahi beste mundu batean egon behar duzula, baina zuk eman behar duzu zurea. Izan ere, konpromisoa hartzen duzu, eta besteek zuk joan nahi zenuen baino urrunago eramaten zaituzte. Bestalde, esaterako, hogeitaz urteren buruan obra horiek publikatu behar direlarik, *Erranak Erran* tituluarekin gertatu zitzaizkan bezala, parte hartu zuen bakoitzari eskatu behar izan nion baimena.

"Euskalkiak baino, Euskal Herriko drama fonetikaren afera oraindik konpondua ez egotea da. Iparraldeko bati oso zaila egiten zaio Hegoaldekoa ulertzea eta alderantziz. Xirixti-Mirixti garrenean plat obra 1984ean eman genuelarik, Azpeitian, –publikoaren erdian bainintzen– konturatzen nintzen ez zutela testua ulertzen"

Daniel Landart

Herri antzerkietan tokian tokiko euskalkia erabili ohi da. Euskalkiak muga edo oztopo izan ote dira herri antzerkiaren zabalpenean? Iparraldeko antzerkiak arazo hori ukan izan du, ezta?

D. Landart. Dudarik gabe. Adibidez, Piarres Larzabalek jada "zuen" idazten zuen eta herriko antzezleek "ziin" erraten zuten. Etxean mintzatzaren ziren bezala antzeztzen zuten. Gure belau-naldia, nolabait, hitzak idazten ziren bezala ahoskatzen hasi zen. Eta euskara poliki-poliki hurbilagoa zen Hegoaldeko publikoarentzat ere bai. Hala ere, nik uste, euskalkiak baino Euskal Herriko drama fonetikaren afera oraindik konpondua ez egotea da. Iparraldeko bati oso zaila egiten zaio Hegoaldekoa ulertzea eta alderantziz. *Xirixti-Mirixti garrenean plat* obra 1984an eman genuelarik, Azpeitian, –publikoaren erdian bainintzen– konturatzen nintzen ez zutela testua ulertzen. Tarteko kantu bat eman zuten latinez, eta orduan publikoak halako erantzun bat eman zuen. Errealitatea hori zen. Harrezkeror, Debako antzerki taldearekin, bai beste batzuekin Iparraldean bizpahiru aldiz urtean antzezlanak programatzen hasi ginen, eta horrela emeki-emeki belarria egiten joan gara. Orduan ez zen irriti ez telebistatik, beraz orain baino diferenteagoa genuen euskara. Hala ere, berriz diot, euskalkiaren baitako arazoa doinu hartzea da, hitzak, emeki-emeki bada ere, ikasten ditugu-eta. Mahai-inguru batean, karrikan mintzo garelarik, hitz bat edo beste ulertu gabe ere moldatzen gara, baina ordu eta erdiko ikuskizun bat segitzeko ez. Eta hori kezagarria da. Eta jendea ez doa antzerkiak ikustera, ez ulertzearen beldur.

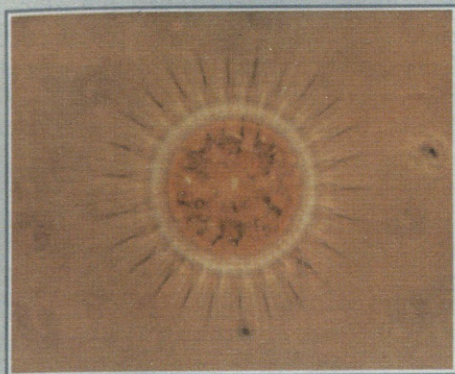
P. Urkizu. Ramon Saizarbitoria eleberrigileak kontatzen du, behin, Jarrai taldea, beren ospe eta guzti Donostiatik Azkoitira joan zela. Bertako antzokian jokatzeko ari zirelarik, emakume batek, "zein hizkuntza ari dira, ingelesez edo?", galdetu omen zuen. Orduan, badirudi azkoitiar emakumearen hizkera eta Jarraik egiten zuen batuaren artean leize bat zegoela. Dena den, ene ustez gaur egun ikusleen eta antzezaldearen arteko euskara ezagutze mailak gero eta hurbilago daude.

Jakina, kultura kontua ere bada. Duela bost mende bilbotar batek eta baionar batek ez zuten elkar konprenitzen ahal, diferentziak askoz handiagoak ziren. Orain, Euskadi Irratia eta Euskal Telebista daude, Iparraldeko Euskal Irratietan Hegoaldeko hitz asko sartu dira. Bien arteko komunikazioa eta harreman gehiago dago.

D. Landart. Dudarik gabe. Azken hogeita hamar urteetan, hedabideak eta prentsa direla, literatura dela, izugarritzko hurbiltze bat eman dugu euskararen aldetik. Hala ere... ■

ZER DA BIZIA? ADIMENA ETA MATERIA

Erwin Schrödinger

ZER DA BIZIA? ADIMENA ETA MATERIA

Erwin Schrödinger fisikari kuantikoen artean pentsamendu filosofiko sakonena eta garatuena sortu zuen ikerlaria dugu. Gainera oso dibulgatzaile trebe bihurtu zen. Liburu honetan agertzen diren bi idazkiak dira, alde horretatik, garrantzitsuenak.

Zer da bizia? idazkia, errealitate biologikoa, fisika eta matematikatik ikertzeko lehen saio serioztat har daiteke. Termodinamikako bigarren legeak "entropia gehitzearen ondorioz, unibertsoa kaosera zuzentzen den sistema bat dela" dio. Nola da posible baieztapen hori uztartzea, unibertsoan bertan existitzen den planeta batean (gure Lurrari hain zuzen) non izaki gero eta konplexuagoak (ordenatuagoak eta dimentsuak) sortzen diren? Arazoa gaurdaino heldu eta unibertsoaren hedatzerarekin irmoki loturik agertu da erantzun liluragarria.

Adimena eta materia idazkian, beste arazo sakona aztertzen du Schrödingerrek, egun egiten ari diren ikerkuntzen aitzindari bihurtuz. Nia eta kanpoko Errealitatea bi gauza desberdinak (alderatuak) dira edo maila kuantikoaren azpian dagoen errealitate berdineko forma kontingenteak? Horren ezatabaidaren ondorioak izugarritzko konnotazio filosofiko, etiko eta moralak ditu, egunean pil-pilean direnak.

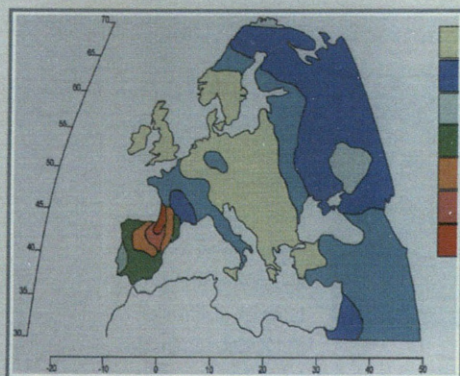

GAIK

ARGITALDARIA

GENEAK, HERRIAK ETA HIZKUNTZAK

L. Luca Cavalli-Sforza

GENEAK, HERRIAK ETA HIZKUNTZAK

Luigi Cavalli-Sforzak populazioen genetikako ikerkuntza irauli du bere espezialitatearen emaitzak mapa kulturalekin harremanetan jarritz. Bere kolaboratzaileekin batera, planeta osoan kartografiatu egin ditu geneen banaketak eta mapa genetiko horiek korrelazioan jarri ditu beste hainbat erreferentzi historikok (arkeologikoak, linguistikoak, paleoantropologikoak, migraziokoak, demografikoak, . . .) eskaintzen dituztenekin. Ondorioz, leinuak, migrazio-mugimenduak eta horrelakoak eratu ahal izan ditu.

Diziplina anitzeko datu horien guztien sintesiak aukera ematen digu giza espeziearen sorreraren eta azken 100.000 urteko garapenaren ikuspegi berri bat azaltzeko, izan diren iraultza teknologikoetan ere oinarrituta. Ikuspuntu zientifikoak erabiltzen ditu arraza edo herrien identitateen oinarriak bezalako kontzeptu labainak argitzeko, eta giza espeziearen geroari buruzko iragarpen itxaropentsuak ere egiteko.

Azpimarratzekoa da Euskal Herriari buruz ematen dituen datuak (Quienes somos? liburuan gehiago garaturik) non labarretako artearen mapak, mapa genetikoak eta mapa paleolinguistikoak bat egiten duten.

Jadanik salgai zure liburudendan!!!

Tel. / Faxe 943 47 13 04 • iiak@facilnet.es

Ezpalak

KATIXA GARATE

Xalbador ren *Odolaren mintzoa* liburuaren hirugarren argitalpena karrikaratu dute. Deiadarra elkarte sortu berriak Xalbador Eguna antolatu du bertsolariak utzitako altxorra gordetzearren. Ure-

pelen egingo dute azaroaren 7an eta urteroko zita bilaka dadin nahi dute.

Asun Goikoetxeak azken hamarkadan egindako artelanak ikus daitezke Nafarroako Museoa (Iruñea), azaroaren 14a arte. *Lunartas* izeneko erakusketan paper heliografikoaren gainean egindako hogeita hamar koadro eta bi kaiera bildu ditu pintore iruñearrak.

Moare eta **Amarauma** taldeek *Gau bakar bat* dantza ikuskizuna estreinatuko dute Irungo Amaia antzokian, hilaren 24an. Ixiar Rozas da testuaren egilea eta laster argitaratuko du.

Iban Zalduak *Itzalak* liburua plazaratu du Erein argitaletxearekin. Laugarren ipuin liburua du honako hau.

Maialen Errotabehera kantari gazte baina eskarmentudunak estraineko diskoa plazaratu du: *Nere mundua* (Agorila).

Ortzadar Euskal Folklore Taldearen hogeita hamargarren urteurrena da aurtengoa. Hori ospatzeko, jaia egingo du larunbatean (hilak 23) Iruñean.

Garik bakarkako hirugarren lana erditu du Elkarrekin: *O-tik*. Jon Benito, Jon Maia, Bernardo Atxaga, Kepa Murua nahiz Gari idatzitako letrak dituzte diskoan jasotako hamaika abestiek.

JOSU OLALDE

Tolosa, abesbatzen bilgune

ABESBATZEN DOINUEK Tolosako herria hartuko dute urriaren hondarrean. Aurtengoa hogeita hamaseigarren Lehiaketa da. Javier Bello-Portu konpositore tolosarraren omenez egingo den kontzertu batekin emango zaio hasiera Lehiaketari urriaren 27an. Mundu osoko taldeak hurbilduko dira Tolosara, euren piezak eskaintzera. Folklore eta polifonia sailean, hogeita zortzi koruk parte hartuko dute, musika sakratuaren sailean seik eta profanoarenean beste seik. Haur abesbatzen txanda urriaren 31n izango da; hor ere sei talde izango dira taula gainean. Azaroaren 1ean banatuko dituzte sariak.

Bizkaiko bertsolariak lehian

ABESBATZEN MAIATZA ETA EKAINEAN Bizkaiko Bertsolari Txapelketako eskualdetako kanporaketen lehen fasea jokatu zen. 70 bertsolari-rik parte hartu zuten eta haietatik hogeita zazpi sailkatu ziren bigarren

faserako. Hogeita zazpi horiek eta duela bi urteko Txapelketan lehen postuak eskuratu zituzten beste hamar bertsolari ari dira bigarren fasean lehian. Fase horretako bost kanporaketatik bi jokatu dira dagoneko eta azkena azaroaren 7an izango da Zianurin. Lehia puri-purian da. Final-lurrekoak azaroaren 21ean,

28an eta abenduaren 5ean jokatu dira Bermeon, Getxon eta Elorrioren eta finala Bilbon abenduaren 19an.

Euskadi sariak erabakita

SARIETAKO HAUTAGAIK sinatu beharreko agiriaren inguruan sortutako ika-mika gaingidu ez bada ere, gauza bat argia da: aurtengoa Litera-

Jesus Maria Olaizola Txilik honakoak adierazi zizkion Deiari: «Orokorrean hartuta, inoiz baino gehiago irakurtzen dela esango nuke nik. Badirudi irakurzaletasuna nahitanahiezkia izan behar duela eta gai obsesibo samarra bihurtzen ari dela iruditzen zait. Irakurzaletasuna bultzatu behar da, baina ez dut uste obsesionatu egin beharko genukeenik».

Txomin Badiolak horrela zioen EuskoNews eta Median: «Uste dut Arte Eder ikasketak beharrezkoak direla, nahikoa ez izan arren eta txarto antolatuta egon arren. Jendearentzako topaleku izate hutsagatik eta oso noraezean dato-

zenei artearen zenbait alderdi argitzeko balio izateagatik besterik ez bada ere, nahitaezkoak dira».

Fernando Savater Kulturaren Euskal Planaz Diario Vascos: «Nortasun komunaren defentsak apur bat harritu nau, kontuan izanik beti aipatzen dugula hain justu kulturaren aniztasun eta pluraltasuna».

Mari Jose Olaziregi Garan: «Itzulpenarena eta promozioarena agian obsesio txiki bat bihurtzen ari da. Nik uste dut idazle batek, euskaraz edo edozein hizkuntzan, lehenengo bere irakurleak irabazi behar dituela eta gauza onak idatzi».

Ipupomamua ipuinaren parkea

Ipuinaren mundua eta haurrak izango ditu ardatz Asteasuko Lamiategi zelaian datorren urtean eraikitzen hasiko diren Ipupomamua ipuinaren etxeak. Gorringo antzerki taldearen ideia izan zen ipuinak, entzun, irakurri, antzeztu, azken finean haiek bizitzeko gune bat sortzea. Ondoren Benardo Atxagaren laguntza jaso zuten eta Tipula ekoiztetxeak eman dio forma proiektuari. Ume eta familiei astialdia euskaraz bizitzeko aukera eman nahi dien proiektuak Asteasuko Udalaren, Gipuzkoako Foru Aldundiaren eta Eusko Jaurlaritzaren laguntza jaso du; bakoitzak 600.000 euro jarriko ditu. Arras bitxia izango da ipuina, poema, ilustrazioa eta fantasia langai izango duen eraikina, mendi muino itxura izango du eta belarrezko estalkiaren azpian antzeztokia, lantegia, jolastokiak, liburategia... izango dira. Bi urte barru zabaltzeko asmoa dute.

Eta hala bazan, sar dadila kalabazan eta atera dadila herriko plazan.

turako Euskadi sariak badutela garailerik. Euskarazko Literaturako Euskadi saria Jokin Muñozek irabazi du *Bizja* lorekin. Gaztelaniazko literaturakoa, berriz, Eduardo Gil Berak eskuratu du *Historia de las malas ideas* saiakeragatik. Haur eta gazte literaturako saria Jesus Maria Olaizola *Txiki-kuri* egokitu zaio eta itzulpen arlokoa Anton Garikanok jaso du, Leo Perutz idazlearen *Bederatzietatik bederatzietara* (*Zwischen neun und neun*) euskaratzeagatik. Sariok azaroaren 23an jasoko dituzte aipatu idazleek Eusko Jaurlaritzaren egoitzan. Kultura Sortu eta Zabaltzeko zuzendari Jose Antonio Arbelaitez jakinarazi duenez, azken bi urteetan sortutako polemika dela-eta, Kultura Sailak Literaturako Euskadi sarien araudia aldatzea aztertuko du.

Zinemaldi andana

ZINEMA ARETOTETAKO film komertzialez gogaituta dagoenak badu non aukeratu egunotan. Joan den asteburuan Bilbon egin zen Giza Eskubideen Nazioarteko Zinemaldiak asteartean Bilbon hasi zen Gidoiaren I. Euskal Asteari pasa dio lekukoa. Euskal Herriko Gidoigileen Elkarte Profesionalak hainbat gidoigile eta eta zuzendariri egin dio gonbita euren lanak aurkeztera etor daitezen: Juanma Bajo Ulloa, Richard Kwietniowski... Bilbon izango da ere bai Emakumeek Egindako Zinemaren IX. Erakusketa. Hilaren 30a arte, Teresa Villaverderen *Os Mutantes*, Francesca Comenciniren *Mi piace lavorare* nahiz Ane Muñozen *El Salto de Beamon* ikusi ahal izango dira, esaterako. Urriaren 29an zuzendari berrien lehen filmak saritzen dituen Opera Prima Jaialdia hasiko da eta 30ean Donostiako Fantasiatzko eta Beldurrezko Zinemaren XV. Astea. Azken hone-tan, Joxe Mari Goenagak *Supertramps* animazio filma estreinatuko du.

Zuberoan kultura susper-tzeko

asmoz eratu dute

Hebentik elkarte Tokia antzerki taldeak, Uztaro antzerki atelie-rrak, La marmite a musique ikusgarri antolatzaileak eta Ainarak mugaz gaindiko harremanak sustatzeko elkarteak. Mauleko su hiltzaileen lokal ohia hartu dute eta egitarau oparoa atondu dute datozen hilabeteetarako: antzezlanak, musika emanaldiak, erakusketak...

Euskal Herria- Catalunya I. Kultur Astea

antolatu du

Marrodán olerki elkarteak. Bilbon eta Loioan izango dira ekitaldi guztiak, urriaren 25etik 31ra. Kataluniako komunikabideen, hizkuntzaren, hezkuntzaren eta gizarte elkartasunaren gaineko hitzaldiak izango dira Bilboko Domine hotelean; Joseba Gotzonek kontzertua eskainiko du Kafe Antzokian eta bi herriotako gastronomiaz gozatu ahal izango da.

Moda, musika eta arte berritzaileak

zertan diren ikusi ahal izango dugu egunotan Iruñea eta Donostian. Urriaren 23ra arte, hamar idazleren eta hamar moda diseinatzaileen lanak uztartuta sortutako *Adosados* erakusketa ikusi ahal izango da, esaterako, Iruñeko Expresa kultura garaikide jaialdian. Donostiako MID_E nazioarteko erakustaldian (urriak 21-23), bertarako propio aukeratutako artistek moda diseinu, irudi elektroniko eta DJ sorkuntza abangoardistak plazaratuko dituzte.

Koadro lapurreta.

Javier Zigaren (1877-1960) Retrato de Emakume oleoa lapurtu zuten pasa den igandean Arabako Arte Eder museotik. Ertzaintza ikertzen ari da kasua.

Argitalpenak

PILAR IPARRAGIRRE

**Harrizko paretari
erdiuratuak**
Patziku Perurena
EUSKALTZAINDIA, BBK
FUNDAZIOA
189 orrialde
12 euro

Iazko Mikel Zarate saria

Patziku Perurenaren *Harrizko paretari erdiuratuak* saioak irabazi zuen 2003an Euskaltzaindiak eta BBK Fundazioak urtero antolatu ohi duten Mikel Zarate saria. Lurra beste libururik izan ez duten betiko umilatuon ahozko iturri bizia eta liburua beste lurrik gabekoan jakintza zaildua izaten ahalegintzen den goizuetarraren lan honek bere eguneroko arnasa bezain egia biziak diren metafora zaharrak bildu ditu Patziku Perurenak. Hala nola maitemina gibela belzten duela, eta ez bihotza, asmatu duen senar feminista; errepetita eta papagorria psikoanalizatu dituen doktore budista; iparraldeko atso

zahar sorgindua, munduko haize guztia korapilatzen eta ontziko kapitainari saltzen diona, portuan ekaitzak harra-paturiko barkua zorigaitzaren hatzaparretatik libratzeko... I

Irati eta Arbailako oihanak

Sua Edizioak plazaratzen duen *Euskal Herria* bihilabetekariaren azkeneko zenbakian gure lurra alderik alde bisitatzeko aukera emateaz gain, euskal kostaldea inguratzen duen Kantauri itsasoaren azpian aurkitutako hainbat altxorren berri ematen da. Haste-ko, Irati eta Arbailako oihanetan zehar egin daitezkeen berrogeita hamar ibilbide eskaintzen zaizkigu. Gainera, Larrun mendiaren tontorrera igotzeko bost aukera, bikingoak euskal kostaldean ustez egindakoei buruz Edorta Jimenezek burututako lana, itsaspeko arkeologoei euskal kostaldea bus-titzen duen Kantauri itsasoan aurkitutako hainbat altxor, eta Karrantzako haranetik Ameriketara lanera joan eta, bertan aberastu ondoren, berriro itzultakoek bere sorterrian egindakoen gaineko erreportajea daude. I

Euskal Herria
Batzuen artean
SUA EDIZIOAK
130 orrialde
5 euro

**Hego Euskal Herriko
fiskalitategiari buruzko
txostena 2003**

ELAko Azterketa Bulegoa
MANU ROBLES-ARANGIZ INSTITUTUA
60 orrialde

Augustin Zubikarai gogoan

Euskal Herriko karmeldarrek plazaratzen duten *Karmel* aldizkariaren azkenengo zenbakian oso gogoan daukate duela gutxi betiko alde egin zuen Augustin Zubikarai idazle oparoa. Berari eskaintzen diote editoriala, Ondarroan sortu zen une bere-tik heriotzaren ordura artekoak jasotzen dituen Julen Urkiza eta Luis Baraiazarraren idazlana, Andres Urrutiak Augustin Zubikaraiaren narrazio-teknikoak aztertuz egindakoa, eta horiez gain zendutako idazle ondarrutarrak *Karmel* aldizkarian argitaratutako idazlanen bibliografia ere eskaintzen dute. Nolanahi ere, bestelako lanak ere badira bertan; Gotzon Garateren Lauaxetari buruzko idazlanaren gainean Aurre-Appraizek burututakoa, Asisko Frantzizko eta Klararen lanak bilduz frantziskotarrek kaleratutako liburuaren ingurukoa... I

Karmel
Batzuen artean
EUSKAL HERRIKO
KARMELDARRAK
127 orrialde
Urteko harpidetza:
12 euro

ELA sindikatuaren ondorioa: bidegabekeria handitzen doa

Manu Robles-Arangiz Institutuak kaleratutako Hego Euskal Herriko fiskalitategiari buruzko iazko txostenaren ondorioa zeharo erabakitzailea da: bidegabekeria handitzen doa, bai Euskal Autonomia Erkidegoan, bai Nafarroan. ELAko Azterketa Bulegoak 2003an aipatu lurren-deetan hitzartutako zergen bilketa, 2002tik 2003ra presio fiskalak izandako bilakaera, aitortutako errenten jatorria, kolektibo bakoitzak batez beste aitortutako errenta, iruzur fiskala dela-eta egindako zergen ikuskapenak eta zerga ikuskapenen ondoriozko bilketa nolakoak izan diren kontuan harturik iritsi da ondorio kezkagarri horretara. Plazaratu duten liburuxkan aurkeztzen dituzten datuak publikoak eta ofizialak dira. I

Txit oilo bitxia
Txinatik iritsia
eta kanguruak

Marc Arenaga

IBAIZABAL

30 orrialde
5,60 euro

Txinatik iritsitako oiloaren abenturak

Auskalo zenbat abentura bizi izan dituen dagoeneko Txinatik iritsitako oilo bitxiak. Oraingoan, kanguru talde bat ezagutzeko aukera du. Maleta handi bat eramanez dabil mundua ezagutzen oilo hori, eta jakina, noizean behin hura ordenatu beharrean aurkitzen da. Hala ere, beti galtzen du zer edo zer! Lortu du azkenean maleta ixtea eta tontor batean dagoenez, haren gainean jarri eta ekin dio, aldapa behera aprobetxatuz, ziztu bizian kanguruak ikuskatu dituen lekura. Sortu den burrunbarekin zur eta lur utzi ditu besteak, eta haserre samar begiratu diote oiloari. Baina

bat-batean, kanguru amak tripan daukan poltsatik, kanguru txiki batek atera du burua, eta oiloaren lagun egin da. I

Jose Luis Urrutiaren *Los demonios de la guarda*

XV. mendearen erdialdean kokatu ditu Jose Luis Urrutiak *Los demonios de la guarda* nobela historikoan azaltzen dituen gertakizunak. Une horretan, betidanik etsai izandako Abendaño eta Mujica-Butrón leinukoek batu egingo dituzte beraien indarrak Gaztelako erregeari aurre egin ahal izateko. Erregeak, ordea, Haroko kondeak gidatzen zuen armada izugarria bidaltzen du, nola edo hala aipatu leinu matxino horiek zigortu eta garai ditzan, Bizkaia eta Gipuzkoako lurraldeak behin betiko menperatzeko. I

Los demonios de...

Jose Luis Urrutia

TXALAPARTA

164 orrialde
13 euro

JON AIASTUI

«Egotekotan, aldea poemen artean dago, ez atalen artean»

Poemak, ipuinak eta marrazkiak bildu dituzu liburuan. Zergatik?

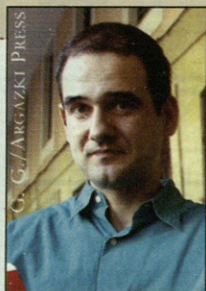
Kontua da liburu bat atera nahi nuela, eta horretarako, hortik zehar neuzkanak bildu eta azala eta izenburua ipini nizkiela. Ez nuen ahalegin handirik egin batasun bat ematen. Piezak ordenatu nituenean buruan nuena gehiago zen ehun bat orrialdeko objektu bat lortzea. Eta beno, egia da nahiko "mix" geratu dela. Dena den, poemak, ipuinak eta marrazkiak nahastea ez zitzaidan problema irudit. Nik metroa eramateko moduko liburu bat atera nahi nuen, eta halako materiala neukan, estaziorik estazio tarteka irakurtzekoa: harakoan istorio bat, honakoan lau poema...

Poemen nondik norakoak azaltzerik bai?

Bi atal egoteko arrazoia sinplea da. Nongo nor 1999an argitaratu zen Oñatiko Potxon, eta niretzat beti izan da nire lehen lan literarioa. Liburu hau prestatzean ez nuen asko pentsatu, ez zitzaidan okurritu poema guztiak atal batean aurkeztea, nahiz eta nire ustez poema bakoitza berez lan bat izan, bere espazioa hartzen duena, bere hasiera eta amaiera duena. Materiala bildu nuenean, lehen "mini-album" hori bere horretan sartu nuen, eta gero beste poemak beste zaku batean.

Zer alde dago atal batetik bestera?

Nik uste dut, egotekotan, aldea poemen artean dagoela, ez atalen artean. Esangurak eta estiloa, iruditzen zait poema bakoitzean bana dagoela. Filosofia ikasi nuen nik, eta badira poema filosofikoak, adibidez. Sarrionandia eta Kavafis asko gus-tatzen zaizkit, eta badira horien estilokoak ere.

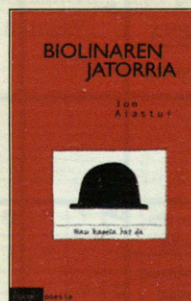

egileari galdezka

Jon Aiaustiren poemak, ipuinak eta marrazkiak

Biolina nola sortu zen kontatzen zuen ijitoen elezahar bat aurkitu zuen aspaldi Jon

Aiausti oñatiarrak etxe bateko liburu mardulean, eta huraxe euskaratu eta sartu zuen Elkar argitaletxeak plazaratu dion *Biolinaren jatorria* liburuan. Baina aipatu elezahar hori kenduta, berak sortutako poemak, narrazioak eta marrazkiak bildu ditu gaur egun Bartzelonan bizi den gazte honek sentiberatasuna eta ironia islatzen dituen argitalpenean. Poemei dagokienez, bi ataletan banatuak daude: lehen-dabizikoan, *Nongo nor* izenarekin agertzen den olerki sorta dago eta 1999an Oñatiko argitaletxe batean kaleratu zituen poemak dira. Besteak, berriz, *Argia eta itzalaren artean* izenburupean agertzen direnak, geroztik idatziak ditu. Horiez gain, marrazkiak eta bi narra-

Biolinaren
jatorria

Jon Aiausti

ELKAR

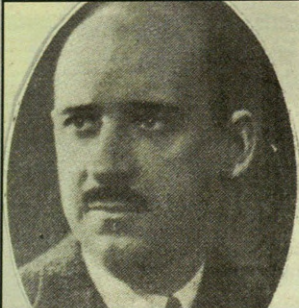
124 orrialde
11,70 euro

zio eskaintzen ditu: *Cuencak* suspentse handiko mendeku istorioa, non herrenka dabilen gizon bat bizitza hondatu zionarekin elkartzen den hamar urte geroago, eta *Eguzkiak jotzen duen aldetik*, eroetxe batean gertatzen den intrigazko kontakizuna. Arauak apurtzearen edo haietara makurtzearen gainean idatzi du Jon Aiausti oñatiarrak ipuin horretan. ■

Denbora-pasak

LUMA

Hitz gezidunak

	Baztango herria		Musika tresna		* DEITURA		Putre		Katu haragia
	Biketsuak		Pl., landare mota		Aurrizkia		Gip., usaina		
	Oihua								
	Teoria								
Pl., oherako jantzia		Neurria							Kontsonantea
Erraz		Xumea							Röntgen
				Nor atzizkia		Sos			
				Gauza, gaia		Memoria mota			
* IZENA									Potasioa
Pusketa									Jira
						Lehena eta azkena		Bi zati bat	
						Nork atzizkia		Galdetzaile bat	
Musika nota			Europako estatua						
Behorren arrak			501						
						Ez du entzuten			Iodoa
						Kontsonantea			
Portuak, nasak					Aldi				

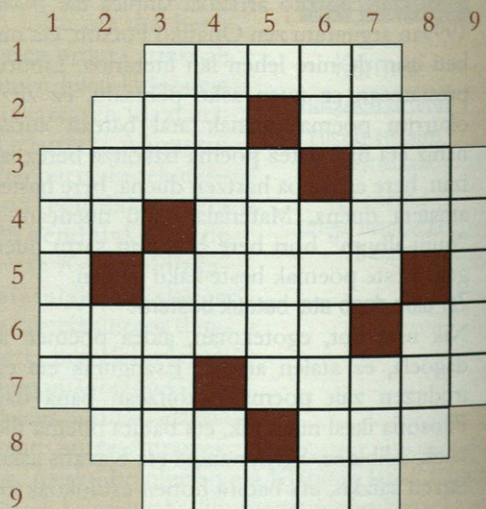
Hitz gurutzatuak

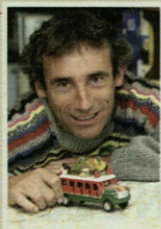
EZKER ESKUIN

1.- Butango hiriburua. 2.- Helduak euskalduntzeko eta alfabetatzeko erakundea. Iparraldean, eguzki. 3.- Ibar, bailara. Jardun. 4.- Zakur. Gorputzak. 5.- Röntgen. Ikusmena. Bokala. 6.- Musika tresna. Ez eme. 7.- Sexu eme. Beltza. 8.- Bete. Ikas eta Aril 9.- Iparraldean, distira.

GOITIK BEHERA

1.- Pareta sendoa. 2.- Suitzako ibaia. Edo. 3.- Gironako ibaia. Gizonezkoen jantzia. 4.- Jakituna, aditua. Erbioaren ikur kimikoa. 5.- Mila, zenbaki erromatarren arabera. Jakina! Kontsonantea. 6.- Atzizkia. Europako estatua. 7.- Izana. Ukitu aditzaren infinitiboa. 8.- Bizkaieraz, iratzea, garoa. Emakume izena. 9.- Dardara.

Nagoen lekutik

JOSU IZTUETA

Korsika, gazta eta gaztainak

"MENDI BAT ITSASOAN". Honela definitu zuen Ratzel alemaniar geografoak Mediterraneoko irla ezaguna. "Bi aldiz jaio naizen sentsazioa daukat" esan zuen Carrington idazle britainiarrak Korsika lehenengoz bixitatu zuenean. Bi esaldi horien arteko zerbait gertatu zait niri oraingoan. Saiatuko naiz esplikatzen:

Sizilia, Sardinia eta Korsika nabarmen agertzen dira Europako mapan. Bi aurrenekoak Italiakoak dira eta Korsika frantziarra omen. Zortzi bat bider etorria nintzen eta beti ferrya kontinentean hartuta (Marsellan edo Nizan), itsasoz Ajaccio, Bastia, Propriano, Calvi edo beste edonora iristeko. Menditsua, oso menditsua dela konturatzeko kilometro batzuk gidatzea bezalakorik ez dago. Arrazoi osoa zuen Ratzelek.

Carringtonek idatzitakoak, berriz, neurriz kanpokoak dirudi, metafora bezala balio dezake, ordea. Oraingoan airez iritsi naiz Korsikara, 30 laguneko talde bateko partaide, gehienak Euskal Herriko hainbat eskualdetako artzainak eta gainontzekoak teknikariak. Ez naiz, noski, berriro jaio baina bai Korsika ezberdin bat bizitzen ari naizela.

Ur gardena eta egoera iluna

Ez da handia Korsika, 8.681 kilometro koadroko azalera du -Nafarroa baino txikixea goa-, eta milioi laurden bat biztanle inguru bizi da. Erdia pasatxo kostaldeko lau hiri hauetan: Ajaccio, Bastia, Porto Vecchio, eta Propriano. Gainontzekoak 360 herritan sakabanaturik. "Urteko egun bakoitzeko herri bat" diote turismo bulegoek. Batzuk herri koxkorrak dira baina gehienak txikiak, oso txikiak eta erdi hutsak.

Korsikako geografia menditsua ulertzea irlako historia korapilotsua ulertzea baino errazagoa egiten zait niri, zaletasun kontua izango da. Eskolan, Napoleon Bonaparte Ajaccion (1769) jaio zela ikasi genuen. Aurretik gertatutako guztia eta ondorengo kronologikoki sailkatzea ez da batere lan samurra. Duela 5.000 urteko trikuharriak bixitatu izan ditugu hona autobusez hurbil-

du naizen bakoitzean. Aste honetan bertan bi lehergailu txikik eztanda egin dute hemen, Korsikan, batak Ajaccion eta besteak Bastian. Tarte horretan gertatu dira historiaurrea, greziarren kolonizazioa, erromatarrena, kristautasuna, pisatarrak, genovatarrak, frantziarrak, bi munduko gerrateak, pffffff!

Erregionalismoa, autonomismoa, independentismoa... bereizteko sentsibiltate berezia izango dugu Euskal Herritik begiratuta baina horri klanismoa, kazikismoa, klientelismoa eta antzekoak gehituz gero akabo! Turista bat analisi politikoak egiten hastea baino gauza arriskutsuagorik ez dago!

Korsikak zenbat biztanle dituen esan dugu (250.000 inguru). Irlatik kontinentera joandakoak 100.000tik gora omen dira. Beste hainbeste izango dira etorritakoak. Zenbat dira, orduan, korsikarrak? Zer da korsikarra izatea? Han jaiotakoa, aita edo ama bertako dituen, korsikar hizkuntza erabiltzeko gai dena, irlako sentitzen dena... jatorri multikultural horretan identitateak definitzea ez da inolaz ere lan erraza.

Korsika opor leku da askorentzat, urtero milioi bat turista iristen da irlara eta gehienak uztaila-abuztuan. Euskal Herritik ere mordo etorri ohi da, paraje ikusgarriak daude hemen: mendia, bizikleta eta kayaka gustuko dituenak non gozatua izango du, gastronomia edo hondartza zaleek non gelditua ere bai eta bikote, lagunarte edo familia planerako leku aproposa da. "Furgoneta" perfileko bisitaria izan da Euskal

"CINE 2000 elkarteak Mendiko Zinemaldia antolatu du eta artzainak kontuan hartu ditu. Horrela iritsi zitzaidan Korsikara etortzeko gonbitea, munduko artzaintzei buruzko diapositiba emanaldiaren truke pasa dut astea hemen".

"Irudi ezagun hau Korsikako nazionalismoaren ikur bihurtu zuen Pascal Paoliren arabera, 'Korsikarrok garbi ikusi nahi dugu. Askatasunak aurrera jarraitu behar du eta inork ez dezala esan argia iluntzen dugunik'. Bati gerta dakioken txarrena kopetako zapia begi pare-jaistea da".

Herritik etorritakoa eta askotxo "pegata" itsatsita itzuliko dira etxera. Buruan zapi zuria lotuta daraman beltzak salatzen ditu hemen ibilitakoak.

XIII. mende amaieran Aragoiko Erregeen garaian azaldu zen lehen aldiz antzeko irudia, baina Pascal Paoli-k (abertzaletasunaren aitak) Korsikako nazionalismoaren ikur bihurtu zuen. Paoliren arabera, zapiak begiak estaltzen zizkion moroari, baina "Korsikarrok garbi ikusi nahi dugu. Askatasunak aurrera jarraitu behar du eta inork ez dezala esan argia iluntzen dugunik". Belarritakoa ere nabarmen ageri du gure pertsonaiak.

Ardi usainean

Beti Aste Santuan etorri naiz hain erlijiosoa den lurralde honetara, opor garaiak hala direlako eta ez erlijio asuntok kontuan hartzen ditugulako. Udaberriko lorez apaindua eza gutu dut behin eta berriro Korsika, oraingoa udazkeneko kolorez jantzi aurretik iritsi gara taldea irlara. Gaztainak gaztainondoan

daude oraindik eta erori aurretik etxeratuko gara ziurrenik.

CINE 2000 elkarteak kideek Mendiko Zinemaldia antolatu dute bosgarrenez Korsikan. Mendiari lotutako hainbat Zinemaldi egiten da munduan, (Banff-Kanada, Trento-Italia, Torello-Katalunia eta abar). Goi mailakoak lirateke azken hauek eta Korsikakoa bigarren mailakoa.

Antolatzaileak filmak, erakusketak, hitzaldiak, musika emanaldiak eta beste hainbat ekitaldi egitarauan sartzeko ahaleginetan ari zirela zera bururatu zitzairen. "Goi mailako mendizaleak ekartzea beharrezkoa da Zinemaldian baina mendian bizi diren artzainak ere kontuan izango ditugu". Horrela iritsi zitzaidan Korsikara etortzeko gonbitea, munduko artzaintzei buruzko diapositiba emanaldiaren truke pasa dut astea hemen. Euskal Herriko hainbat artzainek azken urteetan bidaia egin dute udazkenean, hau izaten dute urte sasoirik lasaiena beraientzat nahiz eta artzaintzan lanik inoiz falta ez. Oporrak eta formazioa lotuz bixitatu dituzte Extremadura, Portugal, Sardinia... duela bi urte Ipar Amerika, iaz Eskozia eta aurtan Korsika.

Ustiakuntza sistema ezberdinak ezagutzea, alderatzea zen bidaiaren helburuetakobat. Ikusiz ikastea bezalakorik ez dagoelako. "Hau paaje hobia zioke basurdiantzat ardiyantzat baino" zioen artzain batek, "Kamino hauekin eozeiñek eamateik esnia zentrallea" zioen besteak, "Hogeita hamar kiloko ardiyak ezin lezake hainbeste esne eman" hirugarrenak...

Urriak 9, larunbaterako zegoen iragarrita artzainen egun berezia. Arratsaldeko ordu bi t'erdietatik gaueko hamar t'erdia arte. Irango Zagros nomaden bizimoduari buruzko filma, Austriako Tirol eskualdeko dokumentala, Euskal Herriko Artzain Mundua asmoaren aurkezpena, gurean eta munduan zehar topa litezkeen artzaintzen azalpena, Korsikako bizimodu tradizionalen berreskurapena, korsikar musika talde baten kontzertua eta amaitzeko... afari legea. Txerrikiak eta gazta nahi adina nahiz eta guztiak denek gustuko izan ez. Zortzi ordutan zortzi mila urte dituen ofizioaren laburpena eta gauza batzuk betiko galduko diren pena.

Etorkizuna ez da noski erraza baina bati gerta dakioken txarrena "pegatina"koari egindakoaren alderantzizkoa da: kopetako zapia begi parera jaistea. ■

Josu Iztueta Azkne
Ajaccio

Ihesi

Euskal Herria ezagutuz

TESTUA ETA ARGAZKIAK:
MUSKILDA TELLABIDE
ASIER AGIRRESAROBÉ

Aturri II, Lapurdi

Urezko gurpilak

Aturri ibaia, Ahurtitik

Itsasaldeko Aturriin zehar ibili ginen duela zenbait aste. Jarraipen modura, gaurkoan, Lapurdi-ko iparraldea ezagutuko dugu, bizikletaz. Baiona hiria hurbil izan arren, ez da oso inguru populatua eta bertako herriek badute oraindik txiki eta lasaien xarma. Aturri ibaiaren, eta Aran nahiz Ardanabi ibai-adarren inguruan sortzen zen jarduera erabat galdu bada ere, garai haietako aztarnak antzematen saiatuko gara. Halaber, Nafarroa Beherean ere sartu-irtena egingo dugu, askoren ahotan Euskal Herriko herririk politena den Bastida bisitatzeko.

Mugerre dugu gaurkoan bizikleta irteerako abiapuntu. Muino batean kokatua dago herrigunea eta XVI. mendeko eliza, udaletxea, pilotalekua eta XVII. eta XVIII. mendeetako zenbait etxe biltzen ditu. Egurrezko fatxada gorri eta berdea dute etxe lapurtar hauek. Baionatik hain hurbil egoteak ibilbide osoko herrietan biztanle gehien dituen izatera eraman du, hiru mila, hain zuzen. Iparraldeko herri

askok bezala, etxe txiki asko ditu muinoetan eta etxaldeetan barreiatutik.

Maldan behera abiatu eta gutxira, gain batean, Aturri eta Baionako begiraleku aparta den Mugerreko gurutzea dago. Dalmaziako Soult mariskalaren ohorez, 1917an eraiki zuten obeliskoa da, Napoleon garaiko gudueta, 1813 eta 1814 bitartean, Arthur Wellington ingelesa buru zuten tropak geldiaraztea lortu zuelako.

Lehuntze, bela eskola eta irla

Maldan behera jarraituz, Mugerreko Portua auzotik eta trenbide gainetik igaro ondoren, Aturri ibaiertzetik doan errepidera iritsi gara, eta hurrengo kilometroak bertatik egingo ditugu. Bela eskola eta kirol ontzi batzuk dituen Lehuntzeko portua atzean utzi eta izen bereko irlaren parean jarraitu dugu pedalei eraginez. Laster, eskuine-
ra jo, trenbide psagunea gurutzatu eta

malda leun bati ekin diogu, izan ere, Lehuntze (Lahonce) Aturri inguratzen duten lehen muinoetan kokatzen baita. Bostehunen bat metrora eliza eta udaletxea dauden plazara heldu gara. Egungo elizaren leku berean, XII. mendeko Premontetar ordenaren abadia egon zen, Ipar Euskal Herriko barrualdea ebanjelizatu asmoz sortutakoa eta apaiz euskaldun askoren eskola izan zena. Baina Frantziako iraultzan suntsitu eta gerora eliza soil geratu zen. Mugerren gertatu modura, bertako mila eta bostehun biztanleak inguruko muino leunetan sakabanaturiko etxebizitzetan bizi dira.

Ahurti, goi mailako sukalde

Ibaiertzeko errepidetik joan badaiteke ere, aurrera segi eta gainez gain iritsi gara Urketaraino (Urcuit). Denbora galdu gabe, berriro, ibaiertzeko errepidera jaitsi gara, Broc izeneko uharte parera. Berrehunen bat metrora, Ardanabi ibaiko urak Aturrikoekin bat egiten duen gunera iritsi gara. Bertan, beste behin ere, errepidea utzi eta Ardanabiko antzinako sirga-bidetik jarraitu dugu, ibaiak norabidez aldatu

Bardoze. Ondoan dagoen Miremont muinotik ikuspegia zoragarria da.

duenean, aurrera jarraitu eta Ahurtiko portura iristeko. Portu xumea hau ere; apenas duen ontzirik. Ahurti (Urt), Aturri inguruko muinoan hau ere, bi izen ospetsuekin lotu ohi da: Roland Barthes XX. mendeko bigarren erdiko frantziar idazle eta intelektualarekin eta Christian Parra frantziar sukaldar

riarekin. Azken honek portuan bertan dagoen Auberge la Galupe jatetxean bere maisutasuna erakusten zuen. Egun nagusiz aldatu bada ere, goi mailako jatetxea da. Jatetxeak ibai honetan atzera eta aurrera dabiltzan ontzi edo gabarren izena du: galupe.

Bai ederra Euskal Herria Miremont muinotik ikusita

Ahurtiko udal barrutian Belokeko beneditarren abadia dago, baina hara iritsi aurretik Bardoze joko dugu, bertako behatoki paregabetik ikuspegi ederraz gozatzera. Aran ibaiaren eskuin ibaiertzeko bidetik burutu ditugu lehen kilometroak eta Aranek bihurgunea hartu duenean asfaltatutako errepide meharra hartu dugu, aurrerantzean bertatik jarraitu eta ibaitik aldentzeko. Orain arteko ibilbide laua amaitu da eta hemendik amaierara bitartekoa, muinoz muino eta bizkar luzeetan etengabeko malda gora eta beherekin osatuko dute. Autopista gaineko zubia zeharkatu eta malda leun baina amaiezinean gorantz doan bideak, Bardoze (Bardos) ondoan Miremont izeneko muinoan dagoen ur dorrera eramanez gaitu. Dorre hauek (chateau d'eau) ur deposituak dira eta honi zehazki karakol eskailera ipini diote dorrearen goialdera iristeko, izan ere, dorre gainetik are ikusgarriagoa da ikusmira: Aturri iparraldean, euskal Pirinioak hegoaldean, eta tartean Iparalde osatzen duten muino txikiz jositako hedadura zabalak, baso eta zelaia.

Belloceko Beneditarren abadia

Bastidatik gertu baina Ahurtiko lurretan, muino baten gainean eta zelai berdez inguratutik Notre-Dame de Belloc abadia dago. 1875an aita Agustin Bastres senperrak sortu eta 1889an Leon XIII.a Aita Santuak abadia maila eman zion. Euskal Herriko historian eta kulturen eragin handia izan duen instituzioa izan da. Gerraostean esaterako, errefuxiatuen babesleku izan zen. Kulturen adibidez, bertatik atera ziren Vatikanoren babesean, liturgiaren euskarazko itzulpenak, Xabier Diharce "Iratzeder" poeta eta fraide beneditarrek egokitutako salmoekin. Egin dugun bisitan ordea, euskararen zantzu txikienik ere ez dugu topatu, ez harrera gelako erakusketan, ezta abadia gutziko inguruetan ere.

Metro gutxi batzuk beherago, Beneditarren beste abadia dago, Sainte-Scholastique izeneko eta 1883an Agustin Bastres berak sortua. Lehenengoan fraideak daude eta bigarrenean mojak.

Ez dira osasun zentroak, hainbat narketarako gune baizik, arazo pertsonalak bakardadean konpondu nahi dituenarentzat eta barne sosegu bila dabilenarentzat aproposak. Bi abadien familiak edo bakarrik doazen pertsonak hartzen dituzte.

Sirgalariak, ibaien bi aldeak lotzen zituen lanbide galdua

Aturri, Ardanabi, Aran, Biduze... ibai, erreka, erreka eta urek orokorrean, urteetan zehar paisaia libreki modelatu badute, beraiek ere "domestikatuak" izan dira, ekar dezaketen abantailez baliatzeko eta egin ditzaketan kalteak murrizteko. Ibaiek, gainera, muga dira: egungo banaketa administratiBoak, aspalditik datozenak batzuk, sare hidrografikoa kontuan hartuz egin izan dira. Horrela, Aturri, Euskal Herria eta Landak banatzen ditu. Urketa eta Beskoitze Ardanabi ibaiaren alde banatan kokatzen dira, Aran ibaiak Ahurti eta Bardoze arteko muga marrazten du... Baina ibaiak beti izan dira gizakiak gainditu nahi eta lortu duen mugak. Ez dute eragotzi bi ibaiertzen arteko trukea.

Ur gainera zeharkaldiak izan dira nagusi XIX. mendera arte. Horrela, 1886an, Pîtres zubiak, Aturriren alde batera dagoen Ahurti eta beste aldera dagoen Saint Laurent de Gosse arteko zeharkaldia egiten zuen baltsa ordezkatu zuen. Dena den, zabalera estuagoko ibaietan behintzat eraikitzen ziren zubiak, bai Erdi Aroan, baita erromatar garaian ere.

Baina ibaiak batez ere komunikabide garrantzitsu dira, nabigagarriak diren heinean. Aturri oraindik horrela bada ere, garai batean txalupak Aturri ez ezik ibai-adarretan gora ere joaten ziren, nahiz eta denborarekin hauen nabigagarritasuna galdu den. Aran ibaia dugu adibide ezin hobea: Erdi Aroan Aran nabigagarria zela eta, 1312an, Nafarroako erresumako erregeak Bastidaren sorrera gutuna sinatu zuen, Nafarroako erreinuak ezinbestekoa zitzaien itsasorako irteera izan zezan. XVIII. mende hasieran, ordea,

ezinezkoa zen, errota berriaren parean kokatutako (Moulin Neuf) Bardoze bigarren portutik gora joatea. Gaur zeharkatu ditugun herri guztiek zuten behiala ibai portu edo azpiegituraren bat, baita Aturri gorago dauden Gixune, Bidaxume eta Akamarrek ere. Aranak Bardoze, Ahurti eta aipatu Bastidako portuak zituen. Urketak Ardanabi ibaiertzean azpiegiturak zituen. Mugerre, Lehuntze, Urketa eta Ahurtik azkenik portuak zituzten Aturri.

Baionako portu garrantzitsuak, lur barneko produkzio gehientsuena erakartzen zuen eta, modu berean, Atlantikoz beste aldetik zetozen produktuak banatzeko abiapuntu zen. Neurri batean, aipatutako portu txiki hauekin guztiekin lotuta zegoen eta baita hauen atzean zeuden ustiakuntzekin ere, harrobia hemen, teilategia han, burdinolak ondoan... Baina errepide sareak garatu eta burdinbideak sortu ziren eta garraibide hori galdu. Garai bateko gabarrak desagertu dira egun, baita sirga-bideak eta sirgalariak ere: txalupak ibaian gora sirga-gune batetik hurrengora, sirga edo soken bidez tira ahal izan zezaten idizainak. Egun, arrantza portu gutxi batzuk, eta batez ere, azken urteotan sortutako kirol portuak besterik ez dira geratzen.

FITXA TEKNIKO A

Mugerre

DENBORA

Egun osoa (bisita guztiekin)

DESNIBELA

600 metro

GARAI EGOKIA

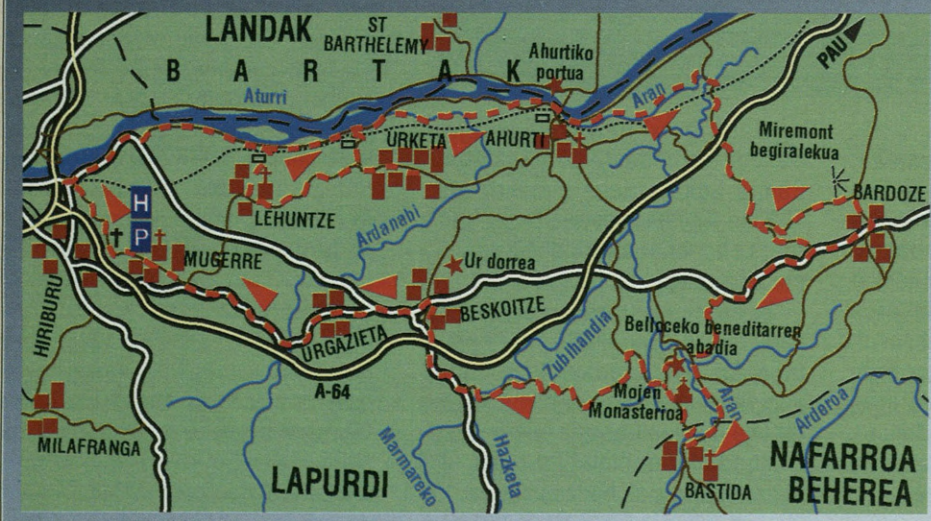
Edozein urtaro

ZAILTASUNA

LUZERA

- Mugerre - Lehuntze: 10,4 km
- Lehuntze - Ahurti: 14 km
- Ahurti - Bardoze: 10,5 km
- Bardoze - Bastida: 10 km
- Bastida - Beskoitze: 13,7 km
- Beskoitze - Mugerre: 7,7 km
- GUZTIRA: 66,3 km

Bastida, judutarren aterbe

Muinotik, nagusiki behe-rantz, egun Bardozeko udaletxe den Salha gazteluari gainbegiratu azkarraren eman eta hurrengo geltokia dugun Nafarroa Behereko Bastidara abiatu gara (Labastide-Clairance). Erdi Aroko herri nafarra, bastida guztiak bezala harresiz inguratua. Goialdeko elizaren daraman kale nagusiaren alde banatara, etxe zahar baina txukun zainduak bata bestearen jarraian ageri dira. Arkupe ederrek, egurrezko aurrealde zoragarriak, ateetako dintel apainduak, artisau herria dela garbi asko erakusten dute: bertan dute bere txokoa beiragileek, perfume egileek, jostunek, zurgi-

nek... Jasokundeko Amaren elizak, jatorriz harriz egindako eraikin bakarrak, judutar hilerria du alboan, XVII. eta XVIII. mendean kolonia judutarrak izan zuen garrantziaren isla. Penintsula Iberiarreko erlijio jazarpenetik ihesi etorritako judutar sefardiek eskualde honetako zenbait herritan topatu zuten babesa, Bastidan eta Bidaxunen, esaterako.

Beneditarren abadiatik Leizarragaren jaioterrira

Herriaren beheko aldean, Aran ibaiaren erriberetan dauden kirol instalazioetatik abiatzen da beneditarren abadietara daraman errepidea. Bizikletak utzi, bueltatxo bat egin eta berriro ekin diogu pedalei eragiteari. Mojen abadiatik irteten da jarraitu beharreko errepide estua. Errekazokora jaitsi lehenik eta malda gogorrean muino batzuen goialdera eramane gaitu, ondoren. Ikuspegi ederra, zelai berdeak nonahi, baserri galdu batzuk tartean, eta eraikitzen ari diren zenbait etxe berri. Zubihandia erreka osatutako ibarretik, Hazparne eta Bes-

Aran ibaiadarra

koitze lotzen dituen errepide nagusira irten gara, bertatik autopista gurutzatu eta Beskoitzera (Brisous) iristeko. Joanes Leizarragaren jaioterrria dela gogorarazi digu udaletxe aurreko hila-riak. Joana Albretekoaren aginduz 1571an Itun Berria euskaratu zuen Leizarragak, Etxeparerenaren ondoren euskarazko bigarren liburua.

Beskoitzeko gatzagak

Helmugarako azken kilometroetan jada, Beskoitzeko Urgazieta auzotik igaro gara. Bertako gatzagatatik, 1844 eta 1880 bitartean, gema gatz eta sosa ateratzen zuten eta Miarrizko bainu termalak ur gaziz hornitzen zituzten ubide berezi batzuen bidez. ■

Azaroak 6
kaskagorri 15. urteurrena
jaialdia

doctor deseo
def con dos
ene bada
S.A. kauta
botika zaharra-n
euskalduna biribilgunea [bilbo]

laguntzaileak:

euskadigaztea

ARGIA

berria

erriki

sarmerak ohiko lekuetan
aurrez 12; bertan 15;

Makina bat kontu

JOXERRA AIZPURUA

TELEKOMUNIKAZIOAK

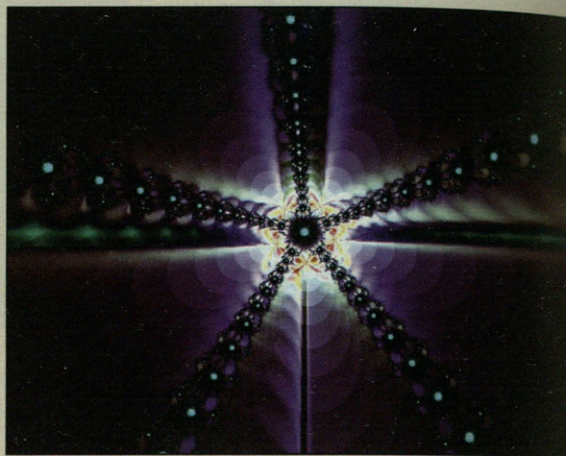
Argiaren abiadura moteltzea lortu da

KONTRAESANA badirudi ere, AEBetako Berkeley-n dagoen University of California-ko zientzialari-talde batek, argiaren abiadura moteltzea lortu du transmisio optikoko sareetan komunikazioak azkartzeko asmoz. Horretarako erdieroaleak erabili dituzte.

Argi-uhin batean garraiatzen den laser-pultsuen abiadura 10 kilometro segundoko jaistea lortu da. Ez da oso abiadura motela baina bai argiak berez duen abiadurarekin alderatuz, hots, 300.000 kilometro segundoko abiadurarekin.

Aurrez egindako beste ikerketa batzuetan ikusi zen, argiaren abiadura moteldu edo azkartu zitekeela lurrin atomikoa erabiliz, baina ez erdieroaleak erabiliz.

Argiaren berezko abiadura 300.000 kilometro segundoko da, eta 10 kilometro segundoko izateraino jaistea lortu dute. Honek aurrerapen handiak ekarriko ditu.

Erdieroaleak erabiltzeak ahalbidetzen du, teknologia hau hainbat zirkuitutan inplementatzea. Horrela, besteak beste 3 dimentsioko grafikoetan, eta bereizmen handiko bideokonferentzietan erabiltzerik izango da.

O s a s u n a

JABIER AGIRRE

RU-21, ajearen kontrako pilula itxuraz miresgarria

DUELA 30 URTE, Gerra Hotza puri-purian zegoela, zientzialari errusiar batek sintesi bidez laborategian lortu zuen produktuak arrakasta itzela izan du AEBetan. Bezperako gehiegikeriak eta mozkorraldiaren ondorenak nolabait orekatu nahi dituztenek bi milioi dolarretik gora gastatu dituzte hilabete eska-sean, zurrumurruak diotenez pilula horrek biharamuna edo ajea erotik kentzen baitu.

C bitamina, karbohidratoak eta aminoazidoak nahastuz sintetizatutako konposatuak azetaldehidoaren produktioa gutxitzen du. Horrela, alkoholaren metabolizazioaren emaitza gutxitzean —eta beraz, biharamuna edo ajea arintzean—, gorputzak askoz ere lasaiago jasanago ditu bezperako gehiegikeria guztiak.

Yevgeny Mayevsky kimikariak asmatutako pilula horiek urte luzetan ahaztu samartuta egon ziren, baina 2000. urtean hedatzen hasi ziren, hasieran Errusian eta 2003ko

maiatzetik aurrera baita AEBetan ere, Spirit Sciences USA konpainiaren bitartez. Herrialde horretan alkohola kontsumitzen hasteko adin legala 21 urtekoa denez, RU-21 izenez bataiatu zituzten pastilla horiek, eta urtebeteko kanpaina komertzial erasokorrari esker izugarrizko salmentak izan dituzte —36 milioi dolar baino gehiagoko irabaziak, mundu osoan—.

Gauzak, dena den, ez daude hain argi. Colorado-ko Estatu Unibertsitateko droga kontuetan aditua den Pam McCracken andreak dioenez, "segurtasun-sentsazio ustela ematen diote erabiltzaileari; jendeak uste du pilula horiek hartuz gehiago edan dezakeela, ondorio kaltegarriak baztertuz. Baina ez da ahaztu behar gure gorputzak alkohol-kopuru jakin bat bakarrik jasan dezakeela".

Eztabaidak eztabaida, produktua hamabi herrialdetan dago salgai, eta urte bukaera baino lehen gure artean komertzializatuko da.

Zuntz optikoetan zehar higitzen diren seinale optikoak 100.000 kilometro segundoko baino abiadura handiagoan higitzen dira, bidean dauden errepide-gurutzetara ailegatu arte. Hemen argi-seinaleak datu elektroniko bihurtzen dira router-ak irakurri ahal izateko eta ondoren berriro argi-seinale bihurtzen dira. Argi/elektronika/argi bihurteta oso garestia da eta asko moteltzen du sarea.

Argia moteltzea lortuz gero, posible da argiaren direkzioa kontrolatuko duen teknologia garatzea eta beraz, butxadura-guneak saihesteko aukera dago.

Argiaren abiadura kontrolatzea oso urrats garrantzitsua da argian oinarritutako transmisioak hobetzeko, zeren eta orain argia bideratuko duen teknologia garatzea eta probatzea posible da. ■

INGENIARITZA

Termitak etxeak eraikitzeke eredu

AFRIKAKO termitak eraikitzen dituzten menditxoak lagungarri izan daitezke, eredu gisa, ingurumenarekin orekan dauden eta mantenu merkea duten eraikinak altxatzeko.

Termiten menditxoetako gelak kanpoko eta barneko baldintzen arabera autoerregulatzen dira.

Ingeniari eta entomologo-talde bat, ahalik eta zerbitzu mekaniko gutxien —adibidez, bero eta aire sistema— behar izango duten eraikinak diseinatu nahian dabil eta horretara

Beheko argazkian, termita. Albokoan, termitak eraikitako menditxoak. Gizakientzako eraikinak egiteko eredu gisa erabiltzen ari dira termiten etxeak.

rako Namibiako hainbat termiten menditxoak eskaneatuko dituzte.

Aipatu menditxoak tunel eta aire-hodien sare korapilotsuez osaturik daude tenperaturara eta hezetasuna kontrolatu ahal izateko. Gainera termitak digestioarekin zerikusia duten hainbat funtzio onddoei delegatu diete, hauei zura-zuntz xehekatua emanez eta emaitza gisa jaki elikagarria lortuz. Menditxoaren egiturak onddoak iraun ahal izateko ingurune aproposa eskaintzen du etenik gabe.

Menditxo adimentsu hauen baliokide lirateke gizakia errentzat, behar energetikoak, gestioak, hondakinekin zerikusirik dutenak eta abar, bere kargu hartuko luketen eraikinak. Termiten menditxoak digitalki eskaneatzeak lagun dezake inoiz lortu ez den hiru dimentsioko arkitektura ekoizten, eta menditxoaren barneko funtzionamendua hobeto ulertzen ere bai. Honek zientzialariek egin beharreko estrapolazioetan datu interesgarriak eskaini ditzake.

Dena den, oraindik teoriak hitz egiten ari gara eta saiakera amaitu arte ezin izango dugu jakin etorkizunean praktikan zer lortu ahal izango den. ■

Web, CD-ROM eta paper formatuetan soluzioak alor guztietan

Adur SOFTWARE PRODUCTIONS

Adur Software Productions, S. Koop. (ASP)
Industrialdea 1, 20160 Lasarte-Oria
Tel: 943.37.18.49
e-mail: adur@adur.com

INFORMAZIOAREN UNIBERTSOA

Sukaldean

HASIER ETXEBERRIA

DAVID DE JORGE

sukaldean@free.fr

Arroz paella

Osagaiak

- 5 koilarakada oliba olio
- Baratzuri-buru bat
- 3 piper txorize-ro edo 5 piper lehor oso, zuzta-rrik gabe
- 4 piper berde
- Kilo erdia txerri haragi, gizenik gabe eta puska-tan
- Oilasko izter bat, hezurra ken-dua eta puskatan
- Katilukada bat tomate saltsa
- Kilo erdia arroz
- 1,3 l haragi salda edo ur
- Gatza

BARATXURI-BURUA garbitu eta ale guztien goialdea ebakiko dugu ondoren. Paella-arroza maneatzeko padera berezian edo kazola apal batean ipiniko ditugu ondoren, olioarekin batean. Otordura arte ez ditugu baratzuriak paellatik atera-ko. Piper txorizeroak edo lehorrak garbitu eta paellan jarriko ditugu txigortzen, bara-txurien ondoan. Eginak daudela ikusi orduko, atera eta motrailu batean utziko ditugu, geroxeago erabil-tzeko.

Paella berean –ber-tan dirau betiere bara-txuriak– erregosiko ditugu piper berdeak eta, nahi izanez gero, geure gustuko beste barazki batzuk. Pun-tuan edo daudenean, paellako bazter batean erre-serbatuko ditugu –atera gabe– eta libre geratu zaigun aldean friji-tuko ditugu, su bizian, oilaskoa eta txe-rrikia, azala txigor dakien. Tomate saltsa erantsiko diegu txigorturiko barazki eta haragiari, eta ongi nahasiko dugu ondoren guztia.

Paella beroa dagoela gaineratuko dugu arroza

eta gozatzen edukiko dugu pixka batean. Salda edo ur beroa eranstean hasiko gara ondoren. Ura erabil-tzen badugu, salda pastilla bat erantsiko diogu. Ongi nahasi eta gatza emango dugu ondoren.

Ongi joko ditugu orduan piper txorizeroak edo lehorrak motrailuan. Iragazki batera pasa eta arrozaren alde guztietara igaroaraziko dugu, saldak haren kutsua jaso eta kolore gorria har dezan. Motrailuaren jogailuaz baliatuko gara piperren kutsua ongi zabaltzeko. Kolore gorrixka bat –marroia edo– nagusi-tu dela ikusi orduko, 15 minutuan utziko dugu egosten dena, su bizian hasieran eta eztiagoan ondoren, jakia ukitu gabe eta paellari noizean behin eraginez.

Ondoren, arroza saldatsuegi edo leho-rrigi ez dagoela frogatu eta gero, sutatik aterako dugu paella eta, zatar garbi batez estali ostean, gutxienez 10 minutuan utziko dugu pausatzen, zerbitzatu aurretik. ■

Eusko Jaurlaritzako Kultura Sailak
diruz lagundutako aldizkaria

Gipuzkoako Foru Aldundia

Gizarte eta Erakunde Harremanetarako
Departamentua

Argitarapen honen edizioak lagantzailer:

kutxa

gizarte ekintza

Bilbotarrez ari dira batzuk oraindik

BILBOKO JATORRIZKO HIZKERA

Uste hedatua da Bilbon euskara aspaldi galdu zela. Bilboko euskal berbakera, esan nahi baita. Eta egia da Bizkaiko hiriburua orain mende batzuk inguratu zutela erdararen atzaparrek, baina zelan edo halan hiriko jatorrizko euskarak irautea lortu du han-hemen.

UNAI BREA

Argazkiak: Iñigo Azkona

BILBON 35.000 INGURU EUSKALDUN ei dago. Batzuk euskaldunberriak dira, beste batzuk txikitatik euskaraz eskolatutakoak, eta beste asko —edo euren gurasoak, edo aitite-amamak, edo...— Bilbotik kanpokoak, nor bere hizkerarekin. Bakan batzuek, berriz, Bilbo guztiz euskalduna zen garaiko ondarea jaso dute. Ez da hil, beraz, bertako hizkera oraingoz, hitz egiten duenik aurkitzea erraz-erraza ez bada ere.

Iñaki Gaminde ikerlari bilbotarrak 25 urte egin ditu hiriko jatorrizko euskaldunekin berbetan, eta laster kaleratuko da, lan horren fruitu, *Bilbotarron euskararen zuzuan* lana. Liburua eta CDa, hain zuzen, Lehenbizikoak, hizkuntzari berari baino, Bilbon ia

Argitalpen honen edizioan lankide:

kutxa

gizarte ekintza

Bilboko gaztelaniaren euskal kutsua

Gaztelaniak euskararengan daukan eragin itzela ondo eza-guna da. Baina alderantziz ere gertaizen da, hiztegiari dago-kionean besterik ez bada ere. Hala, *Bilbotarron euskararen zuzuan* liburuak atal bat eskaini die Bilboko erdararen habia aurkitu duten euskal hitzei. Batzuk oso ezagunak dira, eta Euskal Herriko leku askotan erabiltzen dira gaztelaniaz egi-tean. Beste batzuk, berriz, ez hainbeste. "Hori ere galduz

doa", dio Iñaki Gamindek, "orain gaztelania superguay era-biltzen delako, euskara superguay erabiltzen den moduan". Bilboko euskaldunen gaineko liburuak erdarara igarotako ehundik gora euskarazko berba batzen ditu. Denek eutsi diote jatorrizko esangurari hizkuntza batetik bestera jauzi egitean –jakina da alderantzizko norantzako maileguetan ez dela beti hala gertatzen—. Hona hemen adibide batzuk.

Gaztelaniaz euskarazko hitzak

▶ Ganorabako	▶ Begitxindor (ohikoa da jatorrizko berba oker ahoskatzeak sortutako birtxindor aldaera)
▶ Morroso	▶ Abiada
▶ Sirimiri	▶ Sekule-bedarra
▶ Hondakin	▶ Saltamatxin (matxinsalto esateko)
▶ Hondarres (hondarrak esateko)	▶ Meta (belar-meta, alegia)
▶ Sapaburu (zapaburu)	▶ Milindris (euskarazko "milindria"-tik letorkeena)
▶ Txarriboda	▶ Sorri (zorri)
▶ Garriko	▶ Neke (<i>estoy neke</i> esan ohi da, "nekatuta nago" adierazteko)
▶ Sarama (zarama)	
▶ Saramero (zarama biltzaile)	
▶ Gautxori	
▶ Moskorra	
▶ Gixajo	

Baserri guneetan mantendu da Bilboko hizkera, argazkiko Arbolantxa auzoan adibidez.

gutziz galduta dagoen bizimoduari begiratzen dio, euskara tresna dela. CDan, aldiz, hizkuntzari lotuta, kontu gramatikalak eta beste bildu ditu Gamindek.

Honakoa ez da ikertzaileak Bilbo-ko euskararen gainean argitaratutako lehen lana: orain urte batzuk bertako euskararen ezaugarriak buruzko libu-rua idatzi zuen. Ezaugarriez berba egin badaiteke behintzat. "Euskaraz dena da antzekoa, euskara bat da

eta", dio Gamindek. "Ni ez naiz orain ohiko bihurtu den dialektologia horren aldekoa; uste dut beste meto-dologia bat beharko litzatekeela hala-ko sailkapenak egiteko. Nik ez ditut ezaugarriak bilatzen, beste azterbide bat daukat".

Zelangura, Gamindek gustuko ez duen dialektologia horren bidetik joa-tea onartu du, Bilboko jatorrizko eus-kara zelakoa den azaltzeko: "Azentua, Bizkaiko iparraldean ez bezala, ez da

bereizgarria, ez du ezertarako balio. Seguruenik erdararen eraginez gerta-zen da hori. Azentu mota hau Bilbo-tik Arrasateraino ematen da, Bizkaiko hegoaldean, hizkuntzaren muga hain zuzen". Bilboko azpieuskalkia, bide batez esateko, Galdakao zati batean, Basaurin, Arrigorriagan, Zaratamon, Etxebarrin, Ugaon... egiten den biz-kaieraren aldaerari dagokio.

Euskalki guztiek bezala, Bilboko berbakerak gauza arkaikoak eta berri-kuntza handiak dauzka. Lehenbizikoen artean, ahoristikoak –iraganeko aditzen orde z subjuntiboa erabiltzea– aipa genitzake, edo inguru osoan galduta dagoen hitanoak oraindik irautea zen-bait lekutan, Begoñan esaterako. Aspal-diko hizkeraren lekuko horiek, esan bezala, gauza berriekin batera aurki ditzakegu, sarritan gaztelaniaren eragi-naren ondoriozkoak. "Beste leku batean edozeinek ezagutzen dituen ber-bak galduta daude hemen", dio Gamin-dek, "eta hala, primo, abuelo, tio eta halakoak entzun daitezke, berbarako".

Transmisioak irautea, miraria

Bilbon gaude, eta erdararen eragina ez da harritzekoa. Izatekotan, euska-rak gaur arte irauteak utzi beharko

Euskarak ez ei dauka glamour handirik

Bilbotarron euskararen zuzuan argitalpenak Iñaki Gaminderen 25 urteko lana batzen du, baina ez berarena bakarrik. Orain urte batzuk, hiriaren 700. urteurrena zela-eta, Gamindek eta beraren laguntzaile batzuek taldetxo bat sortu zuten euskarari buruzko lantxo bat argitaratzeko asmoz. "Ospakizun hartan euskarak ere lekua eduki zezakeela pentsatu genuen, baina diruak glamour handiagoko beste gauza batzutan gastatuta egon ziren, eta bertan behera geratu zen asmoa".

Orduan egindako lana gordeta geratu zen, eta Gamindek berak ikertzen

jarraitu zuen, azken batean horixe egiten baitarama urte mordo. Azkenik, Berton herri aldzakariak gonbitea egin zion zeozer argitaratzeko. 25 urtetako lana bildu, berrantolatu, CDa osatzeko bideo-grabaketa batzuk egin eta, azkenik, Bilbotarron euskararen zuzuan erditu. Hori bai, Gamindek ez du lana bakarrik sinatu, Idoia Irastortza, Edurne Bengoetxea, Esther Elgoibar, Igor Martin de Bida-
lez eta Koldo Urrutikoetxea laguntzaileekin batera baizik. Berton aldzakari kideek iragarri dutenez, azaro hasieran egingo da liburuaren eta CDaren aurkezpena.

Bilboko Buia auzoa.

gintuzke aho zabalik. Gaminderen ustez, miraria da transmisioa desagertu ez izana eta, are gehiago, katea oraindik eten ez izana: "Nire informatzaileetako batzuen ondorengoak, lobak-eta, euskaldunak dira. Bilboko euskara egiten dute? Ez dakit, baina etxean jaso dute euskara eta gero, beste ume denak bezala, eskolatu egin dira".

Hiru gunetan topa daitezke Bilboko jatorrizko euskaldunak: Begoñako

auzotxo batzuk, Larraskitu eta Buia. Oraindik baserriren bat dago horietan, eta gehientsuenetan euskaraz egiten da. Baserria gainbehera dugu ordea, eta zer esanik ez hiritzarrean.

Asko desagertu egin dira, eta horietan bizi zirenak pisutara joan. Nora, baina? Auskalo. Iñaki Gamindek sumoa dauka Bilbon uste baino jatorrizko euskaldun gehiago egongo direla, baina ezin topa. "Nik hogeitazun egutunak ditut, hiztun onak, euskaraz ondo dakitenak eta jatorrizko berbake-ra daukatenak. Hortik gora, ez dakit. Bilbon 34.000 euskaldun ei gara. Zenbat ote dira jatorrizkoak? Nik esperantzaz daukat 100en bat egoteko". ■

Bero-bero, euskaraz orain eta gero EUSKARAREN VI. MARATOIA

Lasarte-Orian, 2004ko
urriaren 23an eta 24an

Lasarte-Orian Udalak
Euskarako Batzordea

Gipuzkoako Foru Aldundia

Euskaraz, hautsi zure marka

Bero-beroan

Abertzaleen gehiengoa?

Ibarretxe Plana eta herritarren galdeteta medio, gehiengo eta gutxiengoez asko ari da hitz egiten azken boladan. PSOE eta PPren aldetik euskal herritarren bizikidetza ezin dela gehiengo sinplez (51/49) erabaki argudiatzen da. Beraiek bizikidetza gutxiengoa gehiengoaren gainean jarritz antolatuta dutela gogorarazten zaie, arrazoi osoarekin gainera, baina, aldi berean, kontraesanak agerian utziz. Batetik, 51/49en gisako argudioak erabiltzean, aldekoak izanik ere, EAE hartzen da oinarri gisa eta ez Euskal Herria; bestetik, eta larriena, orain arte bederen balizko gehiengo horren erabilera taktiko eta estrategikoa-ri uko egitea.

Abenduaren 15erako prest izango da Ibarretxe Planaren azken testua

Ibarretxe Planari jarritako 135 zuzenketak aztertzen ari dira jada Eusko Legebiltzarrean plana jorratzeko sortu zen batzorde berezian. Eztabaidak behar bezala baldin badoaz, abenduaren 15erako bukatua egongo da azken txostena eta ondoren osoko bilkuran bozkatu beharko da. Irailean eztabaida orokorreko osoko bilkuran ikusi izan zen bezala, ez dirudi ezusteko handirik izango denik zuzenketekin, eta interesgarria izango da ikustea EAJk, EAK eta Ezker Batuak zer eratako negoziazioa bideratzen duten ahalik eta adostasunik handienara iristeko. Planaren hitzaurreari buruz SA Taldeak egindako akordio proposamenak ere ezinezkoa dirudi. PP eta PSE-EEri dagokienez, ez dute zuzenketa partzialik aurkeztuko.

25 urte ondoren, ospakizunetarako interesik ez

Gernikako Estatutuaren 25. urteurrena jai egunez ospatzeko arrazoirik ez dagoela erabaki du Eusko Legebiltzarrak, PSE-EE eta PP ezik, gainerako taldeen onespenearekin. EAEko herritarren autogobernu maila Gernikako Estatutuarekin asetuko zela pentsatu zuten bere garaian Espainiako agintariak; aldeko abertzaleek, biderik egingarriena gisa ikusi zuten, baina 25 urtera bere goia jo duela azpimarratzen dute eta alternatiba gisa Ibarretxe Plana eskaini. Ezker abertzaleak antzutzat jo zuen hasieratik eta pozarren ageri da Estatutuarekin chorzketarekin. 25 urteko bideak izan du onurarik EAEko herritarrentzat, itsua beharko litzateke hori ez ikusteko; baina bistan da euskal herritarren autogobernu mailari eta gatazkari irtenbide bat emateko ez duela balio izan, inondik inora gainera. Ziklo bat amaitu da, eta datorrenari gutxienez gatazka bortitzarekin amaitzea eskatu beharko litzaioke.

Zer da...

Portu frankoa

Euskal Herrian, arrantzako eta merkataritzako portuak ditugu. Merkataritzakoen artean, Bilbokoa, Baionakoa eta Pasaiaakoa dira nagusiak. Hain zuzen, merkataritzako portu horietan izaten da zona frankoa edo portu frankoa izeneko gunea. Zona frankoa argi eta garbi mugaturiko gune itxia izaten da. Eskuarki, portu barrutietan egoten dira, eta estatutuaren muga-zergen lurraldetik kanpo kokatutzat jotzen dira. Euskal Herriaren kasuan, subiranotasun nazionalik ez baitu, portu horiek Espainiako eta Frantziako estatuek kontrolatzen dituzte —horren lekuko izaten da guardia zibilarren eta jendarme-

riaren etengabeko presentzia—. Beraz, zona franko horiek estatutuaren muga-zergen lurraldetik kanpo daude. Horien barruan, atzeritik datozen salgaiak inporta daitezke aduana-zergarik ordaindu gabe, eraldatu eta gero atzerriera esportatzeko. Eskuarki, zona frankoetan ez da populazioen egoitzarako baimenik ematen, portu frankoetan ez bezala, horietan izan baitaitezke biztanle egoiliarak. Gauza bera gertatzen da, adibidez, Txinan 1982az geroztik sorturiko zona ekonomiko berezietan.

Daniel Udalaiz

Eskolak euskaldundu kanpaina hasi da

KANPAINA HAU abian jarri dutenen ustez, hezkuntzaren alorreko hizkuntza politikak agortu dira eta hizkuntza ereduak porrot egin dute. Beraz, hezkuntzarako hizkuntza politika berria proposatzen dute. Uste horretakoak dira segidako taldeak eta berauek antolatu dute 2005eko martxoa arteko kanpaina: AEK, EHE, Euskal Herriak Bere Eskola, EHIGE, Euskal Konfederazioa, Ikasle Abertzaleak, Kontseilua, LAB eta Sortzen-Ikasbatuaz. Kanpaina urriaren hasieran abiatu dute eta erakusketak, hitzaldiak eta mobilizazioak egingo dituzte.

JOSEBA OLALDE

Euskararen VI. Maratoia Lasarte-Orian

EUSKARAREN FESTAK 40 ordu iraungo ditu, hasi urriaren 23ko 8:00etan eta igandeko 24:00etan amaitu arte. Ttakin Kultur Elkartek eta Udaleko Euskara Batzordeak lau urtez behin antolatutako maratoian, mikrofonoa ez da isildu ere egingo 40 orduotan. Partaideek derrigorrez herritarrak izan behar dute eta elkarte gehienek, koadrilek, familek zein banakoek hartzen dute parte.

Gipuzkoako udalei laguntzeko programa

GIPUZKOAKO FORU ALDUNDIAK prestatu du *Teknikari* izeneko programa udalei euskara zerbitzuetarako aholkularitza eta laguntza tekniko eskaintzeko. Zazpi lan ildo ditu programak: Kiroletako lan mahaia, Euskara Biziberritzeko Plan Nagusia Gipuzkoako udalen garatzeko aholkularitza tekniko, Hizkuntza normalkuntzarako esperientzia berrien laboratoriora, Udaletako euskara teknikarientzako prestakuntza saioak, Udal euskara teknikarien intranet sarea, Hizkuntza normalkuntzaren esparruko ikerketa espezifikoa eta Gipuzkoan hizkuntza normalkuntzarako komunikazio espazio berriak sortzeko proiektua.

Bizindar etnolinguistikoa

HORIXE NEURTU DUTE Ibon Usarralde eta Iñaki Martinez de Lunak argitaratu duten *Hizkuntza Komunitatearen Bizindar Etnolinguistikoa* izeneko liburua. Bizindar horren eta euskararen erabileraren arteko erlazioaren intentsitatea zenbatekoa den azaldu dute egileek.

BAHEA Ramon Jauregi, Jesus Egiguren eta Emilio Gebara izango dira PSE-EEren aldetik Gernikako Estatutuaren erreformarako testua idatziko dutenak. Gebara, halaber, Arabako zerrenda burua izango da datorren maiatzeko EAEko hauteskunde autonomikoetan.

Abian da jada 'Otano auzia' deitutakoaren epaiketa. Duela zortzi urte atera zen auzia eta orduan Otanoren gobernu anitzaren erorketa ekarri zuen, PSN krisi latzean utziz. Zortzi pertsona epaituko dituzte, baina horietatik Gabriel Urralburu eta Javier Otanok dute lau urteko espetxe eskaera, frogatzen bada Siemens multinazionalak milioi bat euro baino gehiagorekin erosi egin zituela.

Urriaren 2an Madrilén Espainiako armadak egindako ohiko desfileen, legioa ere ikusi ahal izan zen, ahuntz eta guzti gainera. Ahuntzaren izenaz galdetuta, soldatu batek 'Caudillo' izena zuela azpimarratu zuen.

ONDARROAKO UDALA

Agustin Zubikarai IV. Saria Nobela Laburren Lehiaketa

- Noiz arte aurkeztu: Abenduak 1
- Sariduna Elkarlaneanekin argitaratua
- Epaimahaia: Miren Agur Meabe, Kirmen Uribe, Xabier Mendiguren

Udal Euskara zerbitzua
94 683 36 68

Net Hurbil

PELLO ZUBIRIA

Pobreen borroka eder telebistan... beranduegi denean

Mugimendu altermundialistaren arrisku berriei ohartarazi du Arundhati Roy idazle eta militante ezagunak. Azken hamar urteotan "Bestelako mundu bat posible da" sloganaren gerizpean hedatu eta sendotu diren mugimenduak beren arrakastaren besoetan hil daitezkeelakoan.

ARUNDHATI Roy emakume ausarta da. Ez dira asko izango gaur Estatu Batuetaraino joan eta publikoki hitzaldi batean hau esateko gauza direnak: "Erresistentzia irakiarra inperioaren kontra ari da bataila fronteetan, eta horregatik haien borroka gure borroka da". Hori eta beste gauza inportante eta ausart asko esan ditu joan den abuztuan San Frantziskon, mugimendu altermundialistaren lider ezagunetarikoa den Arundhati Royk.

Duela 43 urte sortu zen emakume hau Indiako familia burges batean, eta 16 urterekin Delhi-ra joan zen, bizimodu bohemioa egitera, kale gorriko txabola batean biziz. Gero bere anaia zinegileari lagundu zion gidoiak egiten, film batean aktore lanak egin ere bai, eta tartean liburua idatzi zuen: *The God of Small Things* (*El dios de las pequeñas cosas* gaztelaniaz) eta 1996an The Booker Prize saria eman zioten. Milioi erdi dolarretako diru aurrerapena eta 21 herrialdetan publikatzea ekarri zion sariak Royri... eta gaur arte itzali ez den distira.

Arundhati Roy aldi berean arma atomikoen kontrako mugimendu baketsuetan zebilen, eta oihartzun handia eman zion bere laguntzarekin Indiako gobernuaren erakitzaren ari zen urtegi erraldoien kontrako mugimenduari. Narmada ibaian egiten ari ziren 90eko hamarkadan urtegi handi bat, bostehun mila herritar kaltetuko zituen, eta haren kontra antolatutako Narmada Bacho Andolan (Salba

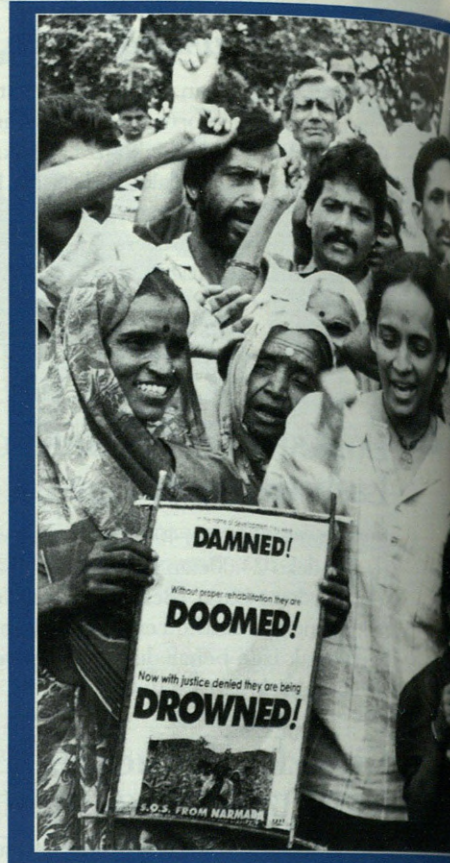
dezagun Narmada) mugimenduan buru-belarri murgildu zen. Hala eraman zuen auzitara Indiako Auzitegi Gorenak, honen erabakiei aurre egiteagatik: azkenean, eta zalaparta handien ostean, kondenatu zuten egun bateko espetxe zigorrera. Famak alde horiek dauzka.

Baina Arundhati Roy pasa den abuztuan Kaliforniako San Frantziskora hitz egitera eraman baldin bazuten, Indiaz gain mundu osoko mugimendu altermundialistan ere erreferentzia delako izan da, 1999an Seattle-ko protesta erraldoietan hasi zen mugimendu horretan.

"Herriaren agintea inperioaren garaian" eman zioten antolatzaileek gaitzat bere hitzaldirako Royri. Eta hari horri tiraka, intereseko gauza asko esan zituen (osorik irakurri nahi duenak Interneten dauka hitzaldia eskura, baita gaztelaniaz ere). Bere analisiaren erdia erresistentzia masa mugimenduen arrisku berriei eskaini zien. Seattle 1999, Porto Alegre 2001 eta Mumbai 2004 bilkura erraldoietan gorpuztu den Munduko Gizarte Foro delakoak gaur dituen arriskuak aipatu zituen luze.

Krisi komunikazioaren morrontzan

Munduko Gizarte Foroak biltzen ditu erresistentziako masa mugimendu nagusiak. Royren hitzetan "erresistentziako mugimendu horiek zabaltzen joan dira mugen gainetik eta gobernuentzako benetako arrisku

bihurtu dira; orain gobernuak mugimendu horiek bai asimilazio bidez edo bai errepresioz menderatzeko estrategia berriak garatu dituzte".

Erresistentzia mugimenduek, Royren ustez, dituzten hiru arrisku nagusietako bat erresistentzia Gobernuaren Kanpoko Erakunde bihurtzea da. "Atzeraka doan estatuak utzitako lekua GKEek betetzen dute, itxuraz. Baina funtsean dakartena da jendearen haserre politikoa hustu eta herriari eskubidez dagokiona karitate moduan banatzea. GKEek herriaren psikea aldatzen dute, biktima ahul bihurtzen dituzte herritarrek eta erresistentzia kamusten dute. (...) GKEek erresistentzia despolitizatzen dute, aspalditik beren buruak gobernatu dituzten mugimendu herrikoiei interferentzia egiten diete. Dirua daukate, eta horrela beren enplegatu bihurtzen dituzte gainerakoan erresistentzia mugimenduetan lan egingo lukeen pertsonak".

Bigarren arriskua, enfrontamenduen gogorrean ikusten du Arundhati Royk. "Neoliberalismoaren garaian, pobrezia krimena da eta bere kontra protesta egitea gero eta gehia-

Ekzerretan -afitxaren eta umearen artean- ikusten da Arundhati Roy idazle indiarra, Narmadako urtegi erraldoiaren kontra herritar kaltetuek antolatutako manifestaldi batean. Eskuinetan, mendebaldeko kazetari bat Kabul hiri txirtxilatuan: Royk salatu ditu krisi kazetaritzaren kalteak.

go izendatzen da terrorismo hitzaz". India ezagutzen duenez ondoen, hango poliziak erabiltzen dituen tortura eta gerra zikina aipatzen ditu. 2002an poliziaren komisaldegi barruan 1.307 pertsona hil omen zituzten. Alegia, protesta baketsuei bideak ixten zaizkienean, ez dela harritzekoa batzuek bortizkeriara jotzea. "Indiako eskualde askotan jende arrunta harapatuta dago militanteen bortxaren eta estatuarenaren artean. (...) Gobernuak eta komunikabide handiek pasarazten duten mezua itogarria da eta arrisku-tsua: kexua publikoan azaldu nahi baduzu, bortizkeria efikazagoa da bortizkeriarik eza baino". Royren beldurra da enfrentamendu guztia terrorismo-antiterrorismo eskemara eramango ote duten. Gerrara.

Hirugarren arriskua: masa mugimenduen eta komunikabideen arteko lotura. Royren iritzian: "Gobernuak ohartu dira krisi batetik bestera doazen komunikabideak ezin direla luza-roan geratu leku berean. Negozioek diru likidezia behar duten gisan, komunikabideek krisi likidezia behar dute". Horrela ulertzen da zein azkar itzaltzen diren gure komunikabide

nagusietan aste eta hilabeteetan interes handia piztutako gaiak: nor akordatzten da gaur Ruandaz, Txetxeniaz, Kongoz, Haitiz...?

"Gobernuak fintzen ari dira krisi bakoitza pasa arte itxaroteko artea, eta bitartean erresistentzi mugimenduak galdu egin dira krisiak produzitzeko hariari tiraka, krisiak teleikusleen neurritik kontsumo errazagoko formatoetan nola fabrikatu bilaka. Badirudi ganorazko edozein herri mugimenduk, edozein gai inportante, publizitatez hornitutako globoa behar duela, airetik bere marka eta helburua iragartzen dituen globo bana".

Logika horren arabera, goseak akabatutakoak efikazagoak dira txirotasunari publizitatea egiterakoan milioika pertsona goseti baino, hauek ez dute hainbeste saltzen. "Urtegiek ere albiste bezala ez dute joko handirik ematen, txikizioa gertatu arte. Orduan bai, orduan ondo ateratzen dira telebistan... beranduegi denean. Urtegia betetzen ari den bitartean uretan zutik egunak pasatzea, zure etxea eta dituzun apurrak urak nola daramatzen begira, hori estrategia efi-

kaza zen lehen, baina gaur ja ez. Komunikabideak erabat aspertzten ditu. Beraz, hedabideen arreta gureganatu nahi baldin badugu, urtegiek beren etxeetatik bidaliko dituzten chunka mila lagunek bestelako martingalak erabili beharko dituzte, edo eta amore eman".

Kazetariok gara, beraz, gure produktuekin, Arundhati Royk erresistentzia hondatzeko ikusten duen arrisku nagusietakoa. "Desobedientzia zibila aldarrikatu nahi badugu, krisi kazetaritzaren zapalkuntzatik askatu behar dugu. (...) Egia esan, ez dago komunikabideen koberturarik, arazoa dagoen tokian masaren ekintzak duen indarrak adina balio duenik". Hirugarren munduko mugimenduek herrialde aberatsetakoekin koordinatzeak omen dakar indarra.

Mugimenduei ari zaie abisua ematen Arundhati Roy. Baina baita espektakulu-komunikazioari hain lotuta bizi garen kazetarioi, eta ikusle-irakurleoi ere. ■

<http://www.argia.com/nethurbil>
helbidean, gai honi buruzko informazio
gehiago eta Interneteko loturak.

Koldo Izagirre

Xoxoaren kantua harresiaren orpoan

Buruaz beste egitea zer den, alegia, esamolde lazgarri horrek zertan duen sorrera eta funtsean zer adierazi nahi duen, Hondarribian ikasi dugu oraindik orain: Jokin Z. ez zen izaten ahal nahi ez zuen hura, ez zen izaten ahal bestek izatera kondenatu zuten hura —kakatia, salataria— eta horregatik egin zuen beste buru batera. Hura ez beste nor bat zen Jokin, eta hura ez baina bera zen beste nor horren bila hegaldatu zen harresitik beheiti.

Harresitik beheiti.

Ez da besteak bezalako lekua, inork bere burua botatzen duena.

Ez naiz amonareneko ganbaran urkatuko, ez dut pilula meta bat irentsiko ohean sartuta, ez ditut zainak ebakiko bainugelan itxita, ez dut monoxido karbonoa arnastuko etxeko garajejan. Agerrian eta plazako burutuko dut zuen krimena. Hor daukazue haragi hori, egizue nahi duzuen. Nire haragi kolpatua nire gogo kolpatuagoaren truke. Harresitik beheiti, belardian geldi daitezen burua mokoa lepoa bizkarra hegoa... eta nire kantua.

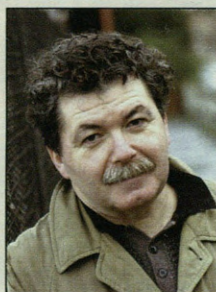
Harresiaren orpoan.

Emakumezkoak ertzainek babestuta desfilatzen duen bazterrean.

Denok esaten genuen hura ez zela bera frogatzeko utzi zuen Jokin Z.k bere sufrikarioaren lekukotza eremu publikoan, denok geundela oker adierazteko: ziprintinak gure bermutean, eguzki beteko igandean mutikoak eskopeta hartu eta Marina erdian garuna zapartatu izan balu bezalaxe.

Denok akusatzen gaitu zure kantuak hor.

Hamalau urteko ume batek gorputza belardi munizipalean utzi duelarik ezin baitugu seriozki baieztatu "denok" esatea "inor ez" esatea bezala dela. Denok akusatzen gaitu, alegia, "gutariako bakoitza". Pedagogiaz espantuka hitz egin eta baliabiderik ematen ez duen politikaria da bakoitza, gelan gertatzen ari dena zuzentzeko gauza izan ez den hezitzailea da bakoitza, semearen ubeldu moral eta fisikoak ezititzeko gai izan ez den gurasoa da bakoitza, bere burua amildu duena bera da bakoitza...

ALBERTO ELOSEGI

tza... baina batez ere tradizioaren izenean edo eguneroko epelean herrian eredu matxomerkea nagusitzen utzi duen oro da bakoitza.

Kantu garratza guztion entzungarri. Belarriak gortu ditugu.

Noizbait serotoninina molekularen garrantziaz ariko zaigu biologoren batek, joera suizidak aipatuko ditu gure arrangura izpirik ahulena itzaltzeko. Bitartean, biktima bera errudun bihurtu artean, soziologoek, psikologoek eta pedagogoek "eskoletako indarkeriaz" jardun dute, eta hamalau urteko umeengana egin dugu hatz urriki handirik gabe: bide judiziala zabaldu da, ertzainek galdetu dituzte, bereizi egin ditugu, kriminalizatu egin ditugu. Zertarako ari gara eraikitzen, bada, gaztetxoek kartzela Zumarragan? Birusa isolatu da, lasai joan gaitezke Marina bermuta hartzera. Berriro ere, "inor ez" izanen gara "denok".

"Sonia, Miren, Begoña"

"Maite, Natalia eta Ireneren partetik".

"Xebe, gure ondotik joan zara baina ez gure bihotzetik".

Eta euriak irakurtezina bihurtu duen euskarazko testu bat, eskuz egina. Ez da izanen irakurgarri dauden erdarazkoak baino txarragoa. Genero zaila da hildakoen literatura, hori ez da eskolan ikasten.

"Prontxio taldea: Cristina, Nekane, Jokin, Ariane, Marta, Ander, Olatz".

Jokini hitz gozoren bat sinatzeko gai mutikoak bi, neskatoak hamar.

Gogorra, txol gogorra mutikoa izatea Hondarribietan: zakildar mandoak izan behar dute, bikingo bortitzak izan behar dute, kalearen jabe izan behar dute. Hala, koak dira matxokeriaren balio moralak. Eta balio horietan sartzen ez dena iraintzea eta jipoitzea "anitz bakoitzek" indututako gertakaria da. Azken finean, Jokin Z.ren biktimatzaile bezala salatu ditugun mutikoak gizarte eredu bateko ikasle aurreratuak besterik ez dira. Forman bakarrik egin dute huts.

Hori salatzen du Xebe xoxoak hor, belardi munizipalean.

Esku asko, esku asko mutiko berriak harresitik beheiti bultzaka. ■

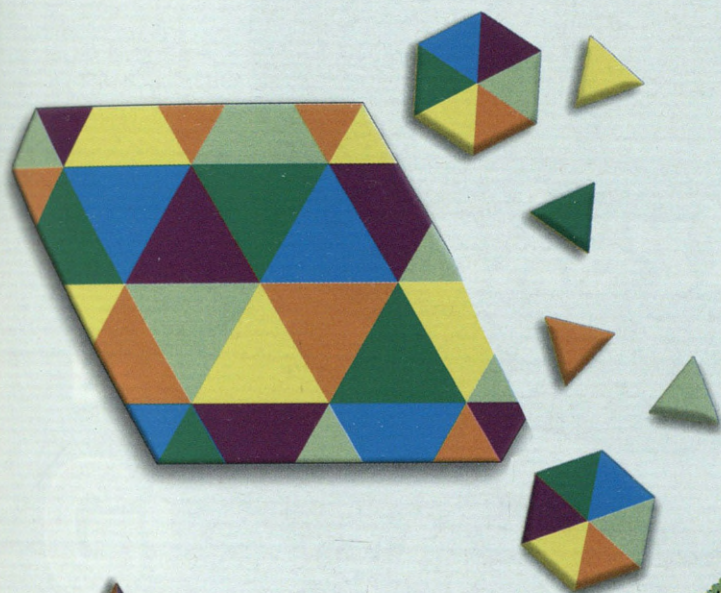

Egiozu aurre
MOKOGORRIren
erronkari

Ausartzen al zara?

kontzentrazioa,
ikusmena eta
trebetasuna
garatzeko puzzleak

**6 urtetik
gorakoentzat**

Forma eta koloreetan oinarritutako puzzleak!

Puzzle bat **9€**
Bi puzzleak **16€**

eskaerak

943 37 15 45 • denda@argia.com
Ohiko salmenta puntuetan

matraka.info

